

53504

Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

Kapalı ve Açık Beceri Gerektiren Bireysel Sportlardaki

Kişilik Özelliklerinin Araştırılması

Serdar YAKUPOĞLU

Danışman: Doç.Dr. Şefik Tiryaki

YÜKSEK LİSANS TEZİ

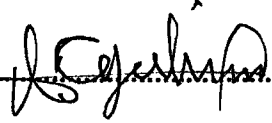
53504

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

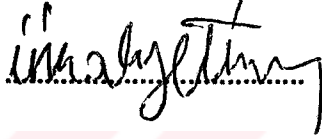
Mersin
Temmuz, 1996

Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı'nda
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Şefik Tiryaki

Üye

Doç. Dr. Ünsal Yetim

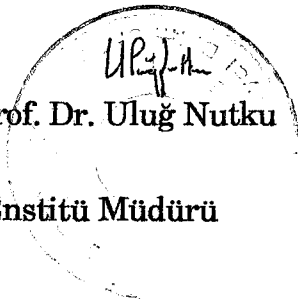
Üye

Y. Doç. Dr. Çağatay Erten

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduğunu
onaylarım.

18/07/1996

Prof. Dr. Uluğ Nutku
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Sporcu psikolojini tanımlamaya ve sporcuların kişilik özelliklerini ortaya çıkarmaya çalışan spor psikolojisi alanında yapılan çalışmalarda, genellikle farklı amaçlarla oluşturulan grupların karşılaştırmalarından elde edilen veriler yorumlanmakta ve bunlardan hareketle sporcu kişiliği profili oluşturulmaktadır.

Son derece karmaşık özellikleri olan motor davranışların tanımlanması kendine özgü güçlükler içermektedir. Bu yüzden, araştırmacılar motor davranışı tanımlarken bir dizi kavrama başvurmaktadırlar. Bunlardan yetenek, kapasite, ve beceri motor davranışı tanımlamada en sık başvurulan kavramlar olarak öntümüze çıkmaktadırlar.

Sporcu kişiliği özelliklerini araştırmayı amaçlayan bu çalışma motor davranışı tanımlamada kullanılan kavramlardan beceri kavramını temel alarak, farklı türden beceriler gerektiren bireysel sporları yapan elit sporculardan oluşturduğu gruplara Cattell'in 16 PF envanterini uygulayarak yapılan sporun gerektirdiği beceri türü ile kişilik arasındaki ilişkiyi bulmaya çalışmıştır.

Çalışmamız birçok insanın önemli katkıları sayesinde tamamlanabilmiştir. Öncelikle, Beden Eğitimi ve Spor Bilim dalında yüksek lisans ders aşamasında ve tez aşamasında beni sürekli destekleyen, eleştirel görüşleriyle spor psikolojisi alanındaki çalışmamın

oluşumunda katkıda bulunan ve çalışmamı yönlendiren danışmanım Doç.Dr. Şefik Tiryaki'ye ne kadar teşekkür etsem azdır.

Akademik yaşama başlamamda ve bu yaşamı sürdürmemde büyük katkısı olan, bana gönülden inanan ve yapıcı yaklaşımlarıyla beni yöreklendiren Prof. Dr. Onur Bilge Kula'ya; çalışmamın belli bölümlerini okuyarak değerli görüşlerini benimle paylaşan Prof. Dr. Uluğ Nutku'ya; ve çalışmamın istatistiksel analizinde yardımlarını bizden esirgemeyen, Yrd. Doç. Dr. Çağatay Ertem'e çok teşekkür ederim. Yeşim ve Mustafa Aksan'a da en sıkıntılı olduğum anlarda daima yanımda oldukları, yazım ve basım sırasında bana yol gösterdikleri için ayrıca teşekkür ederim.

Beni sürekli destekleyen eşim Filiz Yakupoğluna sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa no
Önsöz	iv
Tablolar Listesi	viii
Çizimler Listesi	x
Giriş	1
I. Bölüm	
Genel Tanım ve Açıklamalar	4
I.1. Yetenek, Kapasite, Beceri	4
I.1.1. Beceri sınıflaması yaklaşımları	13
I.1.1.1. Açık-kapalı beceriler	14
I. 1.1.2. Süreksiz-seri-sürekli beceriler	30
I.1.1.3. Kaba-ince beceriler	32
I. 2. Kişilik	35
I. 2. 1.1. Treyt kuramı	39
I. 2. 1.2. Psikanalitik kuram	52
I. 2. 1.3. Sosyal öğrenme kuramı	57
II. Bölüm	
Cattell' in 16 PF Envanteri ile Kapalı (Okçuluk-Halter) ve Açık (Eskrim ve Tekvando) Beceri Gerektiren Bireysel Sporlardaki Kişilik Özelliklerinin Araştırılması	62
II.1. Araştırmanın amacı	62
II.2. Araştırmanın yöntemi	63
II.3. Denenceler	65
II.4. Denekler	65
II. 5. Uygulanan kişilik envanterinin ayrıntıları	67

II.6. Kişilik envanterinin uygulanması	75
III. Bölüm	
Bulgular ve Yorum	76
III.1. Verilerin istatistiksel analizi	76
III.2. Bulgular	80
TARTIŞMA ve SONUÇ	95
ÖZET	105
SUMMARY	107
KAYNAKÇA	109
EK 1: Açık ve kapalı beceri gerektiren spor dallarını yapan deneklerin Cattell'in 16 PF Envanteri verilerine göre kişilik profillerinin gösterimi	
EK 2: Açık ve kapalı beceri gerektiren spor dallarını yapan kız deneklerin Cattell'in 16 PF Envanteri verilerine göre kişilik profillerinin gösterimi	
EK 3: Açık ve kapalı beceri gerektiren spor dallarını yapan erkek deneklerin Cattell'in 16 PF Envanteri verilerine göre kişilik profillerinin gösterimi	
EK 4: Cattell'in 16 PF Envanteri	

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Gentile'ye göre açık ve kapalı becerilerin bir süreklilik üzerinde gösterilmesi	17
Tablo 2: Farrell' a göre açık ve kapalı becerilerin bir süreklilik üzerinde gösterilmesi.	18
Tablo 3: Gentile, Higgins, Miller ve Rosen'e göre dördümlü sınıflandırma dizgesi	20
Tablo 4: Tepkinin başlaması öncesinde çevredeki nesne ve bedenin koşulları ile görevin ilişkisinin gösterilmesi	21
Tablo 5: Gentile ve diğerlerine göre çevre ve hareket gerekliliklerine göre açık ve kapalı becerilerin gösterilmesi	26
Tablo 6: Schmidt'e göre süreksiz, seri, sürekli hareketlerin bir doğru üzerinde gösterilmesi	32
Tablo 7: Cattell'in Yedi "Çekirdek Küme" treytlерinin gösterilmesi	46
Tablo 8: Cattell'in 12 kişilik faktörünün gösterimi	48
Tablo 9: Cattell'in 16 Kişilik Faktörünün gösterimi	49
Tablo 10 : Cattell'in 16PF Envanteri uygulanan başarılı-başarısız uzun mesafe koşucularının kişilik profillerinin gösterimi	51
Tablo 11: Vealey'e göre spor psikolojisi modellerinin gösterimi	61
Tablo 12: Seçilen spor dallarındaki sporcu sayısının yaşlara göre dağılımı	66
Tablo 13: Cattell'in 16 Kişilik Faktörü Envanterinin içerdiği kişilik faktörlerinin betimlenmesi	68
Tablo 14: Açık ve kapalı beceri gerektiren bireysel sporları yapan kız ve erkek deneklerin alt ölçüklerine ilişkin betimsel istatistiksel sonuçlar tablosu	79
Tablo 15: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapanların B kişilik boyutuna ilişkin Mann-Whitney U testi tablosu	80

Tablo 16: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapanların E kişilik boyutuna ilişkin Mann-Whitney U testi tablosu.	81
Tablo 17: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel spdrları yapanların H kişilik boyutuna ilişkin Mann-Whitney U testi tablosu.	82
Tablo 18: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapanların Q2 kişilik boyutuna ilişkin Mann-Whitney U testi tablosu	84
Tablo 19: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapan kız gurupları arasındaki H kişilik boyutuna ilişkin Mann-Whitney U testi tablosu	87
Tablo 20: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapan erkek gurupları arasındaki B kişilik boyutuna ilişkin Mann -Whitney U testi tablosu	90
Tablo 21: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapan erkek gurupları arasındaki E kişilik boyutuna ilişkin Mann -Whitney U testi tablosu	91
Tablo 22: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapan erkek gurupları arasındaki H kişilik boyutuna ilişkin Mann -Whitney U testi tablosu	92

ÇİZİMLERİN LİSTESİ

	Sayfa no
Çizim 1: Bay A'nın Komünist Fobisi treytlerinin gösterimi	41
Çizim 2: Bay B'nın Komünist Fobisi treytlerinin gösterimi	41
Çizim 3: Eysenck'e göre kişilik özelliklerinin gösterimi	44
Çizim 4: İd, Ego, ve Superego arasındaki yapısal ilişkinin gösterimi	53
Çizim 5: Haz ilkesi çalışmasının gösterimi	55
Çizim 6: Gerçekçilik ilkesi çalışmasının gösterimi	55
Çizim 7 : Araştırma akışının gösterimi	64

GİRİŞ

Spor yapma ile kişilik arasında bir ilişki olduğu hemen hemen herkesce kabul edilen bir olgudur. Bu ilişkiyi ve özelliklerini tanımlamaya çalışan spor psikolojisi alanı özellikle son otuz yılda önemli gelişmeler göstermiş, hem spor bilimlerinin hem de psikolojinin yaklaşımları kullanan alanlarası bir niteliğe kavuşmuştur. Weinberg ve Gould (1995: 35)'e göre, spor psikolojisinde kişilikle ilgili yapılan çalışmaların çoğunu 1960lı ve 1970li yıllarda yapılan çalışmalar oluşturmaktadır.

Her ne kadar spor psikolojisinde kişilikle ilgili yapılan çalışmaların sayısı artmışsa da kimi yazarlar alana eleştirel bir açıdan yaklaşarak, aslında çalışmaların sporcu kişiliğinden çok spor bağlamında kişiliği incelediklerini söylemektedirler. Bu eleştirinin temel gerekçesi spor psikolojisi alanında kişiliğin, kişilik özellikleri yönünden alınıyor olması, oysa kişiliğin yalnızca özelliklerden oluşmadığı, bunun ötesinde yönleri olduğu düşüncesidir. Spor psikolojisi alanında yapılan araştırmaların kişilik ile spor arasındaki ilişkiyi daha dolaylı yollardan kurmaya çalışması eleştirileri bir ölçüde haklı kılıyor gibi görünmektedir.

Geleneksel olarak spor psikolojisindeki kişilik araştırmaları, spor yapanlarla yapmayanlar, spor yapmanın kişiliğe etkileri, farklı sporları yapan sporcuların kişilik özellikleri, yapılan sporun bireysel ya

da takım sporu olmasının kişilikle ilişkisi vb. alanlarda yoğunlaşmıştır. Alana eleştirel yaklaşanlar, bu ve benzeri sorgulama alanlarında yapılan çalışmaların tanımlanabilir bir sporcu kişiliği örüntüsü ortaya koyamadığını, diğerlerinden ayırt edici özellikleri olan belirgin bir sporcu kişiliğini betimleyemediğini söylemektedirler.

Bu çalışma belirgin bir sporcu kişiliği örüntüsü ortaya çıkarma gibi büyük bir hedef gütmemekle birlikte, alana yönelik eleştirileri gözönüne alarak, spor ile kişilik arasındaki ilişkiye daha doğrudan bir yolla yaklaşmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, spor ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki, beceri ve beceri sınıflamaları yaklaşımları temel alınarak farklı beceriler gerektiren sporları yapan sporcuların kişilik özellikleri bu boyutta incelenmeye çalışılacaktır. Beceri kavramı motor davranışın tanımlanmasında sıklıkla başvurulan bir kavram olduğu için spor psikolojisi alanında yapılacak bir çalışmada motor davranışın doğasıyla en yakından ilişkili bu kavramın sporcu kişiliği özelliklerini tanımlamada dolaysız bir yaklaşım sunacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla, kişilik özelliklerini belirlemeye çalışan araştırmaların karşılaştırma gruplarını spor dallarının geleneksel türlerinden çok, gerektirdikleri beceriler doğrultusunda oluşturup incelemenin spor psikoloji alanına daha güvenilir sonuçlar sunacağı varsayılmaktadır.

Çalışmamız açısından beceri kavramının tanımlanması ve bu kavramın spor psikolojisi alanında yapılacak çalışmalardaki rolü önemlidir. Beceri kavramı genellikle motor görev kavramı ile yakından ilgili olduğundan bize motor davranış üzerine spor bilimlerindeki geleneksel yaklaşımlardan daha açıklayıcı bilgiler vermektedir. Örneğin

geleneksel bir yaklaşım bize belli bir sporun takım sporu olup olmadığını, ya da takımda yer alan sporcuların kimi fiziksel ve kişilik özelliklerini vermektedir. Oysa, her takım sporu bir dizi farklı motor görev içermektedir ve bu motor görevler de farklı beceriler gerektirmektedir. Motor görevler ve bunların gerektirdiği beceriler düşünüldüğünde ise geleneksel ve açıklayıcı olmaktan uzak sınıflandırmalardan kurtulmuş ve spor ile kişilik arasındaki ilişkiyi sorgulamaya yeni bir kapı açmış oluruz.

Sporcuların kişilik özelliklerini beceri sınıflamaları doğrultusunda incelemeye çalışacak olan bu araştırma betimsel bir çalışma örneği oluşturacaktır. Treyt kuramlarının oluşturduğu genel çerçeve içinde kalarak, Raymond Cattell'in geliştirdiği 16 PF envanterinde (Sixteen Personality Factor Questionnaire) anılan kişilik özellikleri açısından açık ve kapalı beceriler gerektiren sporları yapan sporcularda farklılıklar olup olmadığı sorgulanacaktır. Bu amaçla çalışmamız Cattell tarafından geliştirilen ve güvenilirlik ve geçerliliği Özgüven tarafından sınıanan bir envanter kapalı ve açık beceriler gerektiren halter-okçuluk ve tekvando-eskrim sporlarını yapan elit sporculara uygulanmıştır. Elde edilen veriler parametrik olmayan istatistiksel bir teknikle analiz edilmiştir.

I. BÖLÜM

GENEL TANIM VE AÇIKLAMALAR

I. 1. Yetenek - Kapasite - Beceri

Yetenek, kapasite ve beceri genellikle, fiziksel etkinliğin, özellikle de spor davranışlarının üç önemli ögesini oluştururlar. Fiziksel etkinlikte bulunan birey, bu üç etkeni davranışın gerçekleştiği ortama taşıyarak davranışının gözlemlenebileceği en iyi durumu yaratır. Diğer bir deyişle, hareket ortamında bireyin fiziksel davranışı bu üç etken aracılığıyla değerlendirilir.

En geniş tanımıyla yetenek, " Bir kimsede doğuştan gelen ya da sonradan kazanılan, onun belirli bir alanda çabayla başkalarından başarılı olmasını sağlayan eğilim, yatkınlıktır" (Büyük Larousse, 1986: 12542). Fleishman' nın tanımına göre ise, yetenek bireyin değişik beceri ve görevlerdeki performansı ile ilgili genel kapasitesidir (Magill, 1989: 9).

Bu açıdan bakıldığında, **sportif yetenek** ise bireyin belirli bir sportif etkinliği *yetkin* (ustaca) bir biçimde yerine getirebilme gücü ya

da kapasitesi olarak tanımlanabilir. Sıklıkla, genel anlamda yeteneğin değerlendirilmesinden farklı olarak, sportif yeteneğin değerlendirilmesi performansın başarılı olup olmamasına dayandırılır; öyle ki üstün bir performans gösteren bir sporcu gördüğümüzde, otomatik olarak onun *yetenek* sahibi olduğunu düşünürüz. Böyle bakıldığında, yeteneklerin yarışmaya dayalı spor ortamlarında açığa çıktığını, daha doğru bir deyişle sportif yeteneği yarışmacı ortamlarda gözlemleyebileceğimizi söyleyebiliriz. Örneğin profesyonel futbolcuların — farklı derecelerde olmakla birlikte — *sportif yeteneklere* sahip oldukları düşünülür.

Yetenekle ilgili bir diğer terim olan **motor yetenek** terimi ise genellikle kişinin fiziksel anlamda çalışma ve hareketi için gerekli güç ve kapasitesini anlatır. Böylelikle, bireyin o anki durumuna, kas ve iskelet yapısına bağlı olarak tanımlanır. Bunlara ek olarak motor yetenek kalıtım ve öğrenmeden de etkilenen kalıcı bir özellik olarak da betimlenir. Motor yetenek kavramı, *motor görevleri* yerine getirmede izlenen yetkinlikte bir *tutarlılık* ve yeteneğin görünen olmaktan çok *gizil* olduğu görüşünü de yapısında barındırır. Motor yeteneği **motor kapasite**'den ayıran da budur, çünkü motor kapasite genellikle bireyin yeteneklerinin en üst düzeye ulaşmış gelişme *potansiyelini* anlatır. Örneklesek, aynı yeteneğe sahip olan iki çocuk düşünelim; bunların her ikisi de basketbolda şut atabiliyor olsunlar. Ancak, maç sırasında biri yalnızca 10 sayı üretebilirken, diğeri 25 sayı üretebiliyorsa birinin diğere oranla daha fazla kapasitesi ya da potansiyeli olduğunu söyleyebiliriz. Bir başka deyişle, 10 sayı atabilen çocuğun kapasite açısından üstün olduğunu ancak kazanılmış becerilerini harekete aktarma yeteneğinin daha düşük olduğunu düşünebiliriz. İşte bu, sporda

başarısız olanların durumudur; şut atmak için gerekli olan tüm hareketleri (top tutmak, sıçramak, bileğin düşmesi vb.) bilen çocuk, performans sırasında potansiyelini yükseltmeyebilir.

En az yetenek kavramı kadar karmaşık olan **beceri** kavramını da, tıpkı öğrenme kavramında olduğu gibi, ölçmek ve yorumlamak güçtür. Tanımlanacak şeye ve kimin tanımladığına bağlı olarak beceri kavramının değişik çağrışımları olabilir. *Beceri*, *Webster Sözlüğü'* nde " Bir hareketi yaparken kişinin bilgisini etkin ve hazır bir biçimde kullanabilme yeteneğidir " diye tanımlanır (Singer 1980: 29). *Beceri* kavramı genellikle özel göreve ve kişinin görevi yerine getirmede gösterdiği yeterlilik düzeyine gönderme yapar.

Yetenek kavramını tanımlarken bu kavramın yarışmacı ortamlarla sıkı bir bağı olduğunu belirtmiş ve böylelikle profesyonel oyuncuların sportif yetenekleri olduğunu öngördüğümüzü söylemiştik. Ancak bu noktada önemli bir soru akla gelmektedir: futbolda sportif yeteneği olduğunu düşündüğümüz savunma oyuncusu ile hücum oyuncusu aynı yeteneğe mi sahiptirler? Futboldaki olası bütün pozisyonlar için bir genel beceri mi düşünmeliyiz ya da becerileri belli pozisyonlar için *özel* (specific) beceriler olarak düşünmek daha mı doğru olacaktır? Örneğin, süratin tüm futbol oyuncularını için, oynadıkları pozisyona bakmaksızın, gerekli olduğunu varsayarsak, süratin sportif yeteneğin ayrılmaz bir bileşeni olduğunu mu söylüyoruz? Eğer böyle düşünürsek, kavramsal boyutta farklılaşmaya doğru ilk adımı atıyoruz demektir. Böyle düşünürsek, örneğimizde vurgulandığı gibi, tüm iyi sürat koşucuları otomatik olarak iyi futbolcu sayılacaklardır. Böyle bir varsayım anlamsız

olacaktır çünkü, iyi bir futbolcu olmak için süratin yanı sıra diğer önemli özellikler de, örneğin fiziksel ölçüler, dayanıklılık, ataklık, bilgi ve oyunun karmaşık özelliklerinin sezgisi, ve özel koordinasyon da gereklidir. Böylece, futbol yeteneğinin birden çok bileşenden oluştuğunu saptayabiliriz. Aynı zamanda beceriyi yetenekten ayıran en temel özelliği de göstermiş oluyoruz; beceri, yetenekten farklı olarak görev-bağımlı bir kavramdır.

Buradan hareketle **motor beceri**, belli bir motor görevi ya da bir grup motor görevi yerine getirmek için gerekli üst düzey gelişmişlik kapasitesidir diyebiliriz. Daha genel bir tanıma göre ise, motor beceri, ulaşmak istediği amaca yönelik olarak kişinin, bedeninin ya da kol ve bacaklarının uygun kullanımını gerektiren harekettir (Magill, 1989:7).

Beceri kavramını tanımlamaya çalışan Johnson (Singer 1980: 30), motor davranışların pek çoğunda beceriden söz edebilmek için 4 değişkenin bulunması gerektiğini söyler. Johnson'ın bu dört değişkeni beceriyi açıklamada geliştirdiği aşağıdaki formülde şöyle anlatır:

$$\text{Beceri} = \text{Hız} \times \text{Doğruluk} \times \text{Form} \times \text{Uyum Sağlayabilirlik}$$

Johnson'ın bu formülü şunları içerir: Becerili hareketlerin çoğu sınırlı bir zaman içerisinde yapılır, dolayısıyla *hız* önemlidir. Becerili hareketler *doğruluk* gerektirir, çünkü hareketlerin ne ölçüde başarılı yapıldığı hareketlerin doğruluğuna bağlıdır. Formülde yer alan *form* ise,

az çaba harcamayı anlatır ve becerili hareketler kesinlikle en az miktarda enerji harcanarak yapılanlardır. Son olarak, becerili birey *uyum sağlayabilen* bir bireydir, yani hareket anında değişen koşullarda bile performans düzeyi becerili bir hareket için yeterlidir.

Yukarıda tanıtılan yaklaşımların ve tanımlamaların oluşturduğu bağlamda *yetenek*, söz konusu performansı belirleyen ya da performansla genel olarak ilgili bir kavram olarak gözüktürken, *beceri* belli bir göreve ilişkin daha özel bir kavram olarak ortaya çıkıyor. Beceri gerektiren motor performansın en önemli ayırıcı özelliği, amaç yönelimli, organize bir hareket dizisi içermesidir. Bu anlamda kullanıldığında, beceri terimi performansın yeterliliğini öznel olarak ölçmektedir. Örneğin, basketbol oyununda serbest atışlarının % 80' nini sayı yapan bir oyuncuyu ya da teniste ilk servislerini % 60-70 arasında sayıya çeviren oyuncuları becerili oyuncular sayabiliriz. Böyle kullanıldığında, beceri, performansın üretkenliği ölçüsüne bağlı olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda, beceri kavramı becerikli kişiyi anlatmaktadır. İkinci olarak, kişinin performans tutarlılığına bakarak ta beceri kavramını tanımlayabiliriz. Özetle, beceri sözcüğü performansın niteliğini göstermek amacıyla kullanıldığında görev için belirlenen amaca bireyin ne kadar ulaştığını anlatır. Dolayısıyla, diz bükmeye bir beceri demek çok zordur; öte yandan futbolda topu atmak yumuşak bir hareket dizisi gerektirir ve o zaman bu hareket bir beceriye dönüşür.

Buraya kadar, beceri ve yetenek iç içe girmiş kavramlarmış gibi görünmekte. Ancak, beceri ve yetenek arasındaki farkları daha somut olarak ortaya koyarak bu iç içe geçmişliği ortadan kaldırabiliriz. Yetenek,

genel olan ve uzun süre kalan şey olarak düşünülür. Hem kalıttan hem de öğrenmeden etkilenen bir özelliktir. Beceri ise, göreve özgüdür ve deneyimle kazanılır. Örneğin, denge bir yetenektir ve kişi denge yeteneği gerektiren trampolin gibi bir sporda beceri gösterebilir. Denge başka sporlarda da başarı için gereklidir fakat dengeleme yeteneği gerektiren her sporda gösterilen beceri o sporun ortamına özgüdür.

Buraya kadar aktardığımız beceri ve yetenek tanımlarının kalıtım ve öğrenme, ya da çevre kavramına değindiğini görüyoruz. Dolayısıyla kalıtımın ve çevrenin sportif etkinlikteki yerini ve önemini daha ayrıntılı incelemek gereği ortaya çıkmaktadır.

Sportif yetenek bireyin doğuştan kazandığı kalıtsal özellik olarak açıklanır. Daha popüler görüşlere göre de kimi insanlar doğuştan sporcudurlar. Bu tür görüşlerin iki temel kaynağı olduğunu düşünebiliriz: ya bireyin performansında gözlediğimiz rahatlık ve kolaylıktan dolayı onun doğuştan sporcu olduğunu söyleriz, ya da bireyin birden fazla spor dalında üstün performans göstermesi bizi bu sonuca götürür.

Şampiyon bir sporcunun hızı, hareketlerindeki koordinasyon rahatlığı ve sanki çok az bir çaba ile bu hareketleri yapıyormuş gibi görünmesi bize onun doğuştan yetenekli olduğunu düşündürür. Oysa her sportif hareketin mükemmeleşmesi uzun süren ve yorucu çalışmaya dayanır. Yukarıda andığımız varsayım, sporcunun bu hareketleri öğrenmek ve gerçekleştirmek için ne kadar çok zaman harcadığını dışlamaktadır. Bu noktada sorulan soru şudur: kişiyi sporcu yapan özelliklerin ne kadar kalıtsal, ne kadar çevreseldir? Kimi insanlar doğuştan sporcu mudurlar? Ya da iyi bir sporcu olmak çok iyi

eğitmenlerle saatlerce süren çalışmalar mı gerektirmektedir? Hayatının önemli bir kısmını spora ayıran bir kişi şampiyon olabilir mi? Ya da kalıtım kimlerin şampiyon olacaklarını önceden belirlemekte midir?

Genetik açıdan bakıldığında bile bu soruların yanıtlanması çok zordur. Doğum anından önce, döllenmeden başlayarak çevresel etkiler işin içine girer ve genetik özellikleri etkisi altına alır. Ana karnındaki yaşam, hamilelik süresince çevresel etkilere açıktır. Öte yandan, yaşamın ilk dönemlerinde gözlediğimiz fiziksel benzerlik öncelikle ve baskın olarak kalıtımsaldır. Çocuklar ebeveynlerinin fiziksel görünümünü taşımaktadırlar ve özellikle tek yumurta ikizleri üzerinde yapılan çalışmalar bunu doğrulamaktadır. Diğer fiziksel özelliklerin, örneğin tepki süresi, çeviklik ve esneklik gibi, ebeveynlerden aktarılan genlerle belirlenip belirlenmediği ise hala araştırılmaktadır. Kimi fiziksel özelliklerin de, örneğin hız gibi, bireyin doğuştan getirdiği özellikler olduğu, çalışma ya da çevresel etkenlerden bağımsız olduğu bilinmektedir.

Öte yandan çocuğun ebeveynlerinin fiziksel ya da sportif yeteneklerini incelemek bize bir şey söylemez. Ebeveynleri şampiyon olan çocukların da şampiyon olacağı düşüncesinin nesnel bir tabanı yoktur. Bunun en temel gerekçesi genetikte yatmaktadır; her yeni doğan bir *bireydir*, biraz annesi biraz babası değildir. Her ne kadar anne ve babadan 23 adet kromozon alınmaktaysa da, bunların eşleşmesi tamamen rastlantısal olarak gerçekleşmektedir. Diğer bir deyişle, anneden alınan kromozonlar bir tarafta, babadan alınan kromozonlar ise diğer tarafta dizilmemektedirler. 23 çift kromozon hücredeki meiotik

bölünme ile ayrıca daha farklı çiftler oluşturabilmektedirler. Buna göre, 46 kromozondaki yaklaşık 50.000 gen düşünüldüğünde, aynı anne ve babadan doğacak iki çocukta aynı gen diziliminin bulunma olasılığı 200 000 trilyonda birdir. Dolayısıyla, her ne kadar kaba fiziksel özellikler çocuklara aktarılıyor olsa bile, sportif yeteneklerin aktarıldığını söylemek hayli kuşkuludur. Ancak, ebeveynlerin çocuğun sportif yeteneklerine katkısı bambaşka yollarla olabilir. Örneğin, sportif ilgi ve eğilimleri olan ebeveynler çocuğun doğduğu ve geliştiği çevre üzerinde önemli bir etki yaparlar, böylece bilinçli ya da bilinçsiz olarak çocuğun yaşamını spora doğru yönlendirmiş olurlar.

Sportif yetenek gibi bir özellik, gerek performans bağlamında olsun gerekse davranışsal bağlamda olsun *derecelenebilir* farklılık gösterir ve bu farklılık olasılıkla çok sayıdaki genin birikimsel etkisine bağlıdır. Genellikle gözlenebilen bu farklılaşmanın bir bölümü çevresel etkilerdeki değişmeye bağlıdır. Cattell (1966) (Alderman 1974 içinde) aynı ya da değişik çevrelerde büyüyen tek yumurta ikizlerinin kişilik özelliklerinde, çevrenin farklılaşan etkilerinin nasıl ölçülebileceğini gösteren bir yöntemi betimlemiştir. Bu durum öznel olarak çevre ve kalıtım etkileri arasındaki karşılıklı ilişkilerin kurulabildiği durumlarda gözlemlenebilir. Örneğin, dışa dönük, aktif bir genç çevresindeki insanlar tarafından spora yönelmesi konusunda desteklenir ve bu da kendisinin katılımsal özelliklerinin gelişmesine neden olur.

Sonuç olarak, sportif yeteneğin ya da davranışsal özelliklerin doğrudan kalıtıma ya da çevreye bağlı olarak açıklanması çok zordur. Her ne kadar kimi bireyler diğerlerine oranla daha yüksek sportif performans

potansiyeline sahip olsalar da bu daha çok onların büyüdüğü çevre ile ilişkin bir durumdur.

Birden fazla spor dalında üstün performans gösteren sporcuya ilişkin sorunun yanıtı daha basittir. Çok sayıda sporda iyi performans gösteren bir çocukta *genel sportif yetenek* denilen bir yeteneğin olduğu varsayılır. Dolayısıyla, sporcu bu genel yeteneği yaptığı diğer sporlara aktarabilmektedir. Son dönemlerde bu kavram, özellikle farklı görevlerin kendilerine özgü performans gerektirdiğini tartışan araştırmaların etkisiyle spor psikolojisi çalışmalarında kullanılmamaya başlamıştır (Alderman 1974).

Her motor görevin kendine özgü gereklilikleri olduğu görüşü, bireyin belli bir görevi yerine getirmede gösterdiği yeteneğin diğer görevleri yerine getirirken göstereceği yetenek üzerine bize çok az şey söyleyeceğini belirtir. Birbirlerine çok benzeyen görevlerde bireylerin performansları arasında gözlenen düşük korelasyon bu görüşü doğrulamaktadır. Her ne kadar bir görevden diğerine performans çok değişmese de bir görevdeki performansa bakarak diğerindeki performansın ne olacağını kestirebilmek çok zordur. Dolayısıyla, belli bir görevi yerine getirmede gereken beceriler o göreve özgü becerilerdir ve daha büyük sayıdaki becerilere genelleştirilemezler. Öyleyse, birden çok sporda başarılı olan bir kişi her bir spor için gerekli özel becerileri kazanmış demektir. Bu tür kişiler farklı özelliklere üst düzeyde hakim olabilen kişilerdir. Örneğin, futbol topunu fırlatmak için gerekli beceriler ile basketbol topunu atmak için gereken beceriler birbirlerine çok benzemelerine karşın oldukça farklıdır. Basketbol topunu nasıl

atması gerektiğini öğreteceğiniz bir çocuğu futbol topu ile çalıştıramazsınız.

Buraya kadar kısaca özetlemeye çalıştığımız araştırmaların sonuçlarına baktığımızda, motor yetenek ve becerinin ne ölçüde kalımsal ne ölçüde çevresel etkenlere bağlı olduğunu belirlemek kolay görünmemektedir. Kimi fiziksel özelliklerin kalımsal olduğunu gösterir kanıt bulunamazken, örneğin hıza ilişkin özelliklerin büyük ölçüde kalımsal olduğunu bilinmektedir. Bunun yanı sıra yine alandaki incelemelere bakıldığında, yeteneğin daha çok kalıtımla, becerinin ise daha çok çevre ve öğrenmeyle ilişkilendirildiğini görmekteyiz.

I. 1. 1. Beceri Sınıflaması Yaklaşımları

Günümüzde spora olan ilginin artması ve spordan beklentilerin çoğalması beceri kavramının bu alandaki önemini ortaya çıkarmış ve çalışmaların beceri üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Yüzme, su kayağı, sörf su sporlarıdır. Bunları su sporları adı altında sınıflamamız günümüz sporuna bir katkı yapmayacaktır, çünkü her birini öğrenmek, uygulamak ve başarmak için gereken beceri farklı farklıdır. Becerinin göreve bağlı olarak tanımlanması ve farklı görevlerin farklı beceriler gerektirdiği görüşü günümüzde birçok araştırmacıyı beceri sınıflandırılması ile ilgili çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalardan ortaya çıkan temel beceri sınıflamaları becerilerin niteliklerini esas almaktadır. Bu esaslara göre yapılan ve en

önde gelen temel beceri sınıflamaları, **açık - kapalı** (open-closed), **ince - kaba** (fine-gross), **süreksiz - sürekli - seri** (discrete-continuous-serial) başlıklarını taşımaktadır.

I. 1. 1. 1. Açık-Kapalı Beceriler

İnsanı bir sistem olarak düşünebiliriz. Sistemler açık ya da kapalı olabilir; kapalı sistemde etkinlik daha sınırlıdır ve tekrara dayanır. Açık sistem *yaratıcılık* ve *çeşitlilik* gerektirir; burada birey sürekli değişen ortamı ve verileri değerlendirip davranışlarını ortama uydurabilmek için yeniden tasarlar. İnsanı açık ve kapalı sistemlere göre davranan bir varlık olarak düşünen araştırmacılardan bir olan Poulton, ilk kez 1957 de açık-kapalı beceri ayırımını öne sürmüştü ve bunu sanayi üretimi ortamlarına ilişkin olarak motor becerilerin sınıflandırılması için kullanmıştır. Daha sonraları, Singer (1980); Schmidt (1988); Rothstein ve diğ. (1981); Magill (1989), Poulton'un açık-kapalı beceri ayırımını spor bilimlerine uygulamışlardır. Aşağıda bu araştırmacıların görüşleri tartışılacak ve konumuzla olan ilgisi saptanacaktır.

Singer (1980), açık-kapalı becerilerin betimlenmesi sürecinde kişinin hareketi kendi kendine başlatmasının ya da dış etkiler tarafından harekete geçmesinin önemli bir ayırım olduğunu belirtir ve bunu Poulton'un önerdiği sınıflamaya ekler .

Açık beceriyi tanımlamak amacıyla Schmidt (1988:45), Poulton'un çevrenin sürekli değiştiği ve kişinin tepkisini etkin bir şekilde planlayamadığı durumlara açık beceriler dediğini belirtir. Bir başka tanıma göre ise, hareketin diğer kişi ve nesnelerin konumu, hızı ve zamanlamasına göre düzenlendiği becerilere açık beceriler denmektedir. Açık becerilerde çevre sürekli olarak hareket halindedir, dolayısıyla kestirilemez (Rothstein ve diğ. 1981: 17). Örneğin, futbolcunun havadan gelen topa yere değmeden vurması bir açık beceridir. Her ne kadar futbolcunun sahanın neresinde koşacağı hakkında genel bir plan varsa da, oyuncu hangi hareketin yapılacağına o yerde ve o anda karar verir.

Öte yandan, *kapalı beceriler* oyuncunun hareketlerinin mekan faktörlerine uyumunu gerektiren becerilerdir. Çevre sabittir, hareket etmez. Çevredeki öğelerin konumları yeteneğin uygulamasının öncesinde ve sonrasında aynıdır (Rothstein ve diğ. 1981:15). Örneğin, okçuluk, bowling benzeri sporlar bu grup becerileri gerektirirler. Çevrenin değişken ancak ortamın kestirilebilir olduğu durumlar altında da gösterilen davranışlar kapalı beceri olarak nitelendirilir. Çünkü çevrede meydana gelen değişimler ya kestirilebilirdirler ya da çalışılarak öğrenilmiştirler. Endüstride üretim bantlarında çalışan işçilerin sahip olduğu beceriler bu türden becerilerdir. Burada bir kaç saniye sonraki çevrenin kestirilebilir olması sonucu çalışanın hareketini önceden planlayabilmesini sağlayacaktır.

Gentile (Magill 1989 içinde) açık ve kapalı beceri sınıflamasını genişleterek spor becerilerini öğretimine uygulanabilir hale getirmiştir. Açık ve kapalı becerileri karşıt ikilikler olarak düşünmek

yerine bunları sürekliliğin (continuum) uç noktaları olarak değerlendirir. Sürekliliğin bir ucuna sabit, değişmeyen çevre koşulları altında ortaya çıkan spor becerilerini, yani kapalı becerileri yerleştirir; örneğin bowling, golf, okçuluk ve halter gibi. Bu spor ortamlarının her birinde nesne sabittir ve sporcunun hareketleriyle sonuçlanır. Gentile, sürekliliğin diğer ucuna da açık becerileri yerleştirerek tenis ve beyzboldaki vuruşları bu beceri türüne örnek olarak gösterir. Bu görevlerin yapılabilmesi için oyuncu nesnenin hareketine bağlı olarak nesneyle çalışır. Örneğin. tenis oyuncusu bir noktada sabit kalıp topa ne zaman vurup vurmayaacağına karar veremez. Oyuncu başarılı olabilmek için topun konumuna ve hızına göre hareket etmek durumundadır.

Gentile'nin sürekliliğin uç noktaları olarak sınıflandırdığı açık ve kapalı beceriler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Gentile'ye göre açık ve kapalı becerilerin bir süreklilik üzerinde gösterilmesi

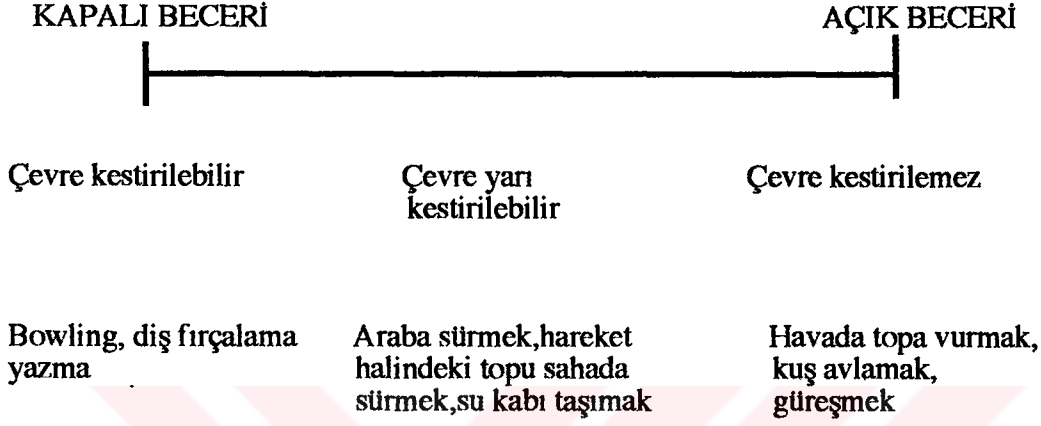

Kaynak: Magill, R. (1989). *Motor learning*. Dubuque, Iowa: Wm.C. Brown:

15.

Farrell (Schimdt 1988 içinde) Gentile'nin yapmış olduğu açık-kapalı doğrusal sınıflamasına çevrenin yarı kestirilebilirliği kavramını ekleyerek açık-kapalı beceri sınıflamasını zenginleştirmiştir. Tablo 2'de Farrell'in önerisi doğrultusunda beceri sınıflaması gösterilmektedir .

Tablo 2: Farrell' a göre açık ve kapalı becerilerin bir süreklilik üzerinde gösterilmesi.

Kaynak: Schmidt, R. A. (1988). *Motor control and learning: A behavioral emphasis*. Champaign: Human Kinetics : 48.

Gentile ve diğerleri (Magill 1989 içinde) açık ve kapalı beceri sınıflamasını genişleterek açık-kapalı beceri sürekliliğinde, bir motor becerinin yerinin neresi olduğunu belirlemeyi sağlayacak bir sistem geliştirmişler, bu sistemle ikili sınıflama yerine dört tür kategorinin tanımlanmasını önermişlerdir. Kategoriler bir tepki hareketinden diğerine geçerken söz konusu olan iki tür davranış farklılığını, yani davranışlardaki değişme ya da değişmezliği; ayrıca hareketi yaparken söz konusu olan iki tür çevre koşulunu, yani sabit ve hareket halindeki çevre koşullarını içermektedir. Bu dört kategoriden, birinci kategori değişme göstermeyen, sabit koşulları içeren davranışları kapsadığı için

kapalı uca yakındır. İkinci kategoride değişme vardır ve davranışın nesnesi hareket halindedir dolayısıyla açık uca daha yakındır. Üçüncü kategoride davranışın nesnesi değişmez ancak bir davranıştan diğerine geçerken davranışın gereklilikleri değişir; bu haliyle üçüncü kategori kapalı uca yakın gözükmeyle birlikte bu kategori birinci ve ikinci kategorilerin ortasında durmaktadır. Dördüncü kategoride davranışın nesnesi hareket halindedir ve bir davranıştan diğerine geçerken davranışın gereklilikleri değişir, yani bu kategori açık uçta görülmektedir (Bkz. Tablo 3).

Açık-kapalı beceri sınıflaması için tanımlanan bu dörtlü kategori spor eğitiminde spor eğitimcisi ya da koçlar tarafından kullanılabilir. Örneğin, tenis topunu atma gibi açık bir becerinin öğretimi sürecinde davranış değişkeni ve buna bağlı çevresel koşullar birlikte sunulduğunda öğretimde kolaylık sağlanabilir.

Tablo 3: Gentile, Higgins, Miller ve Rosen'e göre dörütlü sınıflandırma dizgesi

DAVRANIŞ DEĞİŞKENİ

		Davranışda Değişiklik Yok	Davranışda Değişiklik Var
Ç E V R E S E L K O Ş U L L A R	S a b i t	<p>Kategori 1</p> <p>Davranımın nesnesi sabit kalır, bir davranışdan diğerine davranım gereklilikleri değişmez</p>	<p>Kategori 3</p> <p>Davranımın nesnesi sabit kalır, bir davranışdan diğerine davranım gereklilikleri değişir.</p>
	H a r e k e t l i	<p>Kategori 2</p> <p>Davranımın nesnesi hareket halindedir, bir davranışdan diğerine davranım gereklilikleri değişmez.</p>	<p>Kategori 4</p> <p>Davranımın nesnesi hareket halindedir, bir davranışdan diğerine davranım gereklilikleri değişir.</p>

Kaynak: Magill, R. (1989). *Motor learning: Concepts and applications*. Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown : 14.

Singer (1980)'e göre ise görevin ve kişinin sabitliği ve hareketliliğine göre motor görevler 4 kategoriye ayrılır. Bedenin hareket koşulları ve nesnenin çevredeki konumu sınıflama ilkelerini verir . Tablo 4'te Singer'ın sınıflaması sunulmuştur.

Tablo 4: Tepkinin başlaması öncesinde çevredeki nesne ve beden koşulları ile görevin ilişkisinin gösterilmesi

ÇEVREDEKİ NESNE

		HAREKETSİZ	HAREKET HALİNDE
B		I. KONUM	II. KONUM
E	HAREKETSİZ	Örn. golf topuna vurma kalem tutmak, dikiş dikmek	Örn. teniste topa vurma, tüfikle nişan alma
D		III. KONUM	IV. KONUM
E	HAREKET HALİNDE	Örn. basketbolda turnike atma	Örn. hareket halindeki gemiden uçağa nişan almak, hareket halindeki oyuncuya pas vermek.
N			

Kaynak: Singer, R.N. (1980). *Motor learning and human performance*.

New York: Macmillan :14.

Singer'in sınıflamasına göre spor becerilerini öğrenme durumları, görev kategorilerine göre farklılık gösterecektir. Birinci

konumdaki görevler, öğrencinin kendini hazır hissettiğinde hareketi başlattığı görevlerdir. Durağan bir ortamda sabit bir nesneye yönelik hareketi içerir ve kişi hareketinin hızını kendi düzenler. Örneğin, piyano çalma, yazı yazma, daktilo yazma, bowling topunu yuvarlama gibi. Çevre ve nesnelere durağan olduklarından öğrenci ağırlıklı olarak hareketin doğru yapılmasıyla ilgilidir. İkinci ve üçüncü tür görevlerde ortam kısmen dinamiktir; Birinci konumda oyuncu hareket halinde ancak nesne ya da ortam sabittir; ikinci konumda oyuncu sabit, nesne hareket halinde olabilir; dördüncü konumdaki görevlerde hem oyuncu hem de nesne hareket halindedirler. Çok karmaşık ve dinamik olan bu tür davranış daha çok yarışmaya dayalı sporlarda görülür. Tenis ya da hentboldaki topa yönelik koşular; dalgalarla sallanan bir kayıktan uçmakta olan bir kuşa nişan alan avcının durumu bu tür davranışlara örnektir. Kayığın ya da hedefin (ikinci ya da üçüncü türden bir durumda) hareketsiz olduğu bir ortamda işin ne kadar kolaylaşacağı düşünülürse bu tür bir etkinliğin ne kadar karmaşık olduğu kolayca anlaşılır.

Birinci konumdaki bir durumda hareketi yapan, çabukluktan ya da etkinliğe dönük algısal düzenlemelerden çok hareketlerin doğru dizimiyle ilgilidir. Nesne hareketsizdir ve oyuncunun uygulama öncesi yeterli zamanı vardır; zihinsel baskı en alt düzeydedir. Etkilerin çok sayıda farklılık gösterdiği ve kestirilemez ortamlar bunun tam tersi ortamlardır. Bu tür strateji kişisel farklılıklara duyarlı olmaya ve bu farklılıklara uygun öğretim geliştirmeye olanak verir. Bu tür hareketlerde oyuncunun ortamı ve hareketini değerlendirebilecek zamanı vardır ve farklı ortamlarda hareketin ne ölçüde yeniden düzenleneceği planlanabilir. Örneğin, golf topuna başlangıç noktasından vurmak

kolaydır, çünkü başlangıç noktasında çim düz ve kısadır. Ancak iyi bir golfçü olmak için kişi değişik demir ve tahta sporlarla çimden değişik uzaklıktaki mesafeleri çalışmalı, değişen çevre koşullarında (ısı, nem, soğuk, rüzgar) hareketin nasıl yapılacağını bilmelidir. Hareketi yaparken, hareketin nasıl yapılacağı bilmek yeterli değildir; oyuncu harekette alışkanlık kazanıncaya kadar çalışmalıdır.

Birinci konumdaki çalışma koşullarında denetim kolaylıkla yapılabilir, çünkü gerek hareketi yapan gerekse ortam sabit ve kendine bağımlı durumlardır ve çalışmada temel amaç hareketin doğruluğa yönelik olmalıdır. Öğrencinin etkinlik için hazırlanma süresi vardır. Hareket kısa sürer ve hareket için gerekli temel tepkiler koşulludur. Bu da kapalı beceriyi ortaya koyar.

İkinci ve üçüncü konumdaki stratejiler gerek hareketi yapan gerekse nesne açısından daha karmaşık hareketleri ve ortamdaki belirsizlikleri içermektedir. Değişik çalışma seçenekleri, çalışma olasılıkları tasarlanarak göreve başlanır ve belli bir yetkinlik düzeyi elde edildikten sonra çalışma ortamları çeşitlendirilir. Bu tür stratejilerde kişi ya da nesnenin hareket biçimlerinin çeşitliliğini hareketi yapan bizzat yaşamalıdır. Örneğin, teniste oyuncu vuruş çalışmalarına topu belli bir mesafeden ve açıdan belli bir hızla ve eğimle atan makinelerle başlar. Daha sonra, değişik teniscilerle, değişik ortamlarda çalışmak ustalaşmasına katkı yapacaktır.

Dördüncü konumdaki stratejiye gelinceye kadar sporcu daha basit görevleri yapmayı öğrenmiş olmalıdır. Bu görevi yapabilmek için sporcu hazırdır ve hareketin karmaşık ve detaylı bileşenleri sporcuyu

doğru yönlendirmede model oluşturur. Dördüncü konumdan bir strateji gerektiren görevin yerine getirilebilmesi için organizmanın olgunlaşmış olması; ikinci ve üçüncü konumların sunduğu ortamlardaki etkinliklerin yeterli bir biçimde yerine getirilmiş olması gerekir. Bu tür beceriler açık becerileri anlatır.

Son olarak Gentile ve diğerleri'nin (Schmidt 1988: 17 içinde) genişletilmiş açık-kapalı beceri sınıflaması üzerinde durmak istiyoruz. Gentile ve diğerleri, hareketin türü ve ortamın doğası temel ölçütler olarak alındığında, ortamın performans üzerinde zaman ve mekan boyutunda etkileri olacağını vurgulamış ve bunları açık ve kapalı beceriler olarak sınıflandırmışlardır.

Hareket türleri, bedenin hareketi ya da durağanlığı ve yönlendirilebilir ya da yönlendirilemez oluşuma göre sınıflandırılır. Gentile ve diğerleri her beceri için niyetlilik değişkenini de düşünmüşlerdir. Bir performanstan diğerine geçerken çevresel değişkenlerin olması ya da olmaması sporcunun başarısını etkileyebilir. Örneğin, yüksek atlamada çitanın yüksekliğinin etkisi gibi. Ayrıca bağımsız zaman kontrolünü, yani belli becerilerin başlangıç ve bitiş sürelerinin düzenlenişi de önemli bir değişken olarak görülmüştür. Genelde becerinin öğrenilebileceğini düşünürüz ancak sabit bir davranımın ortam değiştiğinde sporcuya çok da katkısı olduğu söylenemez. Örneğin makinadan gelen topu çok iyi karşılayabilen bir tenisci maç sırasında başarılı olamayabilir, çünkü artık sürekli değişen bir ortamda hareketi yapmaktadır. Dolayısıyla mekansal ilişkiler algılama yeteneği ve değişen etkiye göre davranabilmeyi geliştirmek

gerekir. Takım oyunlarında bu koşullar geçerlidir; takım oyuncusu yalnızca kişisel becerileri değil aynı zamanda takım arkadaşlarını ve rakip oyuncuların sahadaki konumlarını da düşünmelidir.

Kısaca, bedenin hareketli ya da hareketsiz olmasına dayalı olarak görevin doğasının tanımlanması ve bu tanımlamanın çevre kontrolünün doğasına, yani mekan ve zaman kontrolüne bağlı olan ortama ilişkin olarak yapılması Gentile ve diğerlerinin açık-kapalı beceriler için sunduğu farklı yaklaşımı gösterir (bkz. Tablo 5).

Tablo 5: Gentile ve diğerlerine göre çevre ve hareket gerekliliklerine göre açık ve kapalı becerilerin gösterilmesi

	Görevin Gerektirdiği Hareketin Doğası			
	<i>Bedenin Tümü Hareketsiz</i>		<i>Bedenin Tümü Hareketli</i>	
<i>Çevre Kontrolünün Doğası</i>	<i>El-ayak hareketi yok</i>	<i>El-ayak hareketi var</i>	<i>El-ayak hareketi yok</i>	<i>El-ayak hareketi var</i>
Kapalı (Mekanın kontrolü: sabit çevre)	Oturma Ayakta Durma	Daktilo Yazma Yazı Yazma	Yürüme Koşma	Hareket halindeyken nesnelere tutma ya da taşıma, cirit atma
Açık (Zaman/ Mekan kontrolü: çevre hareketli)	Hareket halindeki trenin üzerinde durma, kütük yuvarlama, yürüyen merdivene binme	Hareket halindeki trende gazete okuma, Skeet atışı yapma, beyzbolda topa vuruş	Hareket halindeki trende yürüme, bir eşle dans etme	Koşup hareket halindeki bir nesneyi yakalama, koşarken atış yapma, basketbolda top sürme

Kaynak: Singer, R. N. (1980). *Motor learning and human performance*. New York: Mcmillan: 18.

Son olarak Rothstein, Catelli, Doods ve Manahan (1981)'in kapalı ve açık becerileri tanımlamada ve ayrıştırmada kullandığı çevreye ilişkin genel özelliklere değinmek istiyoruz. Bu araştırmacılara göre kapalı olarak adlandırılan çevrelerin genel özellikleri şunlardır:

1. Hareketi kontrol eden mekan öğeleri bir denemeden diğerine değişmez.
2. Hareketlerin yapıldığı çevre becerinin tanımlandığı ve başlatıldığı zaman arasında değişmez.
3. Hareketler bir olaydan ötekine çok değişiklik göstermez .
4. Hareketler alışkanlık haline gelinceye kadar çalışılır.
5. Çalışma ortamı olabildiğince sabit tutulmalıdır. Örneğin, bowling; okçuluk; basketbolda serbest atışta olduğu gibi.

(Rothstein ve diğ. 1981: 17)

Örneğin kapalı ortamların gerektirdiği becerilerin bazılarında ya da tümünde hareketi destekleyen ortam öğelerinin neler olduğunu sorgulamak, kapalı becerileri kavramaya yardımcı olacaktır. Kapalı beceriler ve ortam gerektiren okçuluk sporu için ortama ilişkin kimi özellikler arasında aşağıdakileri sıralayabiliriz:

1. Atış mesafesi.
2. Atış alanının genişliği
3. Atış noktası ile hedef tahtası arasındaki mesafe.
4. Hedef tahtasının konumu

Benzer bir biçimde, açık beceriler gerektiren ortamın özelliklerini de aynı araştırmacılar aşağıdaki gibi sıralarlar:

1. Zaman ve ortam öğeleri bir denemeden diğerine değişir
2. Çevrenin dinamik özelliği oyuncuyu çevrenin gelecekteki zaman /ortam öğeleri üzerine kestirimlerde bulunmaya zorlar
3. Her seferinde ne olacağını kestirmek daha önce neyin olduğuna bağlıdır. Örneğin, her 10 vuruştan 8'ini forehand vuran tenisçinin rakibi bir sonraki 10 vuruştan 8'ini yine forehand ile yapılacağını kestirebilir.
4. Çeşitli oyun ortamlarında benzer durumlar yaratılarak oyuncunun farklı yükseklikler, hızlar ve yönleri çalışması sağlanır.

(Rothstein ve diğ. 1981: 18)

Sözelimi, atılan bir topu tutmayı planlıyorsunuz. Topu yakalama başarısı, top uçarken ne zaman ve nereye varacağını

kestirebilmeye bağlıdır. Daha sonra eller topun varacağı, yani kestirilen yöne doğru hareket eder. Sonrasında uygun bir anda topu tutmak için elleri kapatma hareketi başlatılır. Eğer eller zamanından önce kapatılırsa top elden sekecektir; eğer eller zamanından geç kapatılırsa top kaçırılacaktır. Yakalama tepkisinin zamanlaması, topun varış zamanına uyumlu olmalıdır (tıpkı ellerin konumunun topun geliş konumuna uygun konumda olmasının gerektiği gibi). Bu nedenle açık beceri ortamlarında hareketler (örneğin topun uçuşu) zaman ve ortam özellikleri tarafından denetlenir.

Açık becerileri çalışılırken ortam çeşitlendirilmelidir. Oyuncu farklı olasılıklara tepki vermeyi öğrenmelidir. Sürekli olarak sabit noktadan gelen topa vurma çalışması oyunda bir performans artımı sağlamayacaktır. Çünkü ,

1. Oyuncu topun farklı hız, yükseklik ve yönlerini birbirinden ayırmaya hazırlanmamıştır.
2. Oyuncu topun varış zamanını ve yerini kestiremeyecektir.
3. Oyuncu duruma uygun davranışı planlamayı ve başlatmayı beceremeyecektir.

(Rothstein ve diğ. 1981:18)

Değişmeyen ortamlarda yapılan ve kapalı beceri gerektiren hareketlerde hareketin yapılması sürecinde hassas düzenlemelerin yapılması öne çıkan bir özellik olarak görülür. Değişen bir çevre olmadığı için, hareketi yapan zamanlama ya da kestirimde bulunma gibi çevre

özelliklerin getireceği baskılardan bağımsız olarak hareketin kendisine yoğunlaşır ve bu noktada hareketin hassaslığı önem kazanır. Öte yandan, kapalı beceriler gerektiren golf ve okçuluk gibi kimi sporlarda özel ortamlara dönük farklı tepkilerin üretilmesi gerekebilir.

Çalışmamızda okçuluk ve halter kapalı beceri; tekvando ve eskrim ise açık beceri gerektiren bireysel sporlar olarak ele alınacak ve bu sporları yapan sporcuların kişilik özellikleri ile açık-kapalı beceri gerektiren bu bireysel sporlar arasındaki ilişki araştırılacaktır. Araştırma bulgularımıza geçmeden önce diğer beceri sınıflamalarını da kısaca tanımlamak istiyoruz.

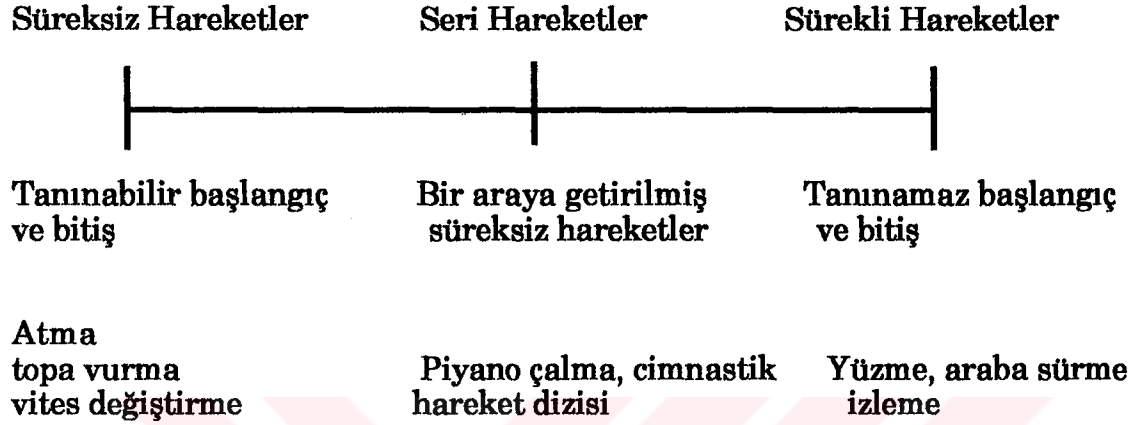
I. 1. 1. 2. Süreksiz- Seri- Sürekli Beceriler

Süreksiz (*Discrete*) hareketler başı ve sonu tanımlanan hareketlerdir. Tekma atma, kibrit çakmak ve vites değiştirmek bu türden hareketlerdir. Süreksiz becerileri gerektiren hareketler ise çok çabukurlar ve çoğu kez saniyeden daha kısa sürelerde tamamlanırlar. Örneğin göz kırpmak çok kısa bir süre içerisinde gerçekleşirken, imzamızı atmak daha uzun zaman alır. Süreksiz becerilerin bilişsel yönleri de vardır. Örneğin, sıradan bir deneyde deneklerin önlerindeki dört düğmeden herbirinin hangi ışığı yaktığını bulmaları istenir. Burada düğmeye nasıl basıldığından çok hangi düğmeye basılacağına karar verilmesi süreksiz beceri içerir (Schmidt, 1988: 46).

Sürekli (Continuous) beceriler sürekliliğin diğer ucunda yer alır. Bu hareketlerde tanınabilir bir başlangıç ve bitiş söz konusu değildir; hareket isteğe bağlı olarak bitirilir. Yüzme, koşma ve araba sürme genellikle süreksizlere göre daha uzun süre gerektiren becerilerdir, hatta bunlar bütün bir gün bile sürebilir. Yine de burada süre tanımlayıcı özellik olarak alınmamalıdır. Sürekli becerilerin en çok bilinen grubunu izleme görevleri oluşturur . İzleme görevlerinde, tipik olarak bir yol vardır ve birey bir araç ile el ve kollarını kullanarak bu yolu izlemeye çalışır. Örneğin araba kullanırken iz, karayoludur ve arabada bunu izleyendir. En bilinen laboratuvar deneylerinde de bir ekran üzerindeki iki noktadan birisi kendiliğinden ya da bilgisayar tarafından kestirilemez yönlere doğru hareket ettirilir ve denek diğer noktayı, bu noktaya hizalamaya çalışır (Schmidt, 1988:46).

Seri (Serial) becerilerdeki hareketler ne süreksiz ne de sürekli. Sanki bir dizi süreksiz (discrete) hareket, zaman boyutunda bir araya gelerek bir bütün oluştururlar. Arabayı çalıştırmak, pipoyu doldurmak ve yakmak ya da basketbolda turnike atmak bu türden becerilerin uygulandığı hareketlerdir. Böylesi görevlerin tamamlanması zaman alabilir ve her ne kadar ayrı başlangıç ve bitiş noktaları varsa da sürekli gibi görülebilirler. Seri görevler hareketlerin diziliminin önemli olduğu bir kaç süreksiz görevin bir araya getirilmesi olarak ta düşünülebilir (Schmidt , 1988: 47).

Tablo 6: Schmidt'e göre süreksiz, seri, sürekli hareketlerin bir doğru üzerinde gösterilmesi

Kaynak: Schmidt, R.A. (1988). *Motor control and learning: A behavioral emphasis*. Champaign: Human Kinetics : 47.

L 1.1. 3. Kaba- İnce Beceriler

İnce (fine) motor becerilerde , becerinin amacına ulaşması küçük kasların kontrolünü gerektirir, genellikle bu beceriler el-göz koordinasyonunu içerir ve üst düzeyde ince hareket gerektirir (Magill, 1989:11). Singer (1980:13) *ince* (fine) teriminin narin ya da duyarlı gibi özellikleri çağrıştırdığını belirtir. Bedenin belli bölümleri sınırlı bir alanda kesin tepkiler vermek için hareket eder. Ayrıca ince motor

becerilerde sinir kas koordinasyonu genellikle kesinlik içerir ve el-göz koordinasyonu gerektirir. Örneğin, yazı yazma, çizim yapma, piyano çalma gibi.

Kaba motor becerilerde büyük kas grupları kullanılmaktadır ve amaca erişmede hareketin kesinliği çok da önemli değildir (Magill, 1989:11). Singer (1980:13) göre ise kaba, incenin (gross, fine) tam karşıtı özellikleri anlatır; kaba olan iri, tamamı, belirgin olandır. Kaba motor becerilerde, genellikle bedenin tamamı hareket halindedir. Spor becerilerinin tümü için “kaba” kavramı kullanılmasa da sezdirimsel olarak spor becerileri bu kavramı içerir. Örneğin, yürüme, sıçrama, fırlatma, atlama benzeri hareketler ve bu tür hareketlerin yapıldığı pek çok spor bu sınıfa girer. Hareketin kesinliği önemli bir bileşen olmamakla birlikte hareketlerin akıcı olması ve koordinasyonu performans için önemlidir. Aslında her spor becerisinde kimi ince öğelerin olduğunu söyleyebiliriz dolayısıyla hareketleri bir süreklilik bağlamında düşünmeliyiz. Gerçekte, gerek kaba becerilerin gerekse ince becerilerin uygulandığı hareketlerde güç, kesinlik ve zamanlama gibi faktörler ortak olarak sözkonusudur. Bu durumda kaba beceriyi ince beceriden ayıran özellik, bu faktörlerin hareketin yapılmasındaki vurgulanma derecesine göre belirlenir.

Kısaca tanıtmaya çalıştığımız beceri sınıflaması yaklaşımları içerisinde kapalı-açık sınıflamasının sporda beceriyi diğerlerine oranla daha kapsamlı değerlendirdiği görülmektedir. Becerinin kapalı-açık olarak sınıflamasına yönelik çalışmaların temel vurgularını aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

1. Hareketin başlatılması (kendiliğinden ya da dış etkenler)
2. Çevrenin niteliği (değişken olup olmaması, kestirilebilir olup olmaması ya da yarı kestirilebilirliği)
3. Becerilerin bir süreklilik boyutunda belirlenmesi (kapalı, kapalıya yakın, açığa yakın, ve açık)
4. Çevredeki nesne ve beden ilişkisi (nesne hareketli/hareketsiz; beden hareketli/hareketsiz)
5. Becerilerin öğretiminin aşamalılığı (öğretimin kapalıdan başlayıp açığa doğru aşamalı düzenlenmesi).

Bu çalışma yukarıda kısaca tanıtilen beceri sınıflamalarından ilki olan kapalı-açık sınıflamasını kullanacaktır. Açık-kapalı sınıflamasının seçiminin gerekçelerini çalışmamızın üçüncü bölümünde sunacağız.

I. 2. Kişilik

Günlük yaşamımızda diğerleriyle etkileşimde bulunurken kişiliğe ilişkin adlandırmalara sık sık baş vururuz. Örneğin, bize göre Ahmet *sağduyusu* yüksek bir kişidir; Mehmet *dışadönük* bir insandır ya da Ayşe çok *mantıklı* düşündür gibi. Ancak bu değerlendirmeler bizim öznel değerlendirmelerimizdir. Psikoloji ise kişiliğe bizim öznel yaklaşımımızdan çok daha farklı yaklaşır.

Tıpkı yetenek ve beceri kavramlarının tanımlanmasında olduğu gibi kişilik kavramının tanımlanması da güçlükler içermektedir. Çalışmamız kişilik kavramını tanımlamayı amaçlamadığından burada yalnızca iki tanıma değinmenin bizim için yeterli olacağını söyleyebiliriz.

Cüceloğlu'na (1994:404) göre " Kişilik, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu , diğer bireylerden ayırt edici tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir" Diğer bir tanıma göre ise de kişilik, " bir kişinin çevreye uyumunu belirleyen karakteristik davranış örüntüleri ve düşünme biçimleridir" (Atkinson ve diğ., 1995: 523). Çalışmamız amaçları açısından her iki tanımda da yer alan *ayırt edici* kavramı bizim için önem taşımaktadır.

Spor etkinlerinde de sporcuların ayırt edici özelliklerinden söz edilmektedir. Her spor dalı kendine özgü bir dizi hareketi içermektedir; örneğin, basketbolda uzun oyuncuların şut atması, turnike atması her uzun oyuncu tarafından yapılan hareketlerdir. Sporda ayırt edici

özelliğinden söz ettiğimizde sporcunun bu standart hareketleri yapip yapmamasından değil daha çok bu hareketleri yaparken performansında diğer sporculardan farklı olarak gözlemleyebildiğimiz özelliklerden söz ediyor oluru. Amerikada profesyonel lig de oynayan Abdülcabbarın performansını anlatırken onun turnike ve şut attığını, pas verdiğini söylersek Abdülcabbar'ın diğer oyuncularından ayırt eden bir özelliğini betimlemiş olmayız. Abdülcabbarı tanımlarken başkalarında pek görülmeyen, onu diğer bireylerden ayırt eden özelliklerinden sözederek onun hakkında daha çok bilgi vermiş oluru. Örneğin, pota altında topu aldığı zaman smaç yapar, çok iyi çengel atışı yapar, yaptığı çengel atışını durarak gerçekleştirir, hatta bu atışa ismi bile verilmiştir. Böyle bir tanımlamada kullanılanlar, Abdülcabbarın *ayırt edici* özellikleridir ve diğer oyuncularından onu tamamıyla ayırır.

Kişilik araştırmalarında sıklıkla kullanılan diğer bir kavramda *tutarlılıktır*. Tutarlılık kavramıyla zaman içerisinde bireyin farklı durumlarda davranışının değişmediğini anlatırız. Bir birey düşünelim; bu kişi hemen hemen her zaman başkalarına yardım eden, elinden geldiğince işbirliği içinde olan bir birey olsun. Bu birey sahip olduğu bu davranış örüntüsünü zaman içerisinde farklı olaylar karşısında değiştirmiyorsa, yani farklı zamanlarda ve ortamlarda aynı biçimde davranıyorsa, biz bu bireye tutarlı bir kişiliğe sahiptir diyebiliriz. Başka bir örnek verecek olursak, bir sporcunun çalışmalara sürekli geç gelmesi ve bu tutumunu kulübün ve antrenörün cezalarına rağmen devam ettirmesi sporcunun olumsuz yönde tutarlı olduğunu gösterir. Buna karşın sporcunun çalışmalara ve toplantılara sürekli zamanında gelmesi de olumlu tutarlılık örneğidir.

Kişilik özelliklerinin tanımlanmasında kullanılan bir diğer kavram ise *yapılaşmış* kavramıdır. Bu terim, kişiliğin çok sayıda birimlerden oluşan bir sistem olduğunu, sistemin her biriminin birbiriyle bağlantılı olarak bulunduğunu anlatır. Bir sporcuyu sakin, başarılı, yardımsever, iyi ilişkileri olan, görevine düşkün olarak tanımladığımızda kişiliği oluşturan özelliklerin bir yapısını sunmuş oluruz.

Kişiliği tanımlamada kullandığımız diğer bir özellik de bireyin *ilişki* kurma biçimidir. Bireyin kişiliği, iç ve dış çevreyle kurduğu ilişkinin biçimini belirler. Spor psikolojisi açısından bakıldığında, saldırgan ya da sakin kişilik yapısı, bireyin spor dalların arasındaki seçiminde etkili olabilir.

Bireylerin ortak ve farklı deneyimleri kalıtımla, edinilmiş potansiyelle etkileşimde bulunarak kişiliklerini şekillendirir. Bunun nasıl meydana geldiği ve oluşan kişiliğin en iyi nasıl tanımlanabileceği bir çok kuramın konusu olmuştur. Kişilik kuramları arasında **treyt kuramı**, **sosyal öğrenme kuramı**, ve **psikoanalitik kuram** en kapsamlı üç kuram olarak kabul edilmektedir. Aşağıdaki bölümlerde bu kuramlardan ve içeriklerinden kısaca sözedilecektir.

Kişilik kavramının bireye özgü, özel ve ayırıcı davranışları kapsadığından söz ettik. Bu özel ve ayırıcı davranışların belirlenmesi çabaları, farklı kişilik kuramlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ashında bu farklı kişilik kuramlarının her biri kişiliğin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, tek bir doğru ya da kapsamlı kişilik kuramını arama çabasına girmek sonuç vermeyecektir. Nasıl ki, bir tek ampul ile üç odalı bir evin her tarafını aydınlatmak

mümkün değilse, bir kişiden de tek bir kişilik kuramı ile kişilik kavramını anlaması beklenmemelidir. Kaşığın çataldan daha doğru ya da daha kullanışlı olduğunu söylemek mantıkla bağdaşmaz, çünkü bunların işlevleri birbirlerinden farklıdır. Aynı durum kişilik kuramları içinde geçerlidir. Hangi kişilik kuramının iyi olduğu, kişiliğin hangi yönünü açıkladığına bağlıdır. Belki gelecekte tüm kuramların sentezinden oluşan daha kapsamlı bir kişilik kuramı ortaya konulacaktır. Ancak şu anda böyle bir kuramın varlığından söz etmek olası değildir (Tiryaki ve diğ. 1991).

Araştırmamıza esas olan kişilik kuramının treyt kuramları kapsamında olduğunu belirtmek istiyoruz. Çalışmamızın önceki bölümünde yetenek, kapasite, ve beceri kavramlarının sporda performansı açıklamada en yoğunlukla kullanılan kavramlar olduğunu belirtmiştik. Yine bu bölümde bireyin yeteneğinin, kapasitenin ve becerisinin ne kadar kalıtsal ne kadar çevresel olduğunun henüz herkesin kolaylık kabul edebileceği biçimde yanıtlanamamış olduğunu da belirtmiştik. Günümüzde geçerli olan kişilik kuramları arasında insan davranışını açıklamada kalıtım ya da çevreye doğrudan gönderme yapmayan treyt kuramı spordaki performans ile kişilik arasındaki ilişkiyi açıklamaya daha uygun görünmektedir. Çalışmamıza kuramsal temel oluşturması açısından treyt kuramının seçilmesindeki en önemli etken bu kuramın *kişilik özelliklerini* kullanarak insan davranışını açıklamaya çalışmasıdır. Yine yukarıda anıldığı biçimiyle spordaki performansı açıklamada kullanılan yetenek, kapasite, ve beceriyi birer özellik olarak düşündüğümüzde treyt kuramının çalışmamızın araştırma nesnenin doğasına daha uygun olduğu açıkça görülecektir.

I. 2. 1. 1. Treyt Kuramı

Cook (1984: 13)'e göre, "İnsanların nasıl davrandıklarına, algıladıklarına ve hissettiklerine ilişkin sözcükler ve cümlecikler treyt diye tanımlanır". Böyle bakıldığında, treyt kişiden kişiye kalıcı ve tutarlı bir biçimde farklılık gösteren her tür özelliktir. Kendimizi ve başkalarını *saldırgan, zeki, heyecanlı* ya da *endişeli* diye tanımladığımızda, treyt kavramını kullanmış oluruz. Bir insanın bir çok durumda saldırgan davrandığını gözlersek, bu kişiyi "saldırgan bir birey" olarak tanımlarız. Saldırganlık kavramını, belli bir davranışın gözlemlenmesi sonucu üretildiğini düşünürsek, "saldırganlığı" bir treyt adı olarak kullanabiliriz. Ancak, treyt kavramı davranışı açıklamak için kullanılmamalıdır. Bir kadının oda arkadaşının kafasına vurduğunu, çünkü kadının saldırgan bir treyti olduğunu söylemek hiç bir şeyi açıklamaz. Treyti davranıştan çıkarırız; tersten gidip treyti davranışın açıklanması olarak kullanamayız (Atkinson ve diğ.,1995: 531).

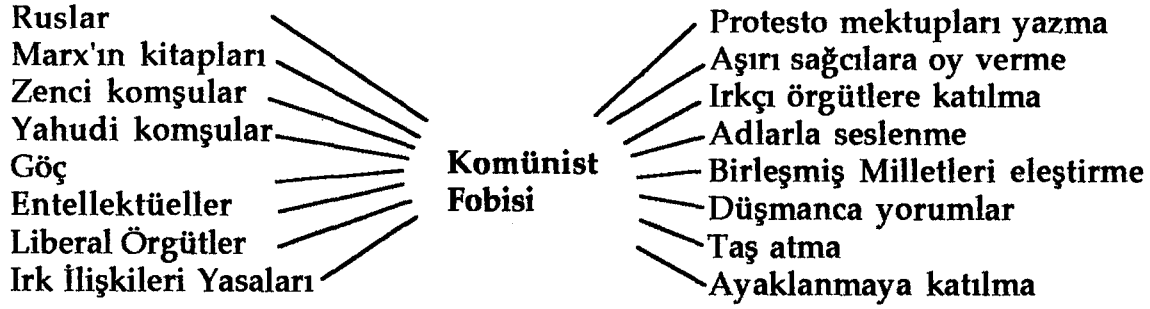
Tarihsel gelişim yönünden bakıldığında, treyt terimini kullanan ilk çalışmaları Allport ve Odbert 1936lı yıllarda yapmışlardır (Cook 1984: 14). Daha sonra Eysenck (1975) ve Cattell (1946) treyt kuramını geliştiren kuramcılar olmuşlardır (Feldman 1994).

Allpord ve Odbert 1936 yılında *Webster's New International* sözlüğü üzerinde yaptıkları araştırmada sözlüğün 17 953 treyt'i kapsadığını bulmuşlardır. Örneğin "alçak gönüllülük", "dürüstlük" ve

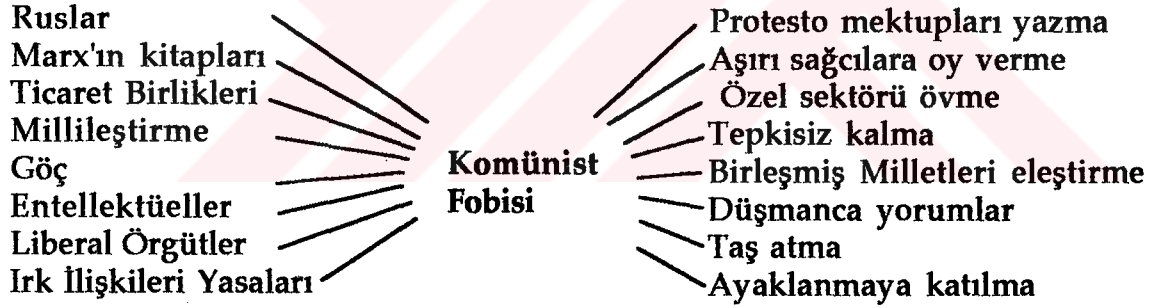
“çift karakterlilik” gibi sözcükler bu treytlerden bazılarını anlatmaktadır.

Allport 1937-1961 yılları arasında treytleri kendi yorumuyla üç guruba ayırmıştır. Bunlardan ilki *Birincil (cardinal) Treyt'ler'*dir. *Birincil Treyt'ler'* tek bir kişilik treyt'inden meydana gelir ve bireyin yaşamını yönlerdirir. Örneğin, birey sadece para harcamamayı düşünür, tıpkı Molierin cimrisinde olduğu gibi. Burada baskın olan treyt cimriliktir. Önemsemediğimiz treyt'ler *ikincil treytleri (secondary)* oluşturur. Örneğin, dondurmayı sevip ya da sevmeme, modern sanata sevmeme, müziği sevmeme gibi. Bir başka grup treyt ise *merkezi (central)* treytlerdir. Bunlar kişinin kısa, sözlü tanımıdır ya da tavsiye mektuplarında o bireyi betimlemek için kullanılan sözlerdir. Allport çoğu insanda 5 ya da 10 tane merkezi treyt'in olduğunu düşünür. Örneğin, sosyal olma, dürüst olma gibi. Allport 1961 yılında sınıflamasına *bireysel (individual)* ve *ortak (common) treyt'eri* ekler. Bu ayırımında Allport, bir treyti bir çok dürtü görevlerine karşılık verecek kapasiteye sahip bir nevropsişik yapı olarak tanımlamış ve kişilerin sahip olduğu treyt'erin aslında kişinin zihninde olduğu yorumunu geliştirmiştir. Cook (1984:15) Allport'un yaklaşımını aşağıda anlatılan komünist fobisi çalışmasıyla örnekler:

Çizim 1: Bay A'nın Komünist Fobisi treytlерinin gösterimi

Çizim 2: Bay B'nin Komünist Fobisi treytlерinin gösterimi

Kaynak: Cook, M. (1984). *Levels of pesonality*. New York: Prager: 5.

Bay A ve Bay B listenin sol tarafındaki olaylarla karşılaşmalar veya bu konularla ilgili duyular elde etseler akıllarına sağ taraftaki bireysel treytlер gelir. Bay A ve Bay B nin yanıtlarını incelediğimizde yanıtlар arasında benzerliklerin yanı sıra farklılıkların da olduğunu saptayabiliriz. Örneğin, her ikisi de Ruslar gündeme geldiğinde protesto

mektubu yazmayı düşünürler. Bu onların *ortak* treytlendir. Bununla beraber özel sektörü övme ve ırk ayırımı yapan organizasyonlara katılma *bireysel* treytlendir. Allport'un yapmış olduğu treyt çalışmaları, insan davranışlarındaki özel ve ayırıcı yönleri bir düzen içerisinde ortaya çıkarması açısından önemlidir.

Davranış özellikleri için kullanılacak binlerce kelime vardır. Sorun bu kadar çok davranış özelliğinin anlamlı treytlere dönüştürülmesidir. Sınırlı sayıda treyti seçme ve ölçmenin bilimsel yollarından birisi, *faktör analizidir*. Aslında bu matematiksel bir işlemdir ve daha çok bir korelasyon tekniğidir. Bir deneycinin kişiyi betimleyecek şekilde düzenlenmiş bir kaç yüz soruyla işe başladığını düşünelim. Her bir soruda da bir treyti anlatan anahtar bir sıfat olsun. Örneğin, kişi *arkadaş canlısı* mıdır? İnsanları sever mi? Yalnız mı yoksa başkalarıyla birlikte mi çalışmayı yeğler? Bir takım derneklere üye midir? Deneyi yapan kişi, çok sayıda insanı treytlere göre derecelendirir ve sonuçları analiz eder. Yukarıdaki sorulardan birisine verilen yanıt *evet* ve diğerlerine de *evet* ise; aynı şekilde sorulardan birisine verilen yanıt *hayır* ve diğerlerine de *hayır* ise, o zaman sonuç, maddeler arasındaki korelasyonu gösterir. Böyle bir korelasyon bulduğumuzda, değişik maddelerle ölçülebilen ortak bir faktörden ya da yukarıdaki treytlerin varlığından söz edilebilir (Morgan, 1993: 312).

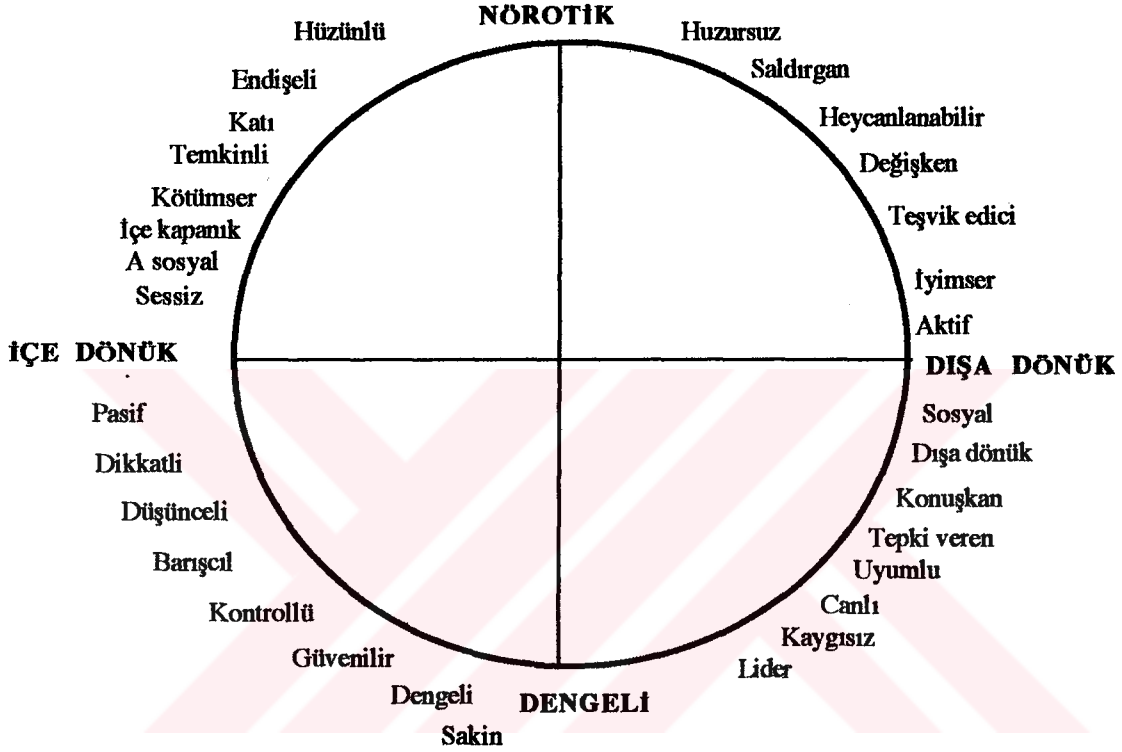
Bu yöntemle çalışan treyt kuramcılarında Eysenck (1975), faktör analizini kullanarak normal ve nevrotik insanların kendi davranışları ile ilgili çok sayıdaki soruya vermiş oldukları yanıtları karşılaştırmış ve insanların iki temel kişilik boyutuna ayrıldığını

gözlemiştir: *içedönük-dışadönüklük* (introversiyon-extroversiyon) ve *nevrotiklik-dengelilik* (neuroticism-stability).

İçedönük-dışadönük, bir insanın temel yöneliminin ne derece kendine, ne derece dış dünyaya dönük olduğunu gösterir. İçedönüklük ucunda, utangaç ve tek başına çalışmayı tercih eden insanlar bulunur. Bu insanlar, genellikle sessiz, dikkatli, düşünceli, çekingendirler. Dışadönüklük ucunda ise girişken ve doğrudan diğer insanlarla çalışmaya olanak sağlayan meslekleri tercih eden insanlar bulunur. Bunlar, sosyal ve aktiftirler.

İkinci boyutta yer alan nevrotik-denge (neuroticism-stability) bir duygu boyutudur. Nevrotiklik ucunda *hüzünlü, huzursuz, duyarlı* (moody, touchy, sensitive) ; *denge (stability)* ucunda ise *sakin, güvenilir* bireyler yer alır.

Çizim 3: Eysenck'e göre kişilik özelliklerinin gösterimi

Kaynak: Feldman, R. (1994). *Essentials of understanding psychology*.

New York: Mc Graw Hill: 392.

Treytler üzerine yapılan daha sonraki araştırmalar, kişiliğin özünde beş genel treytin yattığını öne sürmektedir (Digman, 1990; Funder, 1991; Goldberg, 1990, Feldman 1994: 392). Bunlardan, birincisi, *surgency* (extraversion and sociability) ikincisi *nörotik* , duygusal açıdan *denglilik* (emotional stability), üçüncüsü *zeka* (intellect), dördüncüsü *uyumsallık* (agreeableness), beşincisi *vicdan sahibi olmak* (conscientiousness) dir.

Günümüzde treyt kuramcılarını yukarıda anlatılan beş treyt üzerinde fikirbirliğı yapmalarına karşın gene de düşüncelerinde kesin yargılara ulaşamamışlardır.

En geniş kişilik treytleri araştırması, otuz yıl boyunca, anketlerden, kişilik testlerinden ve gerçek hayat durumlarındaki davranış gözlemlerinden veri toplayan Raymond Cattell tarafından yapılmıştır. Cattell (1946)' da (Cook 1984: 20) , Allport ve Odbert (1936)' da belirlenen ve 4504 treyt içeren listeleriyle çalışmaya başlamış ve bunları zaman içerisinde azatarak kendi listesini oluşturmayı amaçlamıştır. Cattell'in kuramını incelendiğinde, onun, formal analiz, organizmanın önemi, homostatik mekanizmalar, psikolojik ortam üzerinde çok az; amaç, bilinçdışı belirleyiciler, ödül öğrenme süreci, gelişimle ilgili erken deneyimler, biriciklik, molar üniteler, grup üyeliğinin belirleyicileri biyoloji üzerinde orta düzeyde; kişilik yapısı, kalıtım, benlik kavramı, güdülerin çeşitliliğı çoklu mekanizmalar üzerinde çok önemle durduğı görülmektedir (Marx ve Hillix, 1979:355).

Cattell eş anlamlı ya da zıt anlamlı sözcükleri hariç tutarak treyt listesini 160 treyte indirir fakat daha sonra, psikoloji literatüründeki bazı terimleri de ekleyerek bu listeyi 171'e yükseltir. 171'lik treyt listesini önce 50'ye sonra 35'e indirir ve sonuç olarak bu liste içerisinde, benzerlikler ve farklılıklar gösteren çekirdek kümeler oluşturur. Duygusal yönden olgunlaşmış, oturmuş karakter treytinin içerisindeki 7 çekirdek küme aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 7: Cattell'in Yedi "Çekirdek Küme" treytlерinin gösterilmesi

1. <u>GERÇEKÇİ YAŞAMLA YÜZLEŞEN</u>	<u>DEMORALİZE, OTİSTİK</u>
(Gerçekci, pratik) (Yaşamla yüzleşme) (Azimli)	(Gerçekci olmayan) (Çabuk bıkan) (Baştan sağma)
2. <u>İSTİKRARLI, BÜTÜNLEŞMİŞ KARAKTER</u>	<u>DEĞİŞKEN KARAKTERLİ GERÇEKÇİ OLMAYAN</u>
(Duygusal olarak istikrarlı) (Özsaygısı olan) (Kendine hakim)	(Değişebilen) (Kendine hakim olamayan)
3. <u>SAKİN, GERİ PLANDA KALAN, SABIRLI</u>	<u>HUZURSUZ, FAAL, HİPOMANİK</u>
(Duygusal değil) (Soğukkanlı) (Sabırlı)	(Duygusal) (Heyecanlı) (Sabırsız)
4. <u>DUYGUSAL YÖNDEN OLGUNLAŞMIŞ</u>	<u>OLAĞANÜSTÜ DUYGUSAL, PSİKOPATİK</u>
(Dengeli) (Sadık) (Dürüst)	(Nörotik, sinirli, kontrolsüz) (Dönek) (Dürüst olmayan)
5. <u>DUYGUSAL OLGUNLUK ENGELLENMEYE UYUM</u>	<u>ÇOCUKSU DAVRANMA, BEN MERKEZCİLİK</u>
(Duygusal olgunluk) (Geri planda kalmak)	(Çocuksu davranmak) (Kendine acıma) (Teşhirci)

6. DÜŞÜNCELİ METİN ÇEKİNGENDEĞİŞEBİLEN UÇARI

(Düşünceli)
 (Tedbirli)
 (Hoşgörüsüz)

(Derin düşünmeyen)
 (Tepkisel)
 (Edepsiz)

7. DUYGUSAL OLMAMADUYGUSAL YÖNDEN UYUMSUZLUK

(Duygusal değil)
 (Rahat)
 (Soğukkanlı)

(Her açıdan duygusal)
 (Tatminsiz)
 (Heyecanlı)

Kaynak : Cook, M. (1984) . *Levels of personality*. New York Prager: 21

Bu belirlenen 35 kümecik Cattell'in sistemi içersindeki *ortak yüzey treyt'lerini oluşturur* (Common surface treyt). Daha sonra, Cattell ortak yüzey treytlerini 12 ye indirmiş, harflerle ya da kendisinin verdiği adlarla anlatmaya çalışmış ve bunlara *kaynak treytler* (source treyt) adını vermiştir. Bu 12 kaynak treyt aşağıda verilmiştir. Parentez içindeki adlandırmalar Cattell'in kullandığı adlandırmalardır.

Tablo 8: Cattell'in 12 kişilik faktörünün gösterimi

FAKTÖR	KİŞİLİK
A.	Siklotomi-Şizotomi (Sosyallik)
B.	Zeka
C.	Duygusal olarak olgun kararlı karakter (Ego gücü)
D.	Aşırı duyarlı, çocuksu duygusallık (heyecansallık)
E.	Egemenlik- boyun eğme
F.	Taşkınlık-saldırganlık
G.	Olumlu karakter bütünleşmesi (Süper ego gücü)
H.	Cüretkarlık (Parmia)
I.	Duyarlılık (Premsia)
J.	Nöroastaiklik
K.	Eğitimli kültürlü - kabalık
L.	Taşkın siklotomi - paranoya

Kaynak : Cook, M. (1984) . *Levels of personality*. New York Prager: 22

Listedeki D, J ve K faktörleri daha sonra çıkartılarak yerine 7 tane faktör eklenmiştir. Bunun sonunda elde edilen 16 faktör, *16 PF (16 Personality factor)* olarak adlandırmıştır. Araştırmamızda kullanılan kişilik ölçeği, Cattell'in geliştirdiği bu 16 kişilik faktörünü içeren ölçektir. Aşağıda bu 16 kişilik faktörü gösterilmektedir.

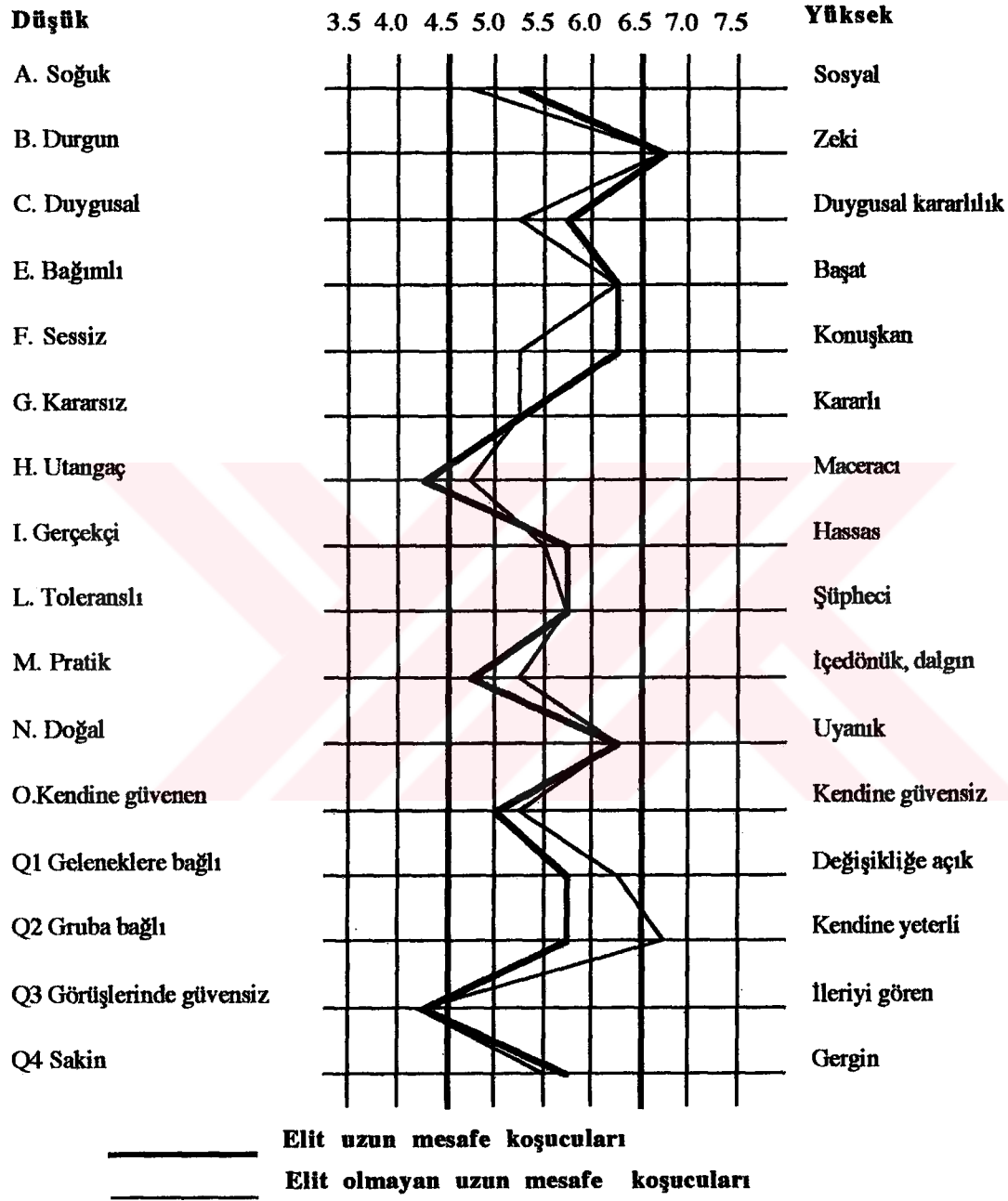
Tablo 9: Cattell'in 16 Kişilik Faktörünün gösterimi

YÜKSEK PUAN	FAKTÖR SEMBOLÜ	DÜŞÜK PUAN
(1) Sosyal, sıcak, uyumlu	(A)	Soğuk, kavgacı, şüpheli
(2) Zeki, kıvrak, soyut	(B)	Durgun zeka, somut düşünce
(3) Duygusal kararlılık, sakin	(C)	Duygusal, değişken
(4) Başat, kavgacı, sert	(E)	Bağımlı, nazik, kurallara uyan
(5) Konuşkan, neşeli, uyanık	(F)	Sessiz, içedönük, ağır
(6) Kararlı, sorumlu, olgun	(G)	Kararsız, sabırsız, güven vermeyen
(7) Maceracı, dışadönük, gözüpük	(H)	Utangaç, dikkatli, çekingen
(8) Hassas, hayalci, yardım alan	(I)	Gerçekçi, kendine güvenen, rasyonel
(9) Şüpheli, kıskanç, sert huylu	(L)	Torelanslı, uyumlu, yumuşak huylu
(10) İçedönük dalgın, yaratıcı	(M)	Pratik, geleneksel, realistik
(11) Uyanık, hesapçı, içgörülü	(N)	Doğal, duygulu, iddiasız
(12) Kendine güvensiz, endişeli	(O)	Kendine güvenli, sakin, korkusuz
(13) Değişikliğe açık, radikal	(Q1)	Geleneklere bağlı, sabırlı
(14) Kendine yeterli, otonom	(Q2)	Guruba bağlı, sosyal kabule önem veren
(15) İleriyi gören, kontrollü, gerçekçi	(Q3)	Görüşlerine güvensiz, kontrolsüz
(16) Gergin, kızdırılabilir, kaygılı	(Q4)	Sakin, rahat, zorlanmamış

Kaynak: Özgüven, E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara:Yeni Doğuş: 303.

Cattell yukarıda anlatılan 16 treyti ölçmek üzere onaltı kişilik faktörü (kısaca 16 PF) adı altında bir envanter oluşturmuştur. Bu envanterde, 187 soruya verilen evet ya da hayır cevapları gruplandırılarak her faktör için bir puan elde edilir. Örneğin, "Sosyal ortamlarda geri planda kalır mısınız?" sorusuna hayır cevabını vermek, E ölçeğinin "baskın" tarafı için bir puan kazandırır. Her faktör için bireyin test puanının grafiği çizildiğinde, bir kişilik profili elde edilir; kişilik profili, bireyin kişiliğinin bir tür kısa betimlemesidir. Cattell'in 16 PF'ini kullanan bir araştırma başarılı ve başarısız uzun mesafe koşucularını kişilik treytleri açısından karşılaştırarak bir profil çıkarmıştır. Aşağıda bu çalışmayı gösteren profil örnek olarak verilmiştir.

Tablo 10: Cattell'in 16PF Envanteri uygulanan başarılı-başarısız uzun mesafe koşucularının kişilik profillerinin gösterimi

Kaynak : Willis, J. D. ve Campbell, L. F. (1992). *Exercise psychology*.

Champaign: Human Kinetics: 62.

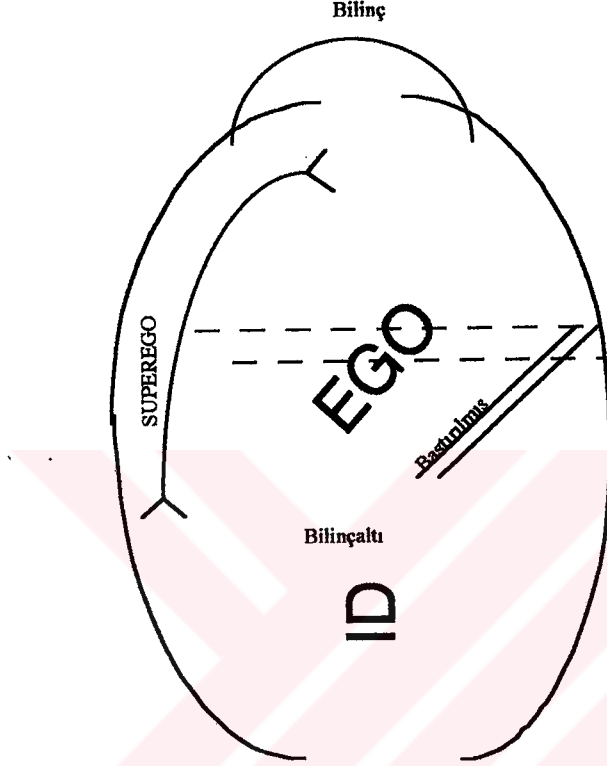
I.2.1.2. Psikanalitik Kuram

Bu bölümde, psikanalitik kuram'ın en iyi bilinen ve en çok etkilenilen kişilik kuramcılarında Sigmund Freud'un görüşlerine kısaca yer vererek psikanalitik kişilik kuramını özetlemeye çalışacağız.

Sigmund Freud'un dönemine gelinceye kadar araştırmacılar kişiliğin *bilinçlilik* yani farkında olunan düşünce ve duyguları üzerinde odaklanmışlardır. Freud ise kişiliğin farkında olmadığı düşünceleri duyguları, fikirleri içeren *bilinçdışı* üzerinde durmuştur. Bu yaklaşım daha sonra psikanalizin temelini oluşturarak onun bulduğu kişilik terapisine de ışık tutmuştur.

Freud'a göre kişiliğin oluşumunda ve gelişiminde **cinsellik** ve **icgüdüler** (*açlık, susuzluk, kendini koruma, sardırganlık* gibi) en önemli faktörlerdir. Buna bağlı olarak Freud kişiliği üç temel bileşene ayırarak inceler: *id, ego ve süperego*.

Çizim 4: İd, Ego, ve Superego arasındaki yapısal ilişkinin gösterimi

Kaynak: Morris, C.G. (1996).*Understanding psychology*. New Jersey: Prentice-Hall: 387.

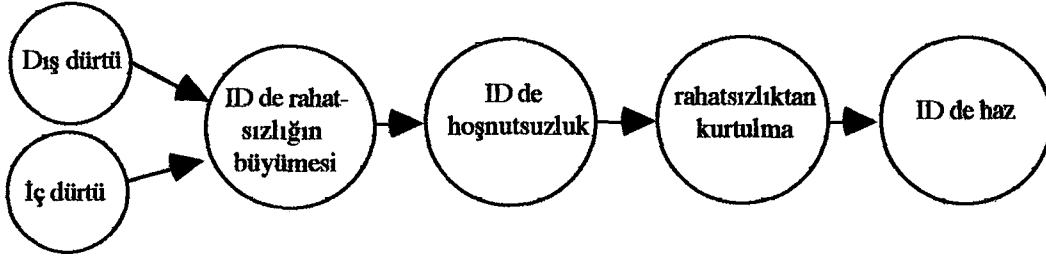
Doğum anında varlığını gösteren *id* tamamiyle bilinçdışıdır, yani bilinçdışı arzulardan oluşur. Çizim 4'te görüldüğü gibi *id* haz ilkesine göre çalışır. Bir içgüdü doğduğunda *id* onu memnun etmek için harekete geçer. Fakat *id* gerçek dünyayla direk ilişki kuramadığından bu dünyaya ulaşabilmek için farklı yollar bulmaya çalışır. Bu yollardan birincisi *refleks hareketleridir*.; öksürme gibi; diğeri ise *fantezidir* ya da Freud'un *istek gerçekleştirici düşünce* (wish fulfilment) olarak

adlandırdığı kavramdır Bir kişinin bir nesne ya da bir durum üzerinde kendini rahatlatmak duyguları, düşünceleri ve zihinsel imgeleri tasarlamasıdır. Bu tür düşünceler sık sık rüyalarda hayallerde yer alır. Örneğin, biri sizi kızdırırsa bundan sonraki yarım saatiniz içerisinde o kişiye söyleyebileceğiniz şeyleri veya yapabileceklerinizi düşünerek geçirirsiniz; istek gerçekleştirici düşüncelerle dolusunuzdur. Bu çeşit düşünce ve hayaller kısa süreli rahatlama sağlar fakat bir çok ihtiyaçlar için yeterince tatmin edici olamazlar. Sevdiğiniz biriyle birlikte olduğunuzu düşünmek sizi rahatlatılabilir, fakat sizin o kişiyle birlikte olmanız zayıf bir olasılık olabilir. Böylece id tek başına içgüdüyü rahatlatmak için çok etkili değildir. Onun gerçek yaşamla ilişki kurması zorunludur. İşte, idin gerçek yaşamla kurduğu bağlantı egodur.

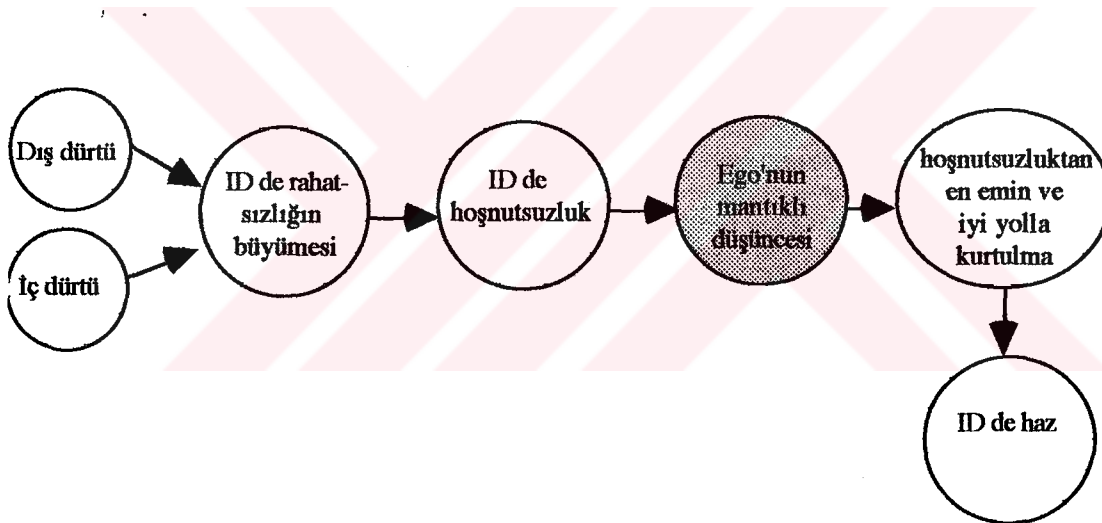
Freud, egoyu karar verme etkinliği, düşünceyi kontrol eden psikişik mekanizma olarak adlandırır (Morris 1996: 387). Ego, idin dış dünya ile ilgili olan dürtülerinin tatminlerini görür ve öğrenir. Çizim 5'de gösterildiği gibi rahatlık ve rahatsızlık durumlarına göre id'i yönlendirmeye çalışır. Örneğin, susadığımızda egomuz susuzluğumuzu etkili ve emin bir biçimde nasıl geçireceğimiz hakkında harekete geçer ve bizi yönlendirir.

Çizim 4'de görüldüğü gibi id haz kurallarına göre hareket ederken ego gerçeklik ilkesine göre hareket etmektedir.

Çizim 5: Haz ilkesi çalışmasının gösterimi

Çizim 6: Gerçekçilik ilkesi çalışmasının gösterimi

Kaynak : Morris, C.G. (1996). *Understanding psychology*. New Jersey: Prentice-Hall: 388.

Kişiliğin oluşumunda idin haz ilkeleri ve egonun gerçeklik ilkeleri önemli bir yer tutar. Fakat bunlar, kişiliğin tamamen oluşmasında yeterli değildir. Yetişkin bir kişinin davranışı sadece haz ilkeleriyle anlatılamaz, aynı zamanda bu bireyin ahlaki bir yönüde

vardır. Burada ahlak kavramıyla anlatılmak istenen, bireyin bulunduğu toplumun, ailesinin sahip olduğu ahlaki değerlerdir. Freud bu ahlak kurallarına *süperego* demiştir. Bebekler ilk doğduğunda süperegoları yoktur. Hoşlarına giden ne varsa yaparlar. Fakat olgunlaştıklarında asimilasyona uğrarlar ya da ailelerinin sahip olduğu iyi ve kötü değerlere uyum sağlarlar. Dışarıdan gelen bu yasaklamalar, sınırlamalar zaman içerisinde bizim kendi içimizdeki sınırlamaları oluşturur ve egoya yardım eder yani yol gösterir, tıpkı ebeveynlerin çocuklarını gözleyip yardım etmesi gibi. Freud'a göre, süperego aynı zamanda egonun faaliyetlerini ideal ölçülerle karşılaştırır, sonra egoyu duruma göre ödüllendirir ya da cezalandırır.

İd baskın olduğunda, bireyin içgüdülerinde aşırılık ortaya çıkar ve bunun sonucunda toplum ve bireyin kendisi için tehlikeler oluşabilir. Süperego baskın olduğu zaman, birey davranışlarını çok sıkı kontrol altında tutar ve kendisini çok çabuk ve çok sert biçimde yargılayabilir.

Freud'un kuramını eleştirenler, kuramın test edilmesinin olanaksız olduğunu, cinsiyete aşırı ağırlık verildiğini, nörotik hastalarda yapılan gözlemlere dayandırılarak geliştirildiğini ve her türlü gözlemi kendi içinde yorumlama potansiyeli olduğundan yanlışların ispat edilemeyeceğini ifade ederler.

L 2. 1. 3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı, davranışın çevresel ya da durumsal önemini vurgular. Çevresel koşullar, öğrenme yoluyla davranışı şekillendirir; buna karşılık kişinin davranışı da çevreyi şekillendirir. Kişiler ve durumlar birbirlerini karşılıklı olarak sürekli etkilerler. Sosyal öğrenme kuramına göre, davranışı kestirmek için, bireyin özelliklerinin durumun özellikleriyle nasıl etkileşimde bulunduğunu bilmemiz gerekir.

Kişiliği, öğrenme kavramlarıyla açıklayan psikologlar bir insanın her günlük davranışıyla kişilik davranışları arasında hiç bir fark olmadığını savunurlar. Onlara göre *pekiştirme*, *cezalandırma*, *genelleme* ve *ayırt etme* gibi öğrenme kavramları kişiliğin açıklanması için gerekli ve yeterli kavramlardır. Bu psikologlardan Miller ve Dolard (1941); (Cüceloğlu 1994 içinde), Freud'un kullandığı *bilinçaltı* gibi kişilik yapısıyla ilgili bir kavramı, deneysel olarak gözlenebilen basit bir koşullama kavramı olarak ifade edebileceğini savunmuşlardır. Daha sonraları Skinner *klasik* ve *edimsel* koşullanmanın kişiliğin temelinde yattığını vurgularken, öte yandan Bandura ise öğrenmenin sosyal yönüne, özellikle bir kimsenin diğerini gözleyerek, onu model almasının önemini vurgulamıştır. Rotter de daha bilişsel bir yaklaşımla, beklenti ve değer kavramlarına ağırlık vermiştir. Ona göre bir kimsenin belirli bir durumda bir davranıştan beklediği sonuç ve o sonuca verdiği değer, o kişinin o durumdaki davranışını belirler. Kişilik bu tür beklenti-değer öğrenmesinin sonucudur.

Öğrenme yaklaşımını eleştirenler, bu yaklaşımın kişiliğin düzenli ve değişmez yönlerini açıklayamadığını, ayrıca bireyin kalıtsal olarak genleri aracılığıyla getirdiği özellikleri hiç hesaba katmadığını ifade ederler (Cüceloğlu 1994).

Tarihsel gelişimi açısından incelendiğinde, spor psikolojisi alanındaki çalışmalar çoğunlukla spor etkinliğine katılma ve kişilik arasındaki ilişki üzerinde yoğunlaşır. Yine bunun bir yansıması olarak pek çok spor psikolojisi araştırmaları spor etkinliklerine katılmanın kimi kişilik özelliklerini geliştirebileceğini ya da değiştiremeyebileceğini öne sürmüştür.

Bu bölümde kısaca tanıttığımız kişilik kuramlarının spor psikolojisi kuramlarına ve araştırmalarına nasıl yansıdığına değinmek istiyoruz. Vealey (1989;1992) yaptığı iki kapsamlı değerlendirmede bizim değinmediğimiz diğer kişilik kuramlarını da gözönüne alarak spor psikolojisi alanında geliştirilmiş yaklaşımları ve bunların tarihsel gelişimleri ayrıntılı bir biçimde sunar. Vealey'in incelemesi sekiz kişilik kuramını ve bunların spor psikolojisi kuramına yansımasını içermektedir.

Psikoanalitik kuramın ve bu kuramın ilkelerinin spor psikolojisi alanında hemen hemen hiç uygulanmadığı bilinmektedir. Oldukça sınırlı olan bu türden araştırmalar, belli spor dallarının belli kişilikleri kendisine "çektğini" öne sürmüşlerdir. Ancak bu anlamda spora katılım ile kişilik arasındaki ilişkiyi belirgin bir biçimde ortaya koyan araştırma yoktur.

Psikoanalitik kuramın tersine, kişilik özelliklerini temel alan kişilik kuramları ve bunların geliştirdiği ilkeler spor psikolojisi alanında en yaygın uygulamaları olan kuramlardır. Vealey (1992:44) kişilik özelliklerine dayanan kuramların spor psikolojisi alanındaki uygulamaları iki gruba ayırır. Birinci gruptaki araştırmalar, farklı sporları yapan sporcuların ve spor yapmayanların kişilik profillerini oluşturan treytleri betimleye çalışan araştırmalardır. İkinci grupta ise farklı spor davranışları ve kişilik treytleri arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan araştırmalar yer alır. Bu çalışma ikinci grupta yer alan çalışmalara daha yakın bir çalışma olarak değerlendirilebilir.

Treyt kuramlarına dayanan spor psikolojisi araştırmaları önvarsayıdıkları kişilik özellikleri temelinde çoklukla üç tür grubun karşılaştırılmasına odaklanmışlardır. Karşılaştırmalar, sporcular ile spor yapmayanları, farklı sporları yapan sporcu gruplarını, ve farklı beceri ve başarı düzeyi olan sporcu gruplarını içermektedir. Tüm bu araştırmalarda ortak olan ise farklı gruplarda yer alan bireylerin kendilerine özgü ve ölçülebilir kişilik özellikleri taşıdıkları düşüncesidir. Ölçme aracı olarak da bu çalışmalar 16PF'i ya da MMPI'ı kullanırlar.

Ancak Vealey (1992:44) treyt kuramını temel alan spor psikolojisi çalışmalarının farklı gruplar arasında yaptıkları karşılaştırmaların sonucunda gruplara özgü kişilik özellikleri bulmalarına rağmen bu çalışmaların ayırt edici bir kişilik örüntüsü tanımlayamadıkları belirtmektedir. Yine Vealey'e göre treyt kuramını temel alan spor psikoloji çalışmaları, yöntembilimsel açıdan önemli eksiklikler içermektedirler. Bu eksiklikler yüzünden de somut sonuçlara

ulaşamamaktadırlar (örneğin örneklemin yetersiz olması, yanlış istatistiksel işlemler kullanılması gibi). Bu alandaki araştırmaların önemli bir diğer eksikliği de deneklerden kaynaklanan saptırmalardır.

Sosyal öğrenme kuramına dayalı spor psikolojisi araştırmaları ise bireye özgü özellikleri incelemezler. Bu tür çalışmalar genellikle özdenetim (self-control) ve cinsiyet farklarının spor davranışlarına etkisi incelemişlerdir.

Aşağıda Vealey (1992) de verilen tabloda bizim değinmediğimiz kişilik kuramlarını da içerecek biçimde kişilik kuramları ve bunların spor psikolojisi alanı yansımaları özetlenerek sunulmuştur.

Tablo 11: Vealey'e göre spor psikolojisi modellerinin gösterimi

Yaklaşım/ Kuram	Özellikleri	Model	Spor Araştırmaları	Değerlendirme
Psikodinamik	Belirlemeci, içgüdüsel, bilinçdışı süreçler	Treyt	Yer çekimi kuramı	—
Eğilimsel Özellik (Treyt)	Tutarlı içsel özelliklerin zamana karşın kalıcılığı	Treyt	Kişilik profilleri	16 PF, MMPI
Sürekli- Durumluk	Sürekli- durumluk, ve ortamın davranışa etkisi	Etkileşimsel	Zihinsel sağlık modeli, yarışma kaygısı,	POMS, SCAT/CSA 1-2
Biyolojik	Fizyoloji ve kişiliğin birbirleriyle ilişki	Treyt	Psikofizyoloji	Kalp atım hızı
Güdü / gereksinim	Davranışı belirleyen güdü ve gereksinme örüntüleri	Treyt/ Etkileşimsel	Başarı,gereksinmesi duyum arama	Mehrabian Ölçeği, Zucherman Ölçeği
Görüngüsel gerçekleşme / özelbelirleme	Kendini gerçekleştirme, kimliğini belirleme	Etkileşimsel	İçsel güdülenme	Gözlem, Ryan Ölçeği
Bilişsel	Öznel anlam, öznel yapılaşma	Etkileşimsel	Yüklemleme kuramı, bilişsel stratejiler, dikkat biçimleri	Russell Ölçeği, PSIS, RAIS
Öğrenme Koşullama	Pekiştirme için çalışma, gözlemlenebilir davranışlar	Durumsal	Davranış değiştirme	Gözlem
Toplumsal Öğrenme	benlik algısına sosyalleşmenin etkisi	Etkileşimsel	Denetim odağı, yeterli kendilik,cinsiyetin rolü	Rotter Ölçeği, Yeterlik kestirimi, Benn Ölçeği

Kaynak: Vealey, R. (1992). Personality and sport : A comprehensive view. T. S. Horn (Derl.) içinde, *Advances in Sport Psychology*. Champaign: Human Kinetics: 48.

II. BÖLÜM

CATTELL' İN 16 PF ENVANTERİ İLE KAPALI (OKÇULUK- HALTER) VE AÇIK (ESKRİM VE TEKVANDO) BECERİ GEREKTİREN BİREYSEL SPORLARDAKİ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ARAŞTIRILMASI

II.1. Araştırmanın Amacı

Günümüzde spor psikolojisi alanındaki çalışmalarda, sporcuların kişilik özellikleri gözönüne alındığında, genellikle önerilen sınıflamalar spor yapan ya da yapmayan, takım ya da bireysel spor yapan, ya da rakiple temas gerektiren ya da gerektirmeyen sporları yapan sporcuların kişilik özelliklerinin sınıflandırılması biçiminde geliştirilmiştir. Bu tür çalışmalar ve bunların temellendiği sınıflamalar sporcunun kişilik özellikleri ve yöneldiği spor dalı arasındaki ilişkiyi belli bir ölçüde açıklamaktadır. Ancak sporcunun kişilik özellikleri ile yöneldiği spor dalı arasındaki ilişkiyi daha açık ve nesnel biçimde ortaya çıkaracak kavram ve yaklaşımlar gerekmektedir.

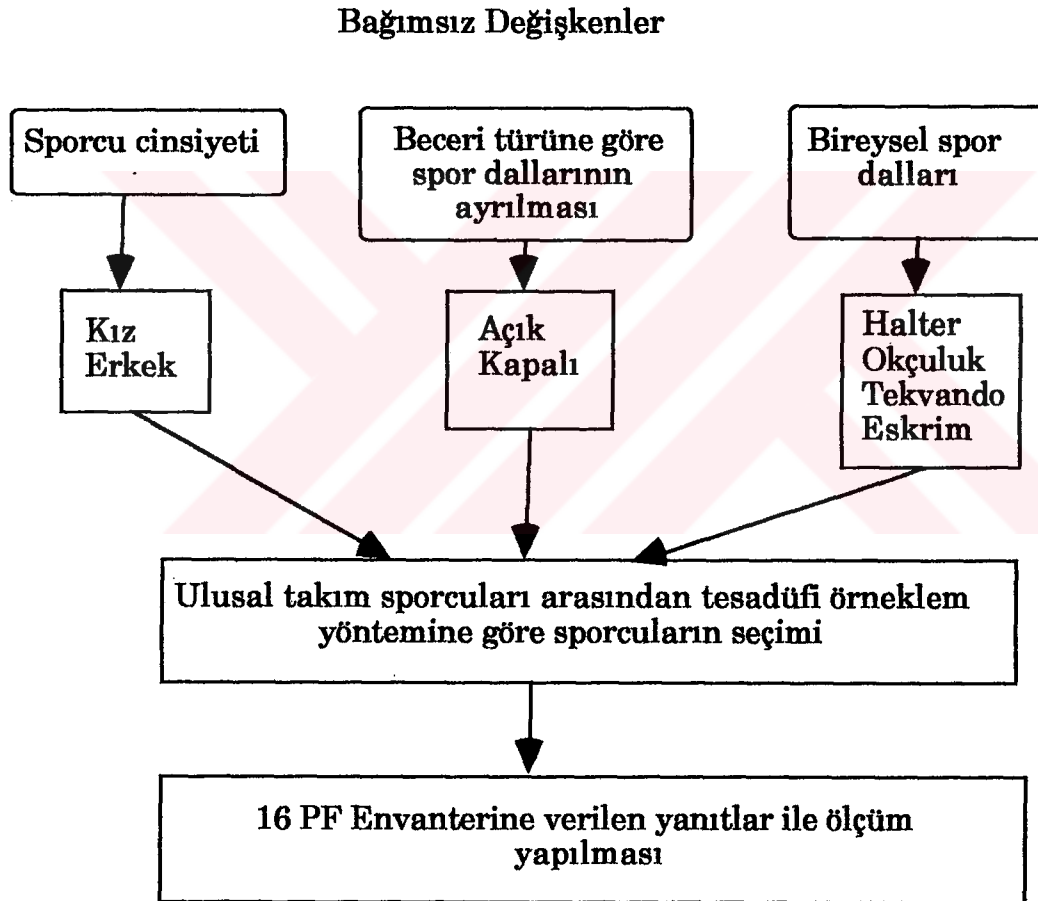
Bu açıdan bakıldığında sporcunun kişilik özellikleri ile yöneldiği spor dalı arasındaki ilişkiyi açıklamada yukarıda anılan sınıflamaların yerine spor dallarının gerektirdiği becerilerin sınıflandırılması temelinde geliştirilecek bir yaklaşımın daha anlamlı sonuçlar vereceği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma öncelikle spor dallarını açık ve kapalı beceri gerektiren sporlar olarak tanımlayıp, sporcuların bunlardan hangilerine yöneldiğini kişilik özellikleri ile ilişkilendirerek belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu özelliği ile çalışma daha önce yapılan araştırmalardan önemli farklılıklar göstermekte ve bundan sonra yapılacak olan benzer çalışmalar için bir ilk örnek oluşturmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın ilk olma özelliklerinden biriside kullanılan kişilik envanterinin ülkemizde sporcuların kişilik özelliklerini araştırmada ilk kez kullanılıyor olmasıdır.

II. 2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamız, betimesel yöntem çerçevesinde dört farklı spor dalını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu spor dalları açık (tekvando, eskrim) ve kapalı (halter, okçuluk) beceri gerektiren dallar olarak sınırlandırılmış ve her branştaki sporculara uygulanan kişilik envanteri sonucunda elde edilen veriler SPSS paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışmamızda istatistiksel karşılaştırma yöntemi kullanılarak SPSS'nin uygulanmasıyla elde edilen

ortalama değerler karşılaştırılmış, değerler arasında anlamlı bir farkın bulunup bulunmadığı saptanmaya çalışılmıştır.

Çizim 7: Araştırma akışının gösterimi

II. 3. Denenceler

1. Açık beceri gerektiren sporları yapan sporcuların kişilik özellikleri kapalı beceri gerektiren sporları yapan sporcularınkinden farklıdır.
2. Açık beceri gerektiren sporlar kestirilemez ortamlar içerdiklerinden bu sporları yapan sporcular kişilik özellikleri açısından, soyut düşünen, maceracı ve dışadönüktürler.
3. Kapalı beceri gerektiren sporlar kestirilebilir ortamlar içerdiklerinden bu sporları yapan sporcular kişilik özellikleri açısından içedönük ve kendine yeterlidirler.

II. 4. Denekler

Araştırmamızda yaşları 14-28 arasında değişen ($X= 19.06$) 53 erkek ve yaşları 16-26 arasında değişen ($x= 19.57$) 30 bayan olmak üzere toplam 83 milli sporcuya Cattell'in 16 Kişilik Faktörü Envanteri uygulanmıştır.

Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporlar saptandıktan sonra, bunların arasından tesadüfi örneklem yöntemi ile iki tane kapalı beceri gerektiren spor dalı ve 2 tane de açık beceri gerektiren spor dalı belirlenmiştir. Belirlenen spor dallarını en iyi temsil etme yeteneğinin ulusal takım sporcusu düzeyindeki sporcuların sahip olduğu düşünülerek,

halter dalında erkek sporcular , eskrim ve okçuluk dallarında kız ve erkek sporcular denek gruplarımızı oluşturmuşlardır. Takvando dalında ise sporcunun üst bir aşamaya geldiğini gösterir siyah kuşak ve bu kuşağın çeşitli derecelerine ulaşmış kız ve erkek sporcular örnekleme dahil edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda seçilen spor dallarındaki sporcu sayısının yaşlara göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 12: Seçilen spor dallarındaki sporcu sayısının yaşlara göre dağılımı

SPOR DALI			YAŞ															n	\bar{x}
	Erkek	Kız	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28		
Halter	21	—				3	3	11	4									21	18,76
Tekvando	7	12				1	1	1	3	4	3	3	1	2				19	21,42
Okçuluk	14	7	1	2	4	6	3	1	2	1		1						21	17,48
Eskrim	11	11				2	8	5	3	2					1		1	22	19,50
Toplam	53	30	1	2	4	12	15	18	12	7	3	4	1	2	1		1	83	

II. 5. Uygulanan Kişilik Envanterinin Ayrıntıları

Araştırmada Raymond Catell'in geliştirdiği **16PF** (*The Sixteen Personality Factor Questionnaire*) envanteri uygulanmıştır. Envanter kişilik özelliklerini 16 faktörle tanımlamakta ve her faktör için düşük ve yüksek düzeyler belirlemektedir. Bu envanter çoğunlukla normal popülasyonlara uygulanan bir kişilik envanteridir ve psikolojik danışma, mesleki danışma, personal seçimi, ve sporcuların kişiliklerine ilişkin araştırmalarda da kullanılmaktadır. Envanterin, Türkiye'de güvenilirlik çalışması Özgüven tarafından 1992 yılında yapılmıştır.

Envanterin içerdiği 16 kişilik faktörü harfler ile ifade edilmektedir. Envanteri yanıtlayan kişi kendisine yöneltilen 187 soruda her madde için kendisine en uygun gelen ifadeyi seçmektedir. 16 treyitin her birinden elde edilen puan daha sonra yüzdelerle değerlendirilmekte, bu da bir profile aktarılmaktadır. Yüzdeler tam sayılarla ve ondalık sayılarla ifade edilmektedir. Yüzdeler ifade edilirken 1-2-3-4 *düşük* 4.5-6.5 *normal* 7-8-9-10 *yüksek* puan olarak değerlendirilmektedir. Böylece profil üzerinde bireyin baskın olan ve olmayan yönleri kolaylıkla gözlenebilmektedir. Bazen elde edilen puanlara göre profil çizilirken profildeki aralıkların daha iyi görülebilmesi için 1 yerine 3.5'tan başlanabilmektedir. Kişilik envanterinin kullandığı 16 faktör aşağıda verilmiştir.

Tablo 13: 16 PF envanterinin içerdiği kişilik faktörlerinin betimlenmesi**FAKTÖR A**

Düşük <i>SOĞUK, KAVGACI, ŞÜPHECI</i>	Yüksek <i>SOSYAL, SICAK, UYUMLU</i>
Faktör A'da düşük puan alan kişiler katı, soğuk kanlı, kuşkucu, ve ilgisiz olma eğilimindedirler. İnsanlardan çok nesnelere hoşlanırlar, yalnız çalışırlar ve görüşlerde uzlaşmadan kaçınırlar, kendi yöntemiyle yaptığı işlerde, kişisel standartlarda kesin ve katıdırlar ve pek çok meslekte bunlar istenen özelliklerdir. Zaman zaman eleştirel engelleyici ya da katı olma eğiliminde olabilirler.	Faktör A'da yüksek puan alanlar, iyi huylu, uyumlu, duygusal açıdan dışa dönük, iş birliğine hazır, yumuşak kalpli, kibar ve uyumlu olma eğilimindedirler. İnsanlarla ilgilenilen ve toplumsal açıdan etkileyici işlerde çalışmayı severler. Rahatlıkla aktif gruplar kurabilirler, kişisel ilişkilerde verici olurlar, eleştirenden daha az korkarlar ve insanların adlarını daha iyi hatırlayabilirler.

FAKTÖR B

Düşük <i>DURGUN ZEKA, SOMUT DÜŞÜNCE</i>	Yüksek <i>ZEKİ, KIVRAK, SOYUT</i>
Faktör B'de düşük puan alan kişiler, yavaş öğrenir ve somut yorumları geç kavrarlar. Donuklukları ya zekanın düşüklüğünden ya da psikopatolojiye bağlı olarak zekanın yetersiz işlemesinden kaynaklanabilir.	Faktör B'de yüksek puan alan kişiler zeki, hızlı öğrenen ve düşünceleri çabuk kavrayan kişi eğilimindedir. Kültür düzeyi ve hazır bulunuşluğu arasında bir ölçüde korelasyon vardır. Yüksek skorlar patolojik koşullara bağlı zihinsel işlevlerdeki bozuklukların karşıt örnekleridir.

FAKTÖR C

Düşük <i>DUYGUSAL, DEĞİŞKEN</i>	Yüksek <i>DUYGUSAL KARARLILIK, SAKIN</i>
Faktör C'de düşük puan alan kişiler, hayal kırıklıklarını tolere edebilmede zorluk çekerler, sinirsel olarak yorgundurlar, duygusal açıdan kolay rahatsız olurlar ve nevrotik septomları gösterirler. (Fobiler, uyku bozukluk ları, psikosomatik şikayetler) Sinirsel ve kimi psikotik bozukluklar hemen hemen hepsinde görülür.	Faktör C'de yüksek puan alan kişiler, duygusal açıdan olgunlaşmış, tutarlı, hayat hakkında gerçekçi, ego gücüne sahip, kimi zaman çözölemeyen duygusal sorunlardan uzaklaşma eğilimindedirler.

FAKTÖR E

Düşük <i>BAĞIMLI, NAZİK, KURALLARA UYAN</i>	Yüksek <i>BAŞAT, KAVGACI, SERT</i>
Faktor E'de düşük puan alan kişiler, kurallara uyan kişi eğilimindedirler. Genellikle bağımlı, itiraf eden ve aşırı doğruluk kaygısı olan kişilerdir.	Faktor E'de yüksek puan alan kişiler, ısrarcı, kendinden emin ve bağımsız düşünen kişilerdir. Başkalarını yöneten ve otoriteyi dışlayan kişilerdir.

FAKTÖR F

Düşük <i>SESSİZ, İÇEDÖNÜK, AĞIR</i>	Yüksek <i>KONUŞKAN, NEŞELİ, UYANIK</i>
Faktör F'de düşük puan alan kişiler, duygularını kontrol edebilen kendi kendilerini değerlendirebilen, güvenilir insan olarak düşöntülürler.	Faktor F'de yüksek puan alan kişiler, neşeli, aktif, konuşkan, samimi ve tasasız kişiler olma eğilimindedirler. Tepkisel ve çabuk değışen karakterde olabilirler.

FAKTÖR G

Düşük <i>KARARSIZ, SABIRSIZ, GÜVEN VERMEYEN</i>	Yüksek <i>KARARLI, SORUMLU, OLGUN</i>
<p>Faktör G'de düşük puan alan kişiler, amaçlarında tutarsız olma eğilimindedirler. Genelde rahattır ve grup hedeflerine ya da kültürel gerekliliklere katılmada çaba göstermezler. Gurup etkisinden bağımsız olması onu antisosyal hareketlere yöneltebilir. Ancak kimi zaman da onu çok etkili yapabilir. Öte yandan kurallara bağlı olmayı reddetmesi onun stresten kaynaklanan somatik hastalıklardan etkilenmemesini sağlar.</p>	<p>Faktör G'de yüksek puan alan kişiler, kesinliğe önem veren görev duygusuyla tanınan, sorumlu, planlı kişilerdir. Genellikle bilinçlidirler ve ahlaka önem verirler. Çok çalışkan ve zeki dostları tercih eder.</p>

FAKTÖR H

Düşük <i>UTANGAÇ, DIKKATLI, ÇEKİNGEN</i>	Yüksek <i>MACERACI, DIŞA DÖNÜK, GÖZÜPEK</i>
<p>Faktör H'de düşük puan alan kişiler, utangaç, dikkatli, kendini geri çeken kişilerdir. Genellikle aşağılık duyguları vardır, yavaş konuşurlar, kendilerini ifade etmede duraksarlar, kişisel temaslardan hoşlanmazlar ve büyük gruplardan çok bir ya da iki kişiden oluşan dostlukları tercih ederler. Çevrelerinde olup bitenle ilgilenmezler.</p>	<p>Faktör H'de yüksek puan alan kişiler sosyal, kararlı, yeni şeyleri denemeye hazır, anlık tepki verebilen ve duygusal tepkiler yönünden zengin olan kişiler olma eğilimindedirler. Olaylar karşısında ve insanlarla duygusal acıdan etkili olacak durumları kendilerini yormadan aşarlar. Öte yandan detaylara önem vermez tehlike sinyallerini önemsemez ve konuşmaya çok zaman harcar, karşı cinsle çok aktif ilgilenirler.</p>

FAKTÖR I

Düşük <i>GERÇEKÇİ, KENDİNE GÜVENEN, MANTIKLI</i>	Yüksek <i>HASSAS, HAYALCI, YARDIM ALAN</i>
Faktör I'da düşük puan alan kişiler pratik, gerçekçi, bağımsız, sorumlu ancak öznel ve kültürel değerlendirmelere karşı kuşkucu olma eğilimindedirler. Bazen katı, rahatsız edici, hantal olabilirler. Pratik ve gerçekçi temelleri olan grup işleyişinde yer alabilirler.	Faktör I'da yüksek puan alan kişiler şevkatlidir, hayal kuran ve sanatçı olan kişilerdir. Bazen dikkat çekmek isterler, sabırsız ve bağımlıdırlar. Kaba insanlardan ve sert işlerden hoşlanmazlar. Grup performansını yavaşlatırlar, gerçekçi olmayan rahatlıklarıyla grup moralini düşürürler.

FAKTÖR L

Düşük <i>TORELANSIZ, UYUMLU, YUMUŞAK HUYYLU</i>	Yüksek <i>ŞÜPHECİ, KISKANÇ, SERT HUYYLU</i>
Faktör L'de düşük puan alan kişiler, kıskançlığı olmayan, uyumlu, neşeli, çekişmeyi sevmeyen, diğer insanlarla ilgilenen, grup çalışmasında uyumlu olan kişiler olma eğiliminde olan kişilerdir.	Faktör L'de yüksek puan alan kişiler, güvenmeyen ve kuşkucu eğilimindedirler, genellikle kendi egosuyla ilgilenen, kendi düşüncesini savunan kişilerdir. Eylemlerinde açıktır ve diğer insanlarla ilgilenmezler, kötü bir grup üyesidirler.

FAKTÖR M

Düşük <i>PRATİK, GELENEKSEL, GERÇEKÇİ</i>	Yüksek <i>İÇE DÖNÜK, DALGIN, YARATICI</i>
Faktör M'de düşük puan alan kişiler, doğru şeyleri yapmada kuşkucu, pratik konularda dikkatli kişilerdir. Detaylarla ilgilenir, acil durumlarda aklı başındadır, ancak kimi zamanlar hayal gücü olmayabilir.	Faktör M'de yüksek puan alan kişiler, geleneksel olmayan, günlük hayatın sorunlarıyla ilgilenmeyen kişilerdir. Yaratıcı, hayal gücü olan kişilerdir. Bireyciliği grup etkinliklerinden dışlanmasına yol açabilir.

FAKTÖR N

Düşük <i>DOĞAL, DUYGULU, İDDİASIZ</i>	Yüksek <i>UYANIK, HESAPCI, İÇEDÖNÜK</i>
Faktör N'de düşük puan alan kişiler gelişmemiş, duygusal, basittirler, kimi zaman kaba ve itici olabilirler. Ancak kolaylıkla mutlu edilebilirler ve karşılımlarına çıkanla yetinirler.	Faktör N'de yüksek puan alan kişiler parlak, deneyimli ve dünya ile ilgili kişilerdir. Genellikle zor beğenir, entellektüel yaklaşımları vardır.

FAKTÖR O

Düşük <i>KENDİNE GÜVENLİ, SAKİN, KORKUSUZ</i>	Yüksek <i>KENDİNE GÜVENSİZ, ENDIŞELİ</i>
Faktör O'da düşük puan alan kişiler, sakin ve sarsılmayan, sınırları çok sağlam kişilerdir. Sorunlarla başa çıkabilme kapasitelerine ve kendilerine güvenirler, kendilerini güvende hissederler ancak grup kendisiyle hareket etmediğinde duyarsız olabilirler böylece antipati ve güvensizlik uyandırabilirler.	Faktör O'da yüksek puan alan kişiler üzgün, dertli kişilerdir. Zorluklar karşısındaki duydukları rahatsızlıklar çocukçadır. Bir guruba serbestce katılabileceğini ya da grup tarafından kabul edildiği duygusunu hissetmezler

FAKTÖR Q1

Düşük <i>GELENEKLERE BAĞLI, SABIRLI</i>	Yüksek <i>DEĞİŞİKLİĞE AÇIK, RADİKAL</i>
Faktör Q1'de düşük puan alan kişiler, ne öğretilirse ona inanırlar, yeni düşünceleri benimsemede kuşkucudurlar böylece geleneği sürdürmeyi tercih ederek değişikliklere karşı çıkma ve erteleme eğilimindedirler. Din ve politika konusunda tutucudurlar .	Faktör Q1'de yüksek puan alan kişiler, entellektüel konularla ilgilenirler ve temel konularda kuşkucudurlar. Yeni ya da eski olsun düşünceleri sorgularlar ve kuşkucudurlar, ahlakçı olmaktan çok bilgili olma eğilimindedirler, uyumsuzluklara ve değişmeye daha toleranslıdırlar.

FAKTÖR Q2

Düşük <i>GURUBA BAĞLI, SOSYAL KABULE ÖNEM VEREN</i>	Yüksek <i>KENDİNE YETERLİ, OTONOM</i>
Faktör Q2'de düşük puan alan kişiler, diğer insanlarla çalışmayı ve birlikte karar almayı tercih ederler, toplumsal kabule ve beğeniye bağımlıdırlar, grupla hareket etmeyi tercih ederler ve bireysel tepkilerden kaçınırlar, grup desteğine ihtiyaçları vardır.	Faktör Q2'de yüksek puan alan kişiler bağımsız, kendi yoluna gitmeye alışmış, kendi başına karar alan ve eyleme geçen kişilerdir. Toplumun fikirlerine aldırılmaz, insanlardan hoşlanmıyor değildirlar, yalnızca onların onayına ve desteğine gereksinim duymazlar.

FAKTÖR Q3

Düşük <i>GÖRÜŞLERİNE GÜVENMEZ, KONTROLSÜZ</i>	Yüksek <i>İLERİYİ GÖREN, KONTROLLÜ, GERÇEKÇİ</i>
Faktör Q3'de düşük puan olan kişiler, toplumun beklentilerini ve isteklerini dert etmezler. İlgili, dikkatli, düşünceli kişiler olduğu söylenemez, kendini uyumsuz hissedebilir.	Faktör Q3'de yüksek puan alan kişiler, duygularını güçlü bir şekilde kontrol eden kişilerdir, toplumsal duyarlılıkları vardır, bunun yanında toplumsal ünvanlarını önemserler. Kimi zaman görüşlerinde katı olabilirler, etkili liderlerin ve kimi paranoidlerin Q3 puanları yüksektir.

FAKTÖR Q4

Düşük <i>SAKİN, RAHAT, ZORLANMAMIŞ</i>	Yüksek <i>GERGİN, KOLAYCA, KIZDIRILABİLİR, KAYGILI</i>
Faktör Q4'de düşük puan alan kişiler rahat, kendinden emin ve tatmin olmuş kişilerdir. Bazı durumlarda aşırı tatmin duygusu, düşük motivasyon, tembelliğe ve düşük performansa yol açabilir,	Faktör Q4'de yüksek puan alan kişiler gergin, rahatsız, sabırsız ve genellikle yorgundurlar, olaylar karşısında pasif değildirlir ve liderlik açısından zayıftırlar.

Kaynak: Cattell, R. (1956). *16 PF* . Champaign: The Institute for Personality and Ability Testing.

II. 6. Kişilik Envanterinin Uygulanması

Envanter sporculara milli takım kampında ve Türkiye şampiyonası yarışmalarında kaldıkları merkezlerde uygulanmıştır. Uygulama başlamadan önce araştırmanın amacı, envanterin yapısı hakkında sporculara bilgi verilmiş, doğru ve ciddi yanıtlar verilmesini sağlamak için yanıt kağıtlarına yalnızca yaşlarını ve cinsiyetlerini yazmalarının yeterli olduğu, kimliklerine ilişkin hiç bir şey yazmamaları gerektiği söylenmiştir. Sporculardan envanteri yanıtlamaya geçmeden önce envanter formu üzerinde yazılı bulunan açıklamayı dikkatlice okumaları istenmiş, envanteri yanıtlamak için bir süre sınırlandırılması verilmemiştir. Envanteri tamamlayanların yanıtlarını bir daha gözden geçirmeleri ve eğer varsa eksik bıraktıkları soruları yanıtlamaları söylenmiştir.

III. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

III. 1. Verilerin İstatistiksel Analizi

Kapalı ve açık beceri gerektiren spor dallarında yer alan deneklere uygulanan Cattell'in 16 Kişilik Faktörü Envanterinin her bir alt ölçeğinde, bu iki farklı beceri içeren gurubun ortalama puanları arasında bir farkın bulunup bulunmadığını belirlemek amacı ile verilere Mann-Whitney U testi uygulanmıştır.

Bu çalışmada istatistiksel analiz için Mann-Whitney U testinin seçilmesinin nedenleri şunlardır:

1. Davranış bilimlerindeki birçok araştırmada gözlemlere sayısal değerler verilerek ulaşılan ölçüm seviyesi ordinal ölçüm seviyesidir.

2. Ordinal ölçüm seviyesinde parametrik istatistiksel teknikler kullanılmazken bazı nonparametrik istatistiksel teknikler kullanılabilir. Bu ölçüm seviyesinde kullanılacak nonparametrik istatistiksel testlerden bazıları gözlem değerlerinin kesintisiz olması varsayımına dayanmaktadır. Gerçekte ise gözlenen değerler kesikli olarak tanımlanan sınıflara düşebilir. Örneğin 16PF testinde bunlardan bazıları “düşük”, bazıları “normal”, bazıları da “yüksek” olarak tanımlanabilmektedirler. Burada üç sınıftan birine düşen gözlem değerlerinden bazıları “normal” sınıfına daha yakın olduğu halde bazıları daha uzaktır.
3. Bir parametrik istatistiksel yöntem, araştırma verilerinin elde edildiği gözlem değerlerinin ölçüldüğü ve örneği oluşturan bireylerin çekildiği varsayılan popülasyonun parametreleriyle ilgili şartları tanımlayan istatistiksel bir modele dayanmaktadır. Araştırmamızdaki örneklem grubunun çekildiği popülasyonun parametreleri hakkında herhangi bir model tanımlanamadığı için bir nonparametrik test kullanılmıştır.
4. Bir nonparametrik testin uygulanmasıyla hesaplanan olasılık değerleri tam ve kesin değerlerdir. Örneği oluşturan bireylerin çekildiği popülasyonun dağılışımdan bağımsızdır.
5. Araştırmamızda olduğu gibi nominal (sıralayıcı) ölçüm seviyesinde verilerin analizinin yapılmasını sağlayan

nonparametrik bir test bulunabilirken, bu özellikleri verilere uygulayabilecek bir parametrik test bilinmemektedir.

6. Örnek basitliği 6 olan bir örneklem grubuna bile uygulanabilen bir nonparametrik test bulunabilirken ve bizim araştırmamızda olduğu gibi gözlem sayısını artırmak (ortalama olarak her örneklem grubunda 20 denek) nonparametrik bir testin gücünü artırabilmektedir.

Özetle, testin gücü araştırma verilerinin istatistiksel modele uygunluğu, testin güç etkinliğini ve gözlemlerin elde edilmesinde kullanılan ölçüm seviyesi bir nonparametrik testle araştırma hipotezi hakkında karar verilmesine uygun olduğu için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

AÇIK BECERİ													KAPALI BECERİ																											
FAK	KIZ						ERKEK						Toplam						KIZ						ERKEK						TOPLAM									
	n	x	sd	min	max	n	x	sd	min	max	n	x	sd	min	max	n	x	sd	min	max	n	x	sd	min	max	n	x	sd	min	max	n	x	sd	min	max					
A	23	11,78	2,13	8	16	18	11,28	2,59	7	15	41	11,56	7	12,43	1,62	10	14	35	11,20	2,23	5	15	42	11,40																
B	23	8,61	1,78	3	12	18	8,50	2,46	3	12	41	8,56	7	9,43	2,30	7	13	35	5,66	2,04	2	9	42	6,29																
C	23	13,83	2,39	9	18	18	12,89	3,08	8	18	41	13,41	7	14,86	2,04	12	17	35	12,63	3,05	6	21	42	13,00																
E	23	11,35	2,29	7	17	18	11,89	2,78	7	19	41	11,59	7	11,57	3,95	6	17	35	10,06	3,02	6	22	42	10,31																
F	23	12,35	3,10	5	20	18	12,22	3,64	4	17	41	12,29	7	14,29	3,30	8	17	35	12,49	2,74	6	18	42	12,79																
G	23	10,91	3,23	5	18	18	11,78	3,49	7	19	41	11,29	7	12,86	2,34	9	16	35	10,66	2,50	3	16	42	11,02																
H	23	15,48	3,44	9	24	18	16,17	4,25	6	25	41	15,78	7	18,71	3,30	14	24	35	12,49	4,13	5	22	42	13,52																
I	23	9,91	2,59	5	14	18	9,11	2,56	5	15	41	9,56	7	10,00	3,16	5	13	35	9,09	2,58	4	14	42	9,24																
L	23	11,70	2,99	7	17	18	10,50	2,96	5	15	41	11,17	7	10,71	2,21	8	13	35	11,20	2,37	6	18	42	11,12																
M	23	12,00	2,75	8	19	18	11,50	2,75	6	17	41	11,78	7	13,57	2,15	11	17	35	10,74	2,76	4	15	42	11,21																
N	23	10,87	1,84	7	14	18	10,67	2,40	7	15	41	10,78	7	10,71	1,89	9	13	35	9,77	2,03	6	14	42	9,93																
O	23	11,74	3,31	6	21	18	11,67	3,43	6	17	41	11,71	7	10,86	2,91	8	16	35	12,69	2,54	9	20	42	12,38																
Q1	23	9,26	1,74	5	12	18	9,72	1,78	6	12	41	9,46	7	10,71	2,43	6	14	35	9,06	2,45	5	14	42	9,33																
Q2	23	9,17	2,48	5	14	18	9,56	2,66	5	16	41	9,34	7	9,86	1,46	8	12	35	10,77	2,56	2	16	42	10,62																
Q3	23	11,22	2,26	6	15	18	11,78	2,88	7	16	41	11,46	7	10,71	1,70	9	13	35	11,37	2,24	6	16	42	11,26																
Q4	23	11,22	3,49	2	16	18	12,11	3,20	6	16	41	11,61	7	12,00	4,97	6	18	35	12,86	2,40	8	18	42	12,71																

Tablo 14: Açık ve Kapalı Beceri Gerektiren Bireysel Sporları Yapan Kız ve Erkek Deneklerin Envanter Alt ölçeklerine İlişkin Betimsel İstatistiksel Sonuçlar

Araştırmamızın denek grupları ortalama 20 bireyden oluştuğu için, U değerleri Z değerlerine dönüşmekte ve değerlendirmeler Z tablosundan yararlanılarak yapılmaktadır.

III.2. Bulgular

16 treytin (kişilik özelliğinin) her birine ilişkin sonuçlar aşağıda verilmiştir.

A: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z = -3.314$; $P > 0.05$)

B: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. ($Z = -4.3806$; $P < 0.05$) Tablo 15 de görüldüğü gibi açık beceri gerektiren sporları yapanlar, kapalı beceri gerektiren sporları yapanlara göre daha *zeki, kıvrak ve soyut düşünceye* sahipken; kapalı beceri gerektiren sporları yapanlar *durgun zeka ve somut düşünceye* sahiptirler.

Tablo 15: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapanların **B** kişilik boyutuna ilişkin Mann-Whitney U testi tablosu

	n	x	Z
KAPALI	42	30,65	4,3806*
AÇIK	41	53,62	
*P< 0.05			

C: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($Z = -0,5544$; $P > 0,05$).

E: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. ($Z = -2,6362$; $P < 0,05$) Tablo 16 da görüldüğü gibi, açık beceri gerektiren sporları yapanlar kapalı beceri gerektiren sporları yapanlara göre daha *başat, kaugacı ve sert* kişilik özelliklerine sahipken; kapalı beceri gerektiren sporları yapanlar *bağımlı, nazik, kurallara uyan* kişilik özelliklerine sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 16: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapanların **E** kişilik boyutuna ilişkin Mann-Whitney U testi tablosu.

	n	x	Z
KAPALI	42	35,17	- 2,6362*
AÇIK	41	49,00	
*P<0.05			

F: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.(Z= -. 6558;P>0.05)

G: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.(Z= -.4408;P>0.05)

H: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. (Z= -2,2387; P<0.05) Tablo 17 de görüldüğü gibi açık beceri gerektiren sporları yapanlar kapalı beceri gerektiren sporları yapanlara göre daha *maceracı, dışa dönük ve gözüpek* kişilik özelliklerine sahipken, kapalı beceri gerektiren sporları yapanlar *utangaç, dikkatli, çekingen* davranışlara sahip oldukları saptanmıştır.

Tablo 17: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapanların H kişilik boyutuna ilişkin Mann-Whitney U testi tablosu.

	n	x	Z
KAPALI	42	36,17	- 2,2387*
AÇIK	41	47,98	
P<0.05			

I: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z = -.7809$; $P > 0.05$)

L: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z = -.1284$; $P > 0.05$)

M: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z = -.3263$; $P > 0.05$)

N: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z = -1.9157$; $P > 0.05$)

Q: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z = -.8430$; $P > 0.05$)

Q1: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z = -.1613$; $P > 0.05$)

Q2: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. ($Z = -2,5676$; $P < 0,05$) Tablo 18 de görüldüğü gibi, kapalı beceri gerektiren sporları yapanlar açık beceri gerektiren sporları yapanlara göre *kendine yeterli, otonom özelliği* sahipken; açık beceri gerektiren sporları yapanlar *gruba bağlı, sosyal kabule önem veren* kişilik özelliklerine sahiptirler.

Tablo 18: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapanların **Q2** kişilik boyutuna ilişkin Mann-Whitney U testi tablosu

	n	x	Z
KAPALI	42	48,64	- 2,5676*
AÇIK	41	35,20	

* $P < 0,05$

Q3: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z = -.3353$; $P > 0,05$)

Q4: Bu boyutta sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z = -1,3005$; $P > 0,05$)

Kapalı ve açık beceri gerektiren spor dallarındaki kız ve erkek deneklerin Cattell'in 16 kişilik faktörü envanteri alt ölçeğine dayanılarak elde edilen bulgular şu başlıklar altında toplanabilir:

1. Açık beceri gerektiren bireysel sporları yapan sporculardaki, **B** (*zeki, kıvrak, soyut*), **E** (*başat, kavgacı, sert*), **H** (*maceracı, dışa dönük, gözüpek*) boyutlarındaki puanların kapalı beceri gerektiren sporları yapanlardan daha yüksek olduğu saptanmıştır.

2. Kapalı beceri gerektiren bireysel sporlarda **Q2** (*kendine yeterli, otonom*) boyutundaki puanın açık beceri gerektiren bireysel sporları yapanlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

3. Diğer 14 boyutta (A, C, F, G, I, L, M, N, Q, Q1, Q3, Q4) kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel spor yapanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Açık ve kapalı beceri gerektiren spor dallarındaki sporcular arasındaki cinsiyet faktörü değişken olarak alındığında aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir. Açık ve kapalı beceri gerektiren spor dallarında, kız deneklere uygulanan Cattell'in 16 kişilik faktörü envanterinin her bir alt ölçeğinde, bu iki gurubun ortalama puanları arasında bir farkın bulunup bulunmadığını belirlemek amacı ile verilere Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Bu 16 treytin her birine ilişkin sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

A: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.(Z=-,7494;P> 0.05)

B: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.(Z=-,5061;P> 0.05)

C: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.(Z=-1, 0418;P> 0.05)

E: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.(Z=-,1243;> 0.05)

F: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.(Z=-1,7390;P> 0.05)

G: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.(Z=-1,7626;P> 0.05)

H: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir (Z= - 2,1435; P< 0.05). Tablo

19 da görüldüğü gibi, kapalı beceri gerektiren sporları yapan kızlar, açık beceri gerektiren sporları yapan kızlara göre daha *maceracı, dışadönük, gözü pek* iken kapalı beceri gerektiren sporları yapan kızlar *utangaç, dikkatli ve çekingendirler*.

Tablo 19: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapan kız grupları arasındaki H kişilik boyutuna ilişkin Mann-Whitney U testi tablosu

	n	X	Z
AÇIK BEC. KIZ	23	13,61	-2,1435*
KAPALI BEC.KIZ	7	21,71	

*P<0.05

I: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.(Z=-,1974;P> 0.05)

L: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.(Z=-,7177;P> 0.05)

M: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.(Z=-1,6801;P> 0.05)

N: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.($Z=-,2485;P> 0.05$)

O: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.($Z=-,6171;P> 0.05$)

Q1: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.($Z=-1,9181;P> 0.05$)

Q2: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.($Z=-8672;P> 0.05$)

Q3: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.($Z=-,7203;P> 0.05$)

Q4: Bu boyutta kız sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.($Z=-,4924;P> 0.05$)

Kapalı ve açık beceri gerektiren spor dallarındaki kız deneklerin Cattell'in 16 kişilik faktörü envanteri alt ölçeğinden elde edilen bulgular şu başlıklar altında toplanabilir.

1. Kapalı beceri gerektiren bireysel sporlardaki kızsporcuların **H** (*maceracı, dışa dönük, gözüpek*) boyutundaki puanlarının, açık beceri gerektiren sporları yapan kız sporculardan daha yüksek olduğu saptanmıştır.

2. Diğer 15 boyutta (A, B, C, E, F, G, I, L, M, N, O, Q1, Q2, Q3, Q4) bir farklılık bulunamamıştır.

Açık ve kapalı beceri gerektiren spor dallarında yer alan erkek deneklere uygulanan Cattell in 16 kişilik faktörü envanterinin her bir alt ölçeğinde, bu iki gurubun ortalama puanları arasında bir farkın bulunup bulunmadığını belirlemek amacı ile verilere Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Bu, 16 treytin her birine ilişkin sonuçlar aşağıda verilmiştir.

A: Bu boyutta erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z=-,1805;P> 0.05$)

B: Bu boyutta açık ve kapalı beceri gerektiren sporları yapan erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir ($Z = -3,7802$; $P < 0,05$). Tablo 20 de görüldüğü gibi açık beceri gerektiren sporları yapan erkekler, kapalı beceri gerektiren sporları yapan erkeklere göre daha *zeki, kıvrak ve soyut* düşünceye sahipken kapalı beceri gerektiren sporları yapan erkekler *durgun zeka ve somut* düşünceye sahip oldukları belirlenmiştir

Tablo 20: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapan erkek grupları arasındaki B kişilik boyutuna ilişkin Mann -Whitney U testi tablosu

	n	x	Z
AÇIK BEC. ERKEK	18	38,11	-3,7802*
KAPALI BEC. ERKEK	35	21,29	

* $P < 0,05$

C: Bu boyutta erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z = -,2932$; $P > 0,05$)

E: Bu boyutta açık ve kapalı beceri gerektiren sporları yapan erkek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. ($Z = -2,4820$; $P < 0,05$) Tablo 21 de görüldüğü gibi açık

beceri gerektiren sporları yapan erkekler, kapalı beceri gerektiren sporları yapan erkeklere göre daha *başat, kavgacı ve sert özelliğe sahipken*, kapalı beceri gerektiren sporları yapan erkekler *bağımlı ,nazik ve kurallara uyan özelliğe sahiptir*

Tablo 21: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapan erkek grupları arasındaki E kişilik boyutuna ilişkin Mann -Whitney U testi tablosu

	n	X	Z
AÇIK BEC. ERKEK	18	34,28	-2,4820*
KAPALI BEC. ERKEK	35	23,26	

*P<0.05

F: Bu boyutta erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. (Z=-,0945;P> 0.05)

G: Bu boyutta erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.(Z=-,4361;P> 0.05)

H: Bu boyutta açık ve kapalı beceri gerektiren sporı yapan erkek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. (Z= - 2,8728; P< 0.05) Tablo 22 de görüldüğü gibi açık

beceri gerektiren sporları yapan erkekler, kapalı beceri gerektiren sporları yapan erkeklere göre daha *maceracı, dışadönük, gözüpek* iken kapalı beceri gerektiren sporları yapan erkekler ise *utangaç, dikkatli ve çekingen özelliklere sahiptirler.*

Tablo 22: Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapan erkek grupları arasındaki H kişilik boyutuna ilişkin Mann -Whitney U testi tablosu

	n	x	Z
AÇIK BEC. ERKEK	18	35,47	-2,8728*
KAPALI BEC. ERKEK	35	22,64	

*P<0.05

I: Bu boyutta erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. (Z=-,1609;P> 0.05)

L: Bu boyutta erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. (Z=-,6250;P> 0.05)

M: Bu boyutta erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z=-,5882;P> 0.05$)

N: Bu boyutta erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z=-1,2451;P> 0.05$)

O: Bu boyutta erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z=-5679;P> 0.05$)

Q1: Bu boyutta erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z=-1,0726;P> 0.05$)

Q2: Bu boyutta erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z=-1,8300;P> 0.05$)

Q3: Bu boyutta erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z=-4161;P> 0.05$)

Q4: Bu boyutta erkek sporcu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($Z=-6717;P> 0.05$)

Kapalı ve açık beceri gerektiren spor dallarındaki erkek deneklerin Cattell'in 16 kişilik faktörü envanteri alt ölçeğinden elde edilen bulgular şu başlıklar altında toplanabilir:

1. Açık beceri gerektiren bireysel sporlardaki erkek sporcuların **B** (*Zeki, kıvrak, soyut*) **E** (*dominant, kavgacı ,sert*) , **H** (*maceracı, dışadönük, gözüpek*) boyutlarındaki puanların kapalı beceri gerektiren sporları yapan erkek sporculardan daha yüksek olduğu saptanmıştır.
2. Diğer 13 boyutta (A, C, F, G, I, L, M, N, O, Q1, Q2, Q3, Q4) bir farklılık bulunamamıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporları yapan elit sporcuların kişilik örüntüleri arasında farklılıkların olup olmadığını araştırılmıştır. Halter ve okçuluk kapalı, tekvando ve eskrim ise açık beceri gerektiren sporlar olarak sınıflandırıldıktan sonra, Cattell'in 16 kişilik faktörü envanterine sporcuların verdikleri yanıtlar karşılaştırılmış ve açık ve kapalı beceri gerektiren bireysel spor yapan sporcular aralarında bazı kişilik özellikleri boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların bulunduğu saptanmıştır. Bu sonuç çalışmamızın birinci denencesini doğrulamıştır.

Açık beceriler gerektiren bireysel spor dalları olarak tanımladığımız eskrim ve tekvando, çalışmamızın başında genel tanım ve açıklamalar kısmında değinilen genel özellikler açısından düşünüldüğünde, açık-kapalı sürekliliği boyutunda en uç noktada yer almaktadırlar. Bu özellikleriyle de açık beceri gerektiren sporlar arasında temsil yeterliliği yüksek olan dallardır. Aynı belirleme kapalı beceri gerektiren bireysel spor dalları olarak seçtiğimiz halter ve okçuluk

için de geçerlidir. Örneğin, her ikisi de açık beceri gerektiren bireysel spor dalları olan eskrim ve tekvando birbirlerinden araç kullanma-kullanmama ve rakibe temas etme - etmeme gibi özellikleri yönünden birbirlerinden farklılıklar içermektedir. Yine benzer bir biçimde halter ve okçuluk ta birbirlerinden kimi gereklilikleri açısından farklılaşmaktadır. Ancak bu farklılıklar belirtilen sporların aynı uçta yer almalarına engel değildir, çünkü önemli olan motor davranışın aynı olmasıdır.

16 PF'in verilerine göre, açık beceri gerektiren bireysel sporlarda **B** (zeki, kıvrak, soyut), **E** (başat, kavgacı, sert), **H** (maceracı, dışa dönük, gözüpek) boyutlarında farklılık bulunmuştur. Açık beceri gerektiren bireysel sporlarda yukarıda belirtilen boyutlarda alınan puanların kapalı beceri gerektiren bireysel sporlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. (B; X = 8,56, sd 2,07, E; X = 11,59, sd 2,50, H; X = 15,78, sd 3,78)

Açık beceri gerektiren bireysel sporlardaki bu boyutlara ilişkin puanların yüksek bulunması beklendik bir sonuç olarak değerlendirilebilir ve araştırmanın ikinci denencesini doğrulamaktadır. Böyle bir beklentinin kaynağı açık becerilerin doğası ile ilişkilidir. Daha önceki bölümlerde göstermeye çalıştığımız gibi, açık beceri gerektiren hareketlerin başlatılması dış etkenlere, daha doğru bir deyişle, hareketi yapana bağlı değildir. Bunun da temel nedeni çevrenin değişken ve kestirilemez olmasıdır. Çevrenin değişkenliği ile anlatılmak istenen yalnızca hareketi yapana sınırlı değildir; hareket ortamında hareketi yapana birlikte hareket halinde olan bir nesne ve diğer kişiler (rakipler)

söz konusudur. Bütün bu özellikleri birarada düşündüğümüzde, son derece karmaşık bir dizi motor davranışın yapıldığı bir ortam içinde olduğumuzu görürüz. Doğaldır ki, böylesi karmaşık motor davranışları, hele bir de zaman boyutundaki sınırlılıkları da gözönüne alırsak, zeki olmayan, değişiklikleri çabuk kavrayıp doğru tepkiler üretemeyen ve değişiklikleri izleyip bir sonraki ortamın nasıl oluşacağına dönük soyutlama yapamayan bireyler gerçekleştiremezler.

Benzer bir biçimde açık beceri gerektiren ortamların özelliklerine bağlı olarak böylesi ortamlarda hareket halinde olan pekçok birim olduğundan, hareketi yapan birden çok birimle aynı anda mücadele edebilmeli ve sürekli değişen ortamın gereklilikleriyle başa çıkabilmelidir. Yine buna bağlı olarak sınırlı bir sürede pekçok değişikliği içeren ortamda yapılan hareketler seri bir biçimde karar alabilmeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla açık becerilerini geliştirmiş birey, karar alma süreçlerinde bu becerileri kullanmayan bireylere oranla değişik ortamlarda daha çabuk karar verebilir ve böylelikle de daha başat olabilir.

Açık beceri gerektiren ortamlar sürekli bir değişkenliği içerdiklerinden değişmeyen ortamlardan farklı olarak hareketi yapacak olan bireyin çeşitli riskleri almasını gerektirir. Değişken ortamlar bir dizi kestirelemeyen olası durumlar içermektedirler ve bu yönleriyle de bilinmeyendirler. Kestirilemeyen ve bilinmeyen ortamlar da maceracı, dışa dönük, gözüpek bireyler isterler. Spor bağlamında düşündüğümüzde, açık becerileri gerektiren sporlar, pek çok şeyin yanı sıra, örneğin sakatlanma riskini göze almayı gerektirebilirler. Sürekli değişen

ortamda hareket halinde olan bireyin, kestirelemeyen çevrede bir sonraki hareketinin sonucunda hiç beklemediği ve kendisi için zararlı olabilecek bir duruma düşmesi yüksek bir olasılıktır.

Eskrim sporunda, hamlenin nereden ve nereye geleceğini önceden kestirebilmek ve karşı hamle geliştirebilmek için sporcunun bu gibi ortamlarda zekasını yetkin biçimde kullanması gerekmektedir. Ortama göre ani kararlar üretip onu uygulaması başarısını artıracaktır. Pek çok durumda da yapacağı hareketler alacağı risk ile doğrudan orantılı olacaktır. Açık beceriler gerektiren sporların en tipik örneklerinden biri olan tekvando sporunu yapan sporcular için de aynı özelliklerin geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Her iki sporda da hareketi yapan hareket ortamını yorumlayabilmeli, soyutlama yapabilmeli, bir sonraki ortamın nasıl gelişebileceğini tasarlayabilmeli, çabuk karar verebilmeli ve gözüpek davranabilmelidir. Silva III ve arkadaşları tarafından yapılan bir araştırmada (1985) açık beceri gerektiren ve bireysel bir spor olan güreşte ABD Olimpiyat seçmelerine katılan güreşçilerin yine Cattell'in 16PF envanterindeki E puanlarının yüksek olduğunu bulmuştur.

Bu bulgular Koruç ve Bayar (1992)'in bulguları ile de benzerlik göstermektedir. Araştırmacılar tekvandocu erkeklerin, spor yapmayan erkeklere göre gerilimli ortamlara daha fazla dayanabildiğini, sorumluluk bilinçlerinin daha yüksek olduğunu ve idealist kişiler olduklarını ortaya koymuştur.

16 PF'in verilerine göre kapalı beceri gerektiren bireysel sporlarda, Q2 (kendine yeterli, otonom) boyutunda farklılık bulunmuştur.

Bu beceriyi gerektiren bireysel sporlarda Q2 boyutundan alınan puanların açık beceri gerektiren bireysel sporlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (Q2 ; X = 10,62, sd 2,42). Bu sonuç çalışmamızın üçüncü denencesini doğrulamıştır.

Kapalı beceri gerektiren bireysel sporlarda Q2 boyutununa ilişkin puanların yüksek bulunması da beklendik bir sonuçtur. Kapalı beceri gerektiren sporlarda hareketin başı ve sonu bellidir, yani motor davranışın görüleceği ortam durağandır. Sporcu belli hareketleri sürekli tekrar eder ve belli bir süre sonra hareket otonom hale gelir. Sporcunun kendi yaratıcılığını harekete aktarması gerekmez ve sporcu hareketleri yaparken sürekli kendine yeter durumdadır. Çalışmamızda Johnson ve arkadaşlarının (1985) yaptığı çalışmada da Olimpik etap bisikletçilerinin Q2 boyutundaki puanlardan yüksek normal puanların olduğu bulunmuştur. Bu bulguda ilginç olan nokta, bisiklet sporunun da kapalı uca yakın bir spor dalı olmasıdır. Kapalı beceri gerektiren spor dallarının tipik örnekleri olan halter ve okçuluk sporunu yapan sporcularda bu boyuttaki değerlerin yüksek olması da beceri sınıflamasına dayalı kişilik araştırmasının doğru sonuçlara ulaşmayı sağladığının bir kanıtı olarak düşünülebilir.

Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sporlarda bayan grupların birbiriyle ve erkek grupların birbirleriyle karşılaştırmaları sonucunda anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Açık beceri gerektiren bireysel sporları yapan erkek sporcuların kapalı beceri gerektiren bireysel sporları yapan erkek sporculardan B (zeki, kıvrak, soyut), E (başat, kavgacı, sert), H (maceracı, dışadönük, gözüpek) boyutlarında yüksek puan aldıkları saptanmıştır. Bu da yine,

araştırmamızın ikinci denencesini doğrulamaktadır, (B ; X = 8,50 sd 2,59 , E ; X = 11,89, sd 2,78 , H ; X = 16,17, sd 4,25). Saptanan bu kişilik boyutları, genel anlamda açık ve kapalı beceri gerektiren sporlar arasında yaptığımız karşılaştırma sonucunda elde ettiğimiz kişilik boyutlarıyla aynıdır. Bu da bize, açık beceri gerektiren spor dallarındaki erkek sporcuların kişilik özelliklerinde B, E, ve H boyutlarındaki tutarlılığı göstermektedir.

Kapalı ve açık beceri gerektiren bireysel sportlardaki kız grupları arasında H (meceracı, dışa dönük, gözüpek) boyutunda farklılık bulunmuştur. Kapalı beceri gerektiren bireysel sportlardaki kız grubun H boyutundan alınan puanlar, açık beceri gerektiren bireysel sportlardaki kız gruba göre daha yüksektir, (H; X= 18,71, sd. 3.30). Bu gruptaki kız deneklerin, H boyutundaki puanlarının daha düşük olacağı bekleniyordu. Ancak değerlendirmemizde elde ettiğimiz sonuçlar bu beklentinin tam tersi bir durumu ortaya çıkarmıştır. Beklenenin tersine sonuçların alınmasını iki nedene bağlayabiliriz:

1. Örneklem grubunu oluşturan kapalı beceriye dayalı bireysel sportları yapan kız sporcuların sayısının (7) az olması sonucu etkilemiş olabilir.
2. Türk toplumunda geleneksel olarak kız çocuklarının hareket serbestisinin erkek çocuklara oranla özellikle aileden başlayarak sınırlandırıldığı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla erkek çocukların

spor yapma, spor etkinlerine katılmaları teşvik edilip desteklenirken, kız çocukları büyük oranla engellenmektedirler. Bu noktada kız çocuklarının spor yapmaları durumunda yine kız çocuklarının kendilerince ortaya koydukları bir engel daha vardır. Kız çocukları, eğer yaşıtlı erkekler gibi spor etkinliklerine katılırlarsa bir yandan erkeksi özelliklere sahip olabilecekleri ve bu nedenle karşı cins tarafından çekici bulunmayacakları için, diğer taraftan da kendi hemcinslerinin de erkeksi özelliklere sahip üyeleri aralarında görmek istemeyebileceklerinden dolayı spordan uzaklaşabilmektedirler. Ya da bireysel değil, birden fazla hemcinsinin bulunduğu takım sporlarına yönelmektedirler ki, yukarıda anlatılan bireysel sporlara katılarak doğrudan hedef olmasınlar. Ayrıca takım sporlarına yönelmek birçok ailenin de onayladığı bir durumdur. Çünkü kız çocuklarının bir çoğunun alış-verişe, sinemaya, tiyatroya, vb. yerlere yalnız başına gitmesine izin verilmezken, bir arkadaşıyla gitmesine çoğunlukla izin verilir. Belirtilen nedenlerle, bireysel spor yapan kızların maceracı, dışadönük ve gözüpek olması pek olası gözükmemektedir ve büyük bir olasılıkla kendisini antrenmanlarda dahi izleyen bir aile ferdi, erkek arkadaşı, sevgilisi, vb. bulunmaktadır.

Uyguladığımız kişilik envanteri sonucunda elde ettiğimiz verilerin yorumlanması ve buna dayalı olarak yukarıda sunduğumuz tartışmalar bize, sporucu kişiliği özellikleri üzerine yapılacak

çalışmaların spor psikolojisinin geleneksel karşılaştırma grupları (takım sporu/bireysel spor, spor yapan/yapmayan, su sporları/kara sporları vb.) yerine, bunlardan daha kapsayıcı olan ve doğrudan motor davranışların doğası ve ortamıyla ilgili olan beceri kavramı ve beceri sınıflamalarına dayandırılarak yapılmasının gerekliliğini göstermiştir. Bunun yanı sıra tartışmalarımızdan çıkan bir diğer sonuç ise sporcu kişiliği araştırmaların yöntembilimsel boyutuyla ilgilidir. Spor psikolojisi araştırmaları araştırmanın yapıldığı toplumun genel sosyokültürel özelliklerine olabildiğince duyarlı olmalıdır.

Spor psikolojisi alanına yönelik eleştirilerin bu alanda yapılan çalışmaların sporcu psikolojisi profili oluşturmada yetersiz kaldığını öne sürdüğünü belirtmiştik. Bu eleştirilerin belli bir ölçüde haklılık payı olduğunu ve bunun da alandaki araştırmaların geleneksel karşılaştırma grupları üzerinden yapmasından kaynaklandığı öne sürmüştük.

Bu belirlemeler doğrultusunda, çalışmamız, takım sporu/bireysel spor, temas gerektiren/gerektirmeyen, su sporu/kara sporu benzeri kişilikle daha dolaylı ilişkilendirilebilecek karşılaştırma grupları oluşturmamıştır. Bunun yerine motor davranışı tanımlamada ve açıklamada kullanılan beceri kavramına dayalı bir yaklaşım benimseyerek spor dallarını açık ve kapalı beceriler gerektiren spor dalları olarak ayrıştırmış ve böylelikle de daha kapsamlı bir sınıflama elde etmiştir.

Sporcu psikolojisini açıklamaya yönelik bir araştırmanın motor davranışın doğasını belirleyen beceri kavramını kullanmasının bu alandaki birikime daha güvenilir bilgiler katacağını belirttik. Beceri

kavramının motor görevle yakın bağıını düşünerek karşılaştırma gruplarını beceri sınıflamaları esas alarak kuran bu çalışma, bireysel sporlardan halter ve okçuluğu kapalı, tekvando ve eskrimi açık beceri gerektiren spor dalları olarak belirlemiştir. Gerektirdikleri motor beceriler açısından bu spor dalları kapalı ve açık sürekliliğinde en uçta yer alan, dolayısıyla temsil yeterlilikleri yüksek spor dalları olarak belirlenmiştir.

Kişilik kuramlarından treyt kuramı çalışmanın kişilik boyutundaki araştırmasının temeli olarak alınmıştır. Diğer kişilik kuramları ile karşılaştırıldığında treyt kuramının özellikleri vurguluyor olması çalışmanın amaçlarına daha uygun düşmüştür.

Açık ve kapalı beceriler gerektiren bireysel sporları yapan elit sporcuların kişilik özelliklerini araştıran bu çalışmada Cattell'in 16PF Envanteri kullanılarak elde edilen verileri değerlendirdiğinde bu envanterde yer alan B (zeki, kıvrak, soyut) E (başat, kavgacı, sert), H (maceracı, dışadönük, gözüpek) ve Q2 faktörleri açısından gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Kapalı beceri gerektiren bireysel sporları yapan bayan sporcu grubuna ilişkin H faktöründeki anlamlı çıkan fark dışında bulunan tüm anlamlı farklar çalışmamızın varsayımlarıyla uyumlu çıkmıştır. Bulunan bu anlamlı farklılıklar çalışmanın tartışma bölümünde açık beceri gerektiren motor davranış ortamlarının değişken ve kestirilemez oluşlarıyla açıklanmıştır. Beklentilerin aksine kapalı beceri gerektiren bireysel sporları yapan bayan sporcularda H faktöründe gözlenen yüksek değerler ise sosyokültürel özelliklerle ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Bu noktada

tartışma bölümünde ayrıca örneklemin sınırlı olmasının da beklentinin tersine sonuçların alınmasında etkisi olabileceği belirtilmiştir.

Yukarıda sözü edilen sınırlamalara bağlı olarak sporcuların kişilik özellikleriyle ilgili yapılan kaynak taramaları sonucu, konuyla doğrudan ilgili araştırmalar bulunamamıştır. Bu yüzden çalışmamızı benzeri çalışmalarla karşılaştırma olanağından yoksunuz. Yaptığımız bu çalışmanın ileride bu alanda yapılacak çalışmalar için bir temel oluşturacağı inancındayız. Spor psikolojisi alanındaki araştırmalar arttığında, daha nesnel verilere ulaşma, karşılaştırma yapma ve bu sonuçları yorumlama olanağının doğacağı inancı taşımaktayız.

ÖZET

Kapalı ve açık beceriler gerektiren bireysel sporları yapan elit sporcuların kişilik özelliklerini Cattell'in 16 PF Envanterini kullanarak araştıran çalışmamızda, envanterde yer alan B, E, H, ve Q2 faktörlerinde gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde motor davranışı tanımlamada ve açıklamada başvurulan üç temel kavram, yetenek, kapasite, ve beceri tanıtılmış ve bunların özellikleri tartışılmıştır. Bu üç temel kavramın kalıtım ve çevre ile olan bağıntıları üzerinde kısaca durulmuş ve becerinin diğerleriyle karşılaştırıldığında motor görevle daha yakın bir ilişkisi olduğu saptanmıştır. Becerinin değişik sınıflamaları olduğu belirtilmiş ve çalışmamızda bunlardan kapalı-açık sınıflamasının kullanılacağı vurgulanmıştır. Kapalı-açık sınıflamasına değişik boyutlar getiren yaklaşımlar gözden geçirilmiş ve bu yaklaşımların ortak noktaları saptanarak her iki tür becerinin uygulandığı motor davranış ortamlarının genel özellikleri belirlenmiştir. Birinci bölümde ayrıca kişilik kuramları kısaca tanıtılmış ve çalışmanın amacına en uygun kuramın treyt kuramı olduğu sonucuna varılmıştır.

İkinci bölümde çalışmanın amacı, yöntemi, denekleri ve uygulanan kişilik envanterinin ayrıntıları ve uygulanmasına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde verilerin analizi, bulgular ve yorumlar sunulmuştur. Parametrik olmayan bir istatistik yönteminin (Mann-Whitney U) neden kullanıldığı anlatılmış, analiz sonucu alınan bulgular tablolar halinde verilmiştir. Bu bölümde ayrıca açık beceri gerektiren sporlarda **B** (zeki, kıvrak, soyut), **E** (başat, kavgacı, sert), **H** (maceracı, dışadönük, gözüpek), ve kapalı beceri gerektiren sporlarda ise **Q2** (kendine yeterli, otonom) faktörlerinde farklılıklar bulunduğu belirtilmiştir. Kapalı ve açık beceri gerektiren sporları yapan elit bayan sporcu gruplarının karşılaştırmasında ise kapalı beceriye sahip grubun **H** (maceracı, dışadönük, gözüpek) faktöründe açık beceriye sahip gruba oranla daha yüksek puanlar aldığı saptanmıştır. Açık beceri gerektiren sporları yapan elit erkek sporcuların **B**, **E**, ve **H** faktörlerinde kapalı beceriler gerektiren sporları yapan elit erkek sporculardan daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir.

Araştırmamızın tartışma bölümünde saptanan anlamlı farklılıklar motor görev ortamının gerektirdiği beceri türleri ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır.

SUMMARY

A Study on Personality Traits in Individual Sports Requiring Open and Closed Skills

The present study aims at identifying personality traits of the elite athletes who are performing individual sports that require open and close skills. By using Cattell's 16 PF Questionnaire in the analysis, the study finds out significant differences between groups in B, E, H, and Q2 factors of the questionnaire.

The first chapter of the study introduces the three basic concepts commonly referred in the definition of motor behavior, namely *ability*, *capacity* and *skill* and discusses basic aspects of these notions. Following a brief review of different approaches to these concepts, arguments centering around the role of heredity and environment in determining the aspects of motor skill has been stated and skill has been defined as having more close relations to motor tasks compared to others. Additionally, the same chapter indicates that there are different approaches to the classification of motor skill and points out that it is the open-closed classification which will be employed in the study. Furthermore, by comparing and contrasting different approaches to open-closed classification, the study derives common points from these approaches and identifies the general features of the motor behavior contexts where both types of skills are displayed. Finally, the first chapter

provides a brief review of the theories of personality and identifies trait theory as the most appropriate one for its research context.

The second chapter provides information concerning the general context of the study including its method, subjects, and details of the personality questionnaire and its application procedure.

The third chapter presents the analysis of the data, basic findings and their interpretation. This chapter also justifies the use of a nonparametrical statistical test in the analysis of the data and displays the results in detailed tables. The significant differences found as a result of the analysis of the data are as follows: individuals who score better than others in the factors B, E, H are practicing the sports that require open skills; individuals who score better in Q2 factor are the ones who are practicing the sports that require closed skills. While sex does not appear as a determining factor in the level of scores, female athletes who are practicing sports that require closed skills performed better than others in factor H.

In its final section, the study concludes that the significant differences that has been found in the analysis are to be explained on the basis of relationship between the requirements of the context of the motor tasks and the types of skills demanded in performance.

KAYNAKÇA

Alderman, R.B. (1974). *Psychological behavior in sport*. Philadelphia: Saunders.

Atkinson, R. ve Diğlerleri (1995). *Psikolojiye Giriş II* (Çev. K. Atakay ve Diğ.) Ankara: Sosyal.

Büyük Larousse (1986) 24. cilt. İstanbul: Milliyet

Cattell, R. (1956). *16 PF*. Champaign: The Institute for Personality and Ability Testing.

Cook, M. (1984). *Levels of personality*. New York: Praeger .

Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi.

Feldman, R. (1994). *Essentials of understanding psychology*. New York: McGraw Hill.

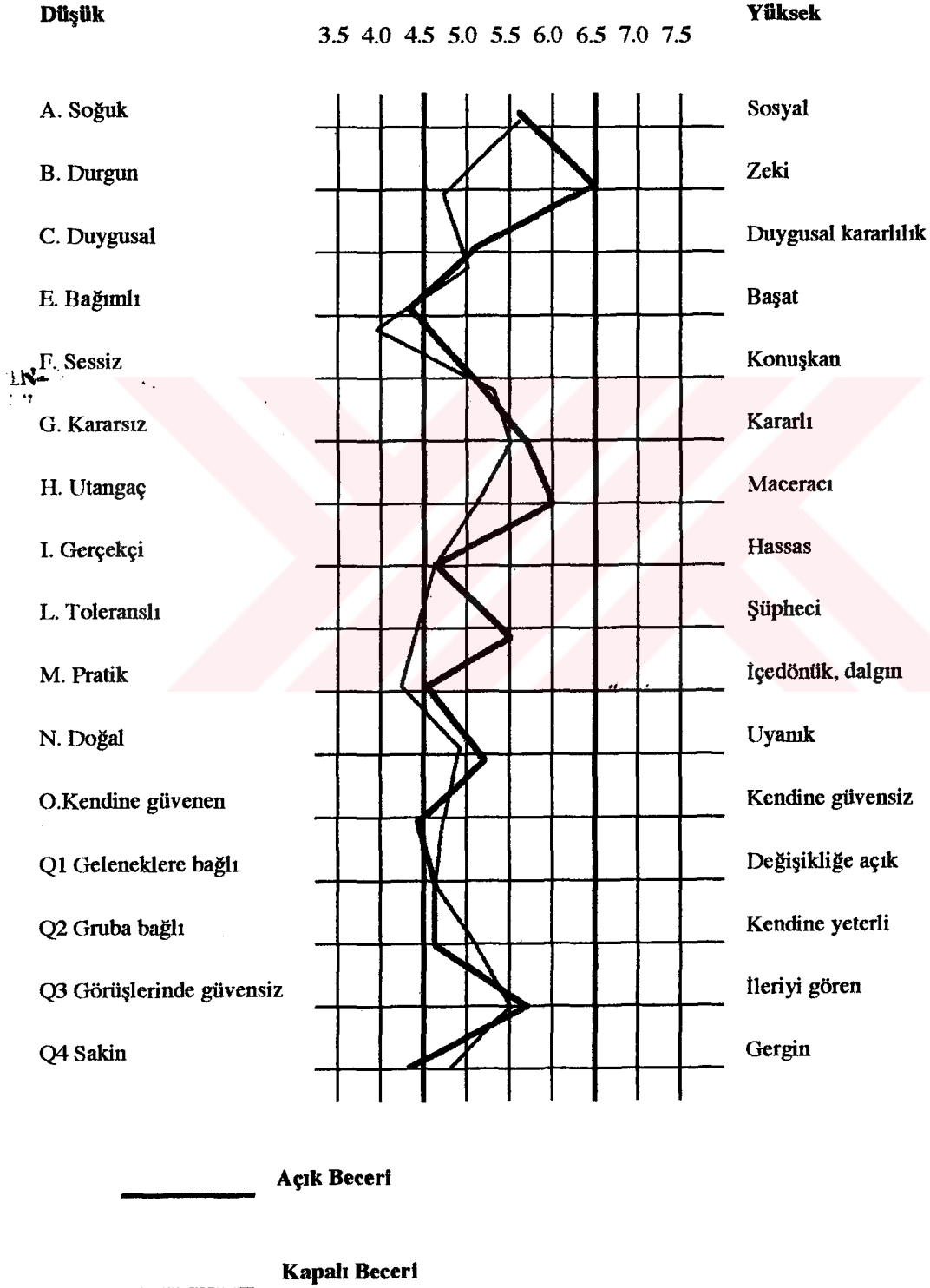
Johnson, A. ve diğlerleri (1985) Psychological, nutritional and physical status of Olympic road cyclists. *British Journal of Sport Medicine*, 19 (1),11-14.

Koruç, Z. (1993). Evaluation of some psychological parameters in elite archers reaction time, concentration, state anxiety and personality. *1. Okçuluk ve bilim sempozyumu* , Antalya, 8-12 Eylül.

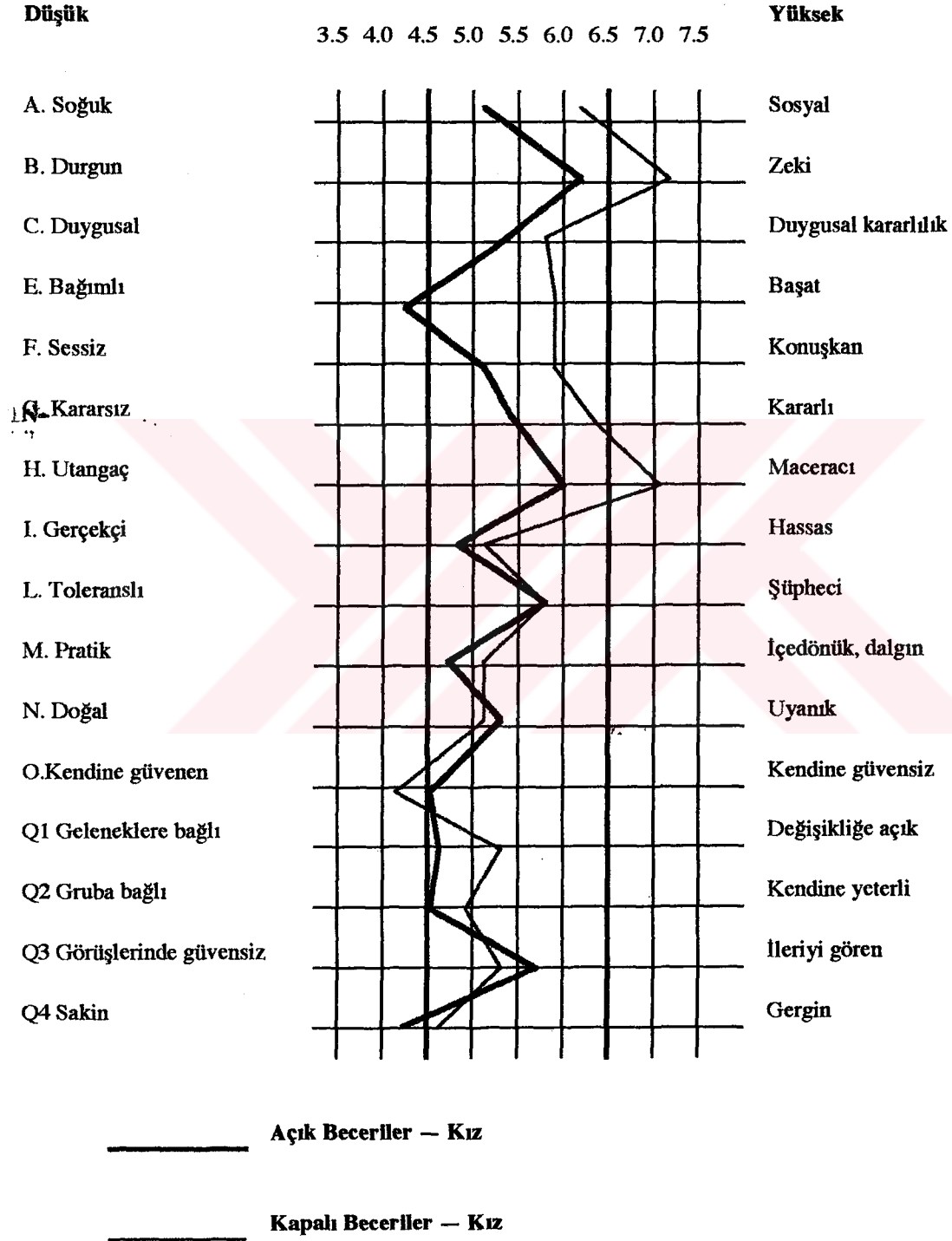
- Koruç, Z. ve P. Bayar (1992). Hentbolcu-voleybolcu-atlet ve taekwondocuların kişilik örüntüleri üzerine bir araştırma. *Spor bilimleri II. ulusal kongresi bildirileri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi spor bilimleri ve teknolojisi yüksek okul yayını no: 3., 355-360.
- Magill, R. (1989). *Motor learning: Concepts and applications*. Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown .
- Marx, M.H., Hillix, W.A. (1979). *Systems and theories in psychology*. 3.basım. New York: MacGraw Hill.
- Morgan, C. (1993). *Psikolojiye giriş* (Çev. Hüsni Arıcı ve Diğ.). Ankara: Meteksan.
- Morris, C. (1996). *Understanding pschology*. New Jersey: Prentice Hall.
- Özğüven, E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Yeni doğuş.
- Rothstein, A., L. ve Diğerleri (1981). *Motor Learning*. Reston: American Alliance for Health, Physical Education.
- Schmidt, R. A. (1988). *Motor control and learning: A Behavioral Emphasis*. Champaign: Human Kinetics .
- Silva III, J. M ve diğerleri (1985). Discriminating characteristics of contestants at the United States Olympic wrestling trials. *International Journal of Sport Psychology*, 16, 79-102.
- Singer, R. N. (1980). *Motor learning and human performance*. New York: Macmillan.

- Tiryaki, Ş. ve diğeri (1991). Sporcu ve sprocu olmayan gençlerin kişilik özellikleri. *Spor Hekimliği Dergisi*, 26:1, 19-23.
- Vealey, R. (1989). Sport personology: A paradigmatic and methodological analysis. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 11, 216-235.
- Vealey, R. (1992). Personality and sport: A comprehensive view. T. S. Horn (Derl.) içinde *Advances in sport psychology* (25-59). Champaign: Human Kinetics.
- Weinberg, R. ve Gould, D. (1995). *Foundations of sport and exercise psychology*. Champaign: Human Kinetics.
- Willis, J. D. ve Campbell, L. F. (1992). *Exercise psychology*. Champaign: Human Kinetics .

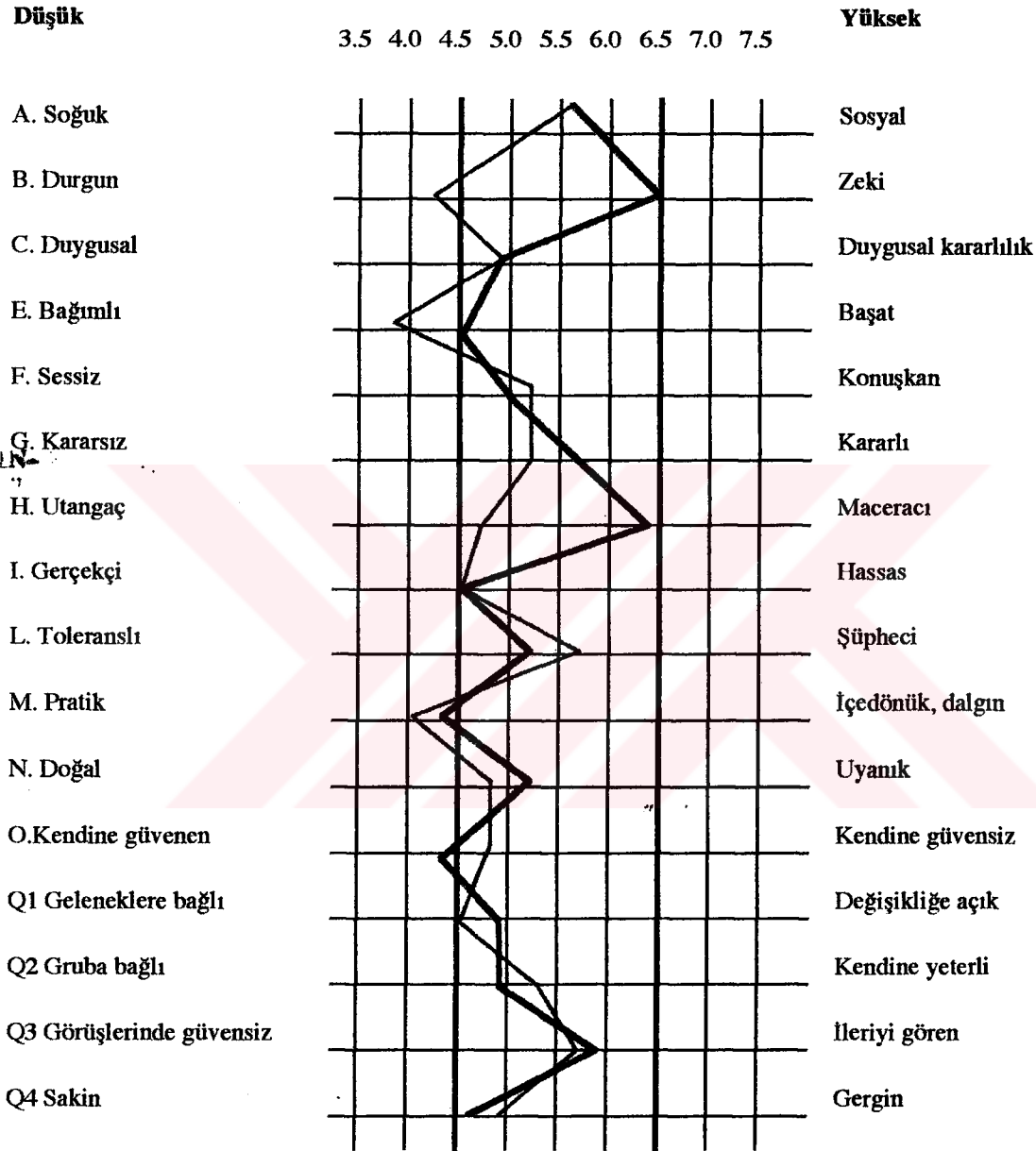
EK 1: Açık ve Kapalı Beceri Gerektiren Bireysel Spor Dallarını Yapan Deneklerin Cattell'in 16PF Envanteri Verilerine Göre Kişilik Profillerinin Gösterimi

EK 2: Açık ve Kapalı Beceri Gerektiren Bireysel Spor Dallarını Yapan Kız Deneklerin Cattell'in 16PF Envanteri Verilerine Göre Kişilik Profillerinin Gösterimi

EK 3: Açık ve Kapalı Beceri Gerektiren Bireysel Spor Dallarını Yapan Erkek Deneklerin Cattell'in 16PF Envanteri Verilerine Göre Kişilik Profillerinin Gösterimi

_____ Açık Becerler — Erkek

_____ Kapalı Becerler — Erkek

EK 4: CATTELL'in 16 KİŞİLİK FAKTÖRÜ ENVANTERİ

AÇIKLAMA

Bu envantere sizin ilgilerinizi ve tutumlarınızı gösterecek bazı sorular vardır. Herkesin çeşitli durum ve konularda kendine özgü kişisel görüşleri olduğu için verilen cevaplarda "Doğru" veya "Yanlış" gibi bir ayırım yapılması söz konusu değildir. Envanterden elde edilecek sonuçların size yararlı olabilmesi için soruların hepsini tam ve gerçeklere uygun olarak cevaplandırmanı gerekir.

Envanterdeki her soru için olması gereken üç seçenek verilmiştir. Bunları okuyup sizin gerçek yaşantılarınıza ve tutumunuza en uygun olan bir tanesini seçecek ve cevabınızı size verilen "Cevap Kağıdında" aynı soru karşısında harfin altını karalayarak işaretleyeceksiniz. Cevaplandırmanın nasıl yapılacağını görmek için aşağıda dört örnek verilmiştir. Bu örnek soruların cevaplarını cevap kağıdında örnek sorular için ayrılan cevap yerini karalayarak cevaplandırınız.

ÖRNEKLER

1. Takım oyunlarını seyretmeyi severim.
(A) Evet (B) Ara sıra (C) Hayır
2. İnsanlarda tercih ettiğin nitelik.
(A) İhtiyatlı olma (B) İkisi arası (C) Çabuk arkadaş edinme
3. Para mutluluk getirmez.
(A) Evet (B) İkisi arası (C) Hayır
4. "Kadın" "Çocuk" için ne ise, "Kedi" de "_____" için odur
(A) Kedi yavrusu (B) Köpek (C) Erkek çocuk

En son örnek muhakemeye dayanan bir soru olduğu için doğru cevabı vardır. bu sorunun cevabı (A) ile gösterilen "Kedi yavrusu" cevabıdır. Bunun için size verilen cevap kağıdında dört numaralı örnekte (A) harfinin altına düşen cevap aralığının karalanması gerekir.

Envanter içindeki soruları da bunun gibi cevaplandırarak, seçtiğiniz cevaba ilişkin harfin altına düşen cevap yerini iyice karalayacaksınız.

Soruları cevaplandırırken, ilk aklınıza gelen genel tutumunuza uygun düşen doğal cevabı

işaretleyiniz. Bir soru üzerinde fazla durmayınız. Bir dakikada beş - altı cevaplandırılacak şekilde bir tempo ile ilerleyiniz, yaklaşık 30 - 35 dakika içinde bitirmeye ve soruların hepsini cevaplandırmaya çalışınız boş bırakmayınız.

1. Bu testin açıklamasını açık olarak anladım.
(A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır
2. Her soruyu mümkün olduğu kadar doğru olarak cevaplandırmaya hazırım.
(A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır
3. Eğer tatiller daha uzun olsa ve herkes tatil yapabilse, bu çok daha iyi olurdu.
(A) Katılıyorum (B) Emin değilim (C) Katılmıyorum
4. Güçlüklerimle yüz yüze gelecek kadar enerji bulabilirim.
(A) Daima (B) Genellikle (C) Nadiren
5. Sağlam kafeslere konmuş olsalar bile, vahşi hayvanlardan biraz tedirginlik duyarım.
(A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır
6. İnsanları ve onların fikirlerini eleştirmekten kaçınırım.
(A) Evet (B) Bazen (C) Hayır
7. Hak ettiklerini düşündüğünde insanları alaylı sözlerle uyarırım.
(A) Genellikle (B) Bazen (C) Asla
8. Yarı klasik müziği popüler müziğe tercih ederim.
(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış
9. Eğer, komşu iki çocuğun kavga ettiklerini görürsem,
(A) Sorunu kendilerinin çözmesine bırakırım
(B) Emin değilim
(C) Onlarla görüşürüm
10. Sosyal olaylarda, kişisel tercihim,
(A) Hemen ileri atılmak
(B) İkisi arası
(C) Sessizce geri planda kalmaktır.

11. Olmayı tercih ettiğin şey,
(A) İnşaat mühendisi olmak
(B) Emin değilim
(C) Sosyal bilimler öğretmeni olmaktadır
12. Serbest olduğum bir akşamı geçirmeyi tercih ettiğim uğraşı,
(A)Güzel bir kitap okumak
(B) Emin değilim
(C) Arkadaşlarla zevkli bir konuda çalışarak
13. Genellikle kendini beğenmiş ve öğtinen kimselere de katlanabilirim.
(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır
14. Edebiyat ve sanatta üstün yetenekli birisinden daha çok, insanların sosyal yönden hayran oldukları birisi ile evlenmeyi tercih ederim.
(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış
15. Bazen belli bir sebebi olmadan bir kişiden nefret ettiğim olur.
(A) Ancak nefretim yoğun olmadığından bunu kolaylıkla gizleyebilirim
(B) Kısmen
(C) Nefretim o kadar yoğun olur ki bunu açıkca ifade etmek isterim
16. Sükunet ve nezaketin kalmadığı tehlikeli durumlarda bile sesini çıkarıp konuşmak gerektiğine inamıyorum.
(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır
17. Okuduğum şeylerde propaganda amacına yönelik olanları daima farkederim.
(A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır
18. Geceleyin uyanır ve kaygılanmadan dolayı tekrar uyumakta zorluk çekerim.
(A) Sık sık (B) Bazen (C) Asla
19. Yapmadığım bir şey için uyarılıp aşağılandığım zaman suçluluk hissetmem.
(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış
20. Denenmiş bilinen yolları izleyen biri değil, yeni yollar hayal eden liberal bir kişi olarak bilirim.
(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış
21. Eğlence tarzımın ve insanlara olan ilgimin hızla değiştiğini görüyorum
(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır
22. Birşey yaparken tercih ettiğim çalışma şekli,
(A) Bir kurul ile birlikte çalışmak
(B) Emin değilim
(C) Kendi kendime çalışmaktır
23. Belirli bir amacı olmadan kendimi eşyaları sayar bulduğum olur.
(A) Sık sık
(B) Ara sıra
(C) Asla
24. Konuşurken hoşlandığım şey,
(A) Herşeyi o anda aklıma geldiği gibi söylemek
(B) İkisi arası
(C) Düşündüklerimi iyice organize ettikten sonra söylemek
25. Toplantıda hareketsiz oturmaktan hiç bir zaman sıkıntı duyduğum, içimden harekete zorlandığım olmaz.
(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış
26. Kazancı ve çalışma saatleri aynı olma koşulu ile tercih ettiğim iş yaşamı,
(A) Marangoz veya aşçı olmak
(B) Emin değilim
(C) İyi bir lokantada garson olmak
27. Tanıdıklarım ile birlikte iken tercih ettiğim şey,
(A) Kişisel olmayan şeyleri konuşmak
(B) İkisi arası
(C) İnsanlar ve duyguları hakkında konuşmak
28. " Kürek " kazmak içindir, " bıçak " ise;
(A) Keskinletmek (B) Kesmek (C) Kürekle temizlemek içindir
29. Bir düşünce devamlı zihnimi meşgul ettiğinde bazen bir türlü uykuya dalamam.
(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

30. Kişisel hayatımda hemen hemen her zaman planladığım amaçlara ulaşıyorum.

(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

31. Bir kişiye kasıtlı yalan söylediğimde yaptığımdan utanır ve gözlerinin içine bakamam.

(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

32. Başkalarını etkileyecek şekilde hızlı hareket etmeyi gerektiren projelerde çalışmaktan rahatsız olurum.

(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

33. Tanıdığım insanların çoğu beni konuşması eğlendirici olan bir kimse olarak bilirler.

(A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır

34. İnsanlar içimdeki gizli duyguları bilseler şoke olurlar.

(A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır

35. Sosyal bir grup içinde birden bire dikkatler bana yönelirse biraz sıkılırım.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

36. Parti, dans veya halka açık toplantılar gibi büyük topluluklara katılmaktan hoşlanırım.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

37. Okulda iken tercih ettiğim şey,

(A) Müzik (B) Emin değilim (C) elişleri ve el sanatlarıdır

38. Kabul etmeseler de, insanların çoğunun zihince biraz geri olduğuna inanıyorum.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

39. Kendi cinsimden tercih ettiğim bir arkadaş,

(A) hayata olan tutumu üzerine ciddi fikirler üretmeli
(B) Kısmen
(C) İlgiyerinde pratik ve etkili olmalı

40. Modern dünyada " Eğer ilk denemede başarısız olursan, tekrar tekrar dene " parolası unutulmuş görülmüyor.

(A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır

41. Zaman zaman güç bir bedeni faaliyette bulunma ihtiyacı duyarım.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

42. Kaba ve kavgacı insanlardan çok terbiyeli ve kibar insanlar arasında olmayı tercih ederim.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

43. Zihinsel ilgilerinde ailem,

(A) Ortanın biraz altındadır
(B) Orta düzeydedir
(C) Ortanın üstündedir

44. Amirim tarafından çağrıldığım zaman,

(A) İsteddiğim bir şeyi gerçekleştirme şansımı ararım
(B) İkisi arası
(C) Yanlış birşeyimi oldu diye korkarım

45. Üzüntülü olduğum zaman güvенеbileceğim bir insana şiddetle ihtiyaç duyarım.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

46. Zaman zaman aynaya baktığımda hangi tarafımın sağ, hangisinin sol olduğu bir bilmece haline gelir.

(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

47. Yeni yetmelik döneminde okuldaki spor faaliyetlerine katıldım

(A) Bazen (B) Sık sık (C) Pek çok zaman

48. Kavg eden insanları dinlemek yerine sokakta resim yapan bir sanatçıyı durup seyretmeyi tercih ederim.

(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

49. Gtintin olaylarını düşüntince bazen gergin hale gelir, telaşlanırım

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

50. Konuştuğum insanların söylediklerimle gerçekten ilgilendiklerinden bazen şüpheye düşerim.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

51. Olmak istediğim şey,

(A) Ormancı
(B) Emin değilim
(C) Lise öğretmeni

52. Bayram ve doğum günlerinde,

(A) Kişisel hediyeler vermeyi severim
(B) Emin değilim
(C) Hediye almak bana biraz sıkıntı verir

53. " Yorgun " " iş " için ne ise, " gurur " da " _____ " için olur

(A) Dinlenme (B) Başarı (C) Pratik yapmak

54. Aşağıdakilerin hangisi çeşit olarak diğerlerinden farklıdır

(A) Mum (B) Ay (C) Elektrik

55. Bütün önemli meselelerde aileme hayranlık duyarım.

(A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır

56. Bir çok kimseye nazaran açıkca üstün olduğumu hissettiğim bazı niteliklerim var.

(A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır

57. Eğer başkalarına yararlı ise aşağı görülen işleri yapmaktan kaçınmam

(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

58. Bir gösteri veya eğlenceye gitmeyi severim.

(A) Haftada birden fazla (orta üstü)
(B) Haftada bir (orta)
(C) Haftada birden az (ortanın altı)

59. Bağımsız olmanın, kibar davranma ve kanunlara saygılı olmaktan daha önemli olduğunu düşündüm.

(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

60. Bana göre tecrübe, yaş veya mevki yönünden üstün olan kişilerin yanında sessiz durma eğilimindeyim.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

61. Kalabalık bir grup önünde konuşmak veya birşey anlatmak veya önlerinde bir faaliyette bulunmak bana çok zor gelir.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

62. Yaşamayı tercih ettiğim kent,

(A) Zengin, gösterişli ve gürültülü
(B) Emin değilim
(C) Artistik görüntülü, fakat fakir olmalı

63. Eğer toplum içinde istenmeyen sosyal bir hata yapmışsam, bunu kısa zamanda unutabilirim.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

64. Bir dergide " hoş olmayan " bir makale okuduğum zaman tekrar onu hatırlayıp yaşamaktan ziyade unutmak eğilimindeyim.

(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

65. Şehirdeki sokak veya mağaza isimleri gibi pek çok önemsiz şeyi genellikle hatırimda tutamam.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

66. Duygularıma karşılık verecek kimseyi kolayca keşvedebilen bir kişi olarak bilirim.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

67. Yemeğimi bazıları gibi dikkatli ve düzgün olarak değil, fakat zevk alarak yerim.

(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

68. Sıradan güçlükler karşısında genellikle timidimi yitirmem.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

69. Heyecanımı ses tonu ve davranışlarımla açığa vurduğum için bazen insanlar beni uyarırlar.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

70. Yeni yetmelik döneminde ailemle görüşlerim farklı olduğu zaman genellikle,

- (A) Kişisel görüşüme uyardım
(B) İkisi arası
(C) Ailemin görüşünü kabul ederdim

71. Evleneceğim kişide tercih ettiğim şey,

- (A) Aileye özgü ilgileri sürdürmesi
(B) İkisi arası
(C) Aileyi yakın çevre sosyal yaşamın bir parçası haline getirmesi

72. Başarılarımla herkesin hayranlığını çekmek yerine, hoşlandığım sakin bir yaşam daha çok tercih ederim.

- (A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

73. Etrafımdaki insanlar gürültü yapsa bile, dikkatle rahatsız olmadan pek çok şey üzerinde çalışabilirim.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

74. Son günlerde bir iki durumda hakkettiğimden daha çok ayıplandığımı hissettim.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

75. Duygularımı ifadeyi her zaman kontrol altında tutabilirim.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

76. Yararlı bir icat durumunda tercih ettiğim şey,

- (A) Çalışmaları laboratuvarında sürdürmek
(B) Emin değilim
(C) Onu başkalarına satmak

77. " Süpriz " " yabancı " için ne ise, " korku " da " _____ " için odur.

- (A) Cesaret (B) Merak (C) Dehşet

78. Aşağıdaki kesirlerden hangisi diğerlerinden farklıdır?

- (A) 3/5 (B) 3/9 (C) 3/11

79. Nedenini bilmediğim halde bazı kimseler beni görmemezlikten geliyor ya da kaçıyor.

- (A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

80. İnsanlar bana iyi niyetlerinin hak ettiği makul ölçüler içinde davranmıyor.

- (A) Sık sık (B) Ara sıra (C) Hiç bir zaman

81. Erkekli kadınlı karışık bir gurup içinde olmasa bile, çirkin ve ayıp dille konuşmak beni tiksindirir.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

82. Bir çok kimseye kıyasla, bile bile daha az sayıda arkadaş edindim.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

83. Konuşacak pek çok insanın bulunmadığı bir yerde olmaktan nefret ederim.

- (A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

84. Çekici bir kimse olduğunu düşündükleri halde insanlar bazen bana dikkatsiz olduğunu söylerler.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

85. Karşı cinsten güzel birisi ile konuşmak istediğimde çekingenliğim her zaman bunu engeller.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

86. Tercih edeceğim bir işin,

- (A) Sabit, belirli bir geliri olması
(B) İkisi arası
(C) Hak ettiğimi daima insanlara inandırmak koşuluyla kazancı daha iyi olan bir iş

87. Tercih ettiğim okuma,

- (A) Askeri veya politik mücadelelere ait gerçek yazılar
(B) Emin değilim
(C) Duygusal ve hayali romanlar

88. Amirlik taslayan kimseler beni oradan oraya koşturmaya kalkarlarsa isteklerinin tam tersini yaparım.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

89. Eleştirilmek yerine ödüllendirilirse insanlar çok daha yararlı olur.

- (A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

90. Politika, din ve sanat konuları tartışıldığında, nezaketi ve insan ilişkilerini unutacak derecede kendimi kaptırmam.

(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

91. Eğer birisi bana kızarsa,

(A) Sakinleştirmeye çalışırım
(B) Emin değilim
(C) Tiksinti duyuram

92. Görmek istediğim eylem,

(A) Hayvanların öldürülmesini önlemek için daha çok sebze yemek
(B) Emin değilim
(C) Çiftçilerin ürünlerine zarar veren sincap, tavşan ve kuşlar gibi hayvanları öldürebilecek daha iyi zehir yapmak

93. Tanıdıklarım bana kötü davranırlar ve benden hoşlanmadıklarını gösterirlerse,

(A) En ufak bir şekilde rahatsız olmam
(B) İkisi arası
(C) Kalbim kırılır, üzülürüm

94 " Hayatta en iyi şeyin özgürlük " olduğuna inanan umursamaz insanlar daha kazanmak için çalışmazlar

(A) Doğru (B) Kısmen (C) Yanlış

95. Zaman içinde ve makul yöntemlerle bir işin yapılması mümkün olmadığında bazen güç kullanmak gerekli olabilir.

(A) Doğru (B) Kısmen (C) Yanlış

96. Karşıt cinsle ilişkilerin 15-16 yaşlarında başladı.

(A) Çok
(B) İnsanların çoğu kadar
(C) İnsanların çoğundan az

97. Komite çalışması ve sosyal işlere aktif olarak katılmayı severim.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

98. Hastalığın zihinsel bozukluklardan olduğu kadar fiziksel nedenlerden de olabileceği fikri çok abartılmıştır.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

99. Küçük engellemeler bile beni çok rahatsız eder.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

100. İnsanların duygularını incitecek sözler ağzımdan çok az çıkar.

(A) Doğru (B) Kısmen (C) Yanlış

101. Çalışmayı tercih ettiğim iş,

(A) Müşterilerle konuşmak
(B) İkisi arası
(C) Büronun hesap ve kayıtlarını tutmak

102. " Ölçü " " uzunluk " için ne ise, " şerefsizlik " de " ____ " için odur.

(A) Hapisane (B) Günah (C) Çalmak

103. " AB " " dc " için ne ise " KL " de " ____ " için odur.

(A) mn (B) nm (C) on

104. İnsanlar makul olmayınca ben sadece,

(A) Sesimi çıkarmam
(B) Emin değilim
(C) Adam yerine koymam

105. Müzik dinlerken insanlar yüksek sesle konuşurlarsa,

(A) Rahatsız olmadan zihnimi müziğe verebilirim
(B) İkisi arası
(C) Keyfimin kaçırıldığını görür ve rahatsız olurum

106. Aşağıdaki gibi kendimin nitelendirileceğini düşünüyorum.

(A) Sakin ve nazik
(B) İkisi arası
(C) Güçlü

107. Ancak zorunlu olduğum zaman sosyal faaliyetlere katılır, diğer zamanlarda ise dışında kalırım.

(A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır

108. Tedbirli olup az şey beklemek, mutlu ve daima başarı beklentisi içinde olmaktan daha iyidir.

(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

109. Yaptığım işteki güçlükleri düşündükçe,

- (A) Güçlükle yüz yüze gelmeden planlama yaparım
(B) İkisi arası
(C) Problem ortaya çıktığında başedebileceğimi düşündürtüm

110. Kendi cinsinden olduğu kadar karşı cinsten de arkadaşım var

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

111. Önemli oyunlarda bile, kazanmaktan çok oyundan zevk almayı düşündürtüm.

- (A) Daima (B) Genellikle (C) Ara sıra

112. Olmak istediğim şey,

- (A) İş arayan gençlere rehber olmak
(B) Emin değilim
(C) Teknik araçlar üreten bir fabrikada yönetici olmak

113. Eğer bir kimsenin haksız ve bencil davrandığından emin olursam bazı güçlükler ortaya çıksa bile ona haddini bildiririm.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

114. Benim sorumluluk duygumu bazı insanlar eleştirir.

- (A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır

115. Tiyatro, konser ve opera gibi konularda bir gazetede yazar olmaktan hoşlanırım.

- (A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır

116. Bana gösterilen övgü ve iltifatları sıkıcı bulurum.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

117. Modern dünyada çözülmesi gerekli olduğunu düşündüğüm en önemli şey,

- (A) Politik güçlükler
(B) Emin değilim
(C) Ahlaki sorunlardır

118. Belirli bir nedeni olmadan bazen kendimi korkulu ve gergin hissederim.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

119. çocukluğumda karanlıktan korkardım.

- (A) Sık sık (B) Bazen (C) Asla

120. Serbest olduğum bir akşamda hoşlandığım şey

- (A) Tarihi bir macera filmi seyretmek
(B) Emin değilim
(C) Bir bilim kurgu filmi seyretmek veya bilim geleceği hakkında yazılar okumak

121. İnsanlarca toplum kurallarına uymayan acayip bir kişi gibi düşütülmekten rahatsız olurum.

- (A) Çok (B) Biraz (C) Hiç

122. Pek çok insan akrabaları ve diğer insanlarla sık sık bir araya gelebilseler daha mutlu olurlar.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

123. Toplumca benimsenen kurallar yerine kendi kişisel kurallarına uymaktan hoşlanırım.

- (A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

124. Sık sık insanlara çabucak kızdığım olur.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

125. Birşeye gerçekten üzüldüğüm zaman, genellikle kısa sürede normale dönerim.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

126. Kazancı aynı olmak koşuluyla olmak istediğim şey,

- (A) Avukat (B) Emin değilim (C) Kaptan veya pilot

127. " Daha iyi " " berbat " için ne ise, " daha yavaş " da " ___ " için odur.

- (A) Acele (B) En iyi (C) Çabuk

128. Aşağıdaki harf dizisinin sonuna seçeneklerden hangisinin gelmesi gerekir ?

- xooooxxooooxxx
(A) xox (B) oox (C) oxx

129. Planladığım ve beklediğim birşeyin olma zamanı geldiğinde, gitme isteğim ara sıra kaybolur.

- (A) Doğru (B) Kısmen (C) Yanlış

130. Hayvan hastalıklarını tedavi ve amaliyatı ile uğraşan bir veterinerin yaşadığı hayattan zevk alabilirim

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

131. Sormalarını beklemeksizin bana önemli görünen şeyleri ara sıra yabancılara söylerim.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

132. Boş zamanlarımın çoğunu geçmişte çok hoşlandığım bazı sosyal durumları arkadaşlara anlatmakla geçiririm.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

133. Sırf eğlence olsun diye " cüretkarlık " isteyen çalgınca şeyler yapmaktan hoşlanırım.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

134. Polisin suçsuz insanlara kötü davranmadığına güvenmek gerektiğini düşünüyorum.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

135. Kendimi çok sosyal ve dışa dönük bir kişi olarak düşündürülm.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

136. Sosyal ilişkilerde,

(A) Dilediğim gibi heyecanımı gösteririm
(B) İkisi arası
(C) Heyecanımı kendime saklarım

137. Hoşlandığım müzik,

(A) Hafif, sert, canlı
(B) İkisi arası
(C) Heyecan verici duygusal

138. Şaka yapıldığı zaman gülen insanların çoğunda daha sakin olmaya çabalarım

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

139. Çok güzel yapılmış bir tiftikten daha çok, bir peri masalının güzelliğine hayran olurum.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

140. Doğru ve yanlış konusunda farklı inanışları iştirmek,

(A) Her zaman ilginçtir
(B) Kacınmadığımız birşey
(C) İnsanların çoğu için kötüdür

141. Araba ve uçak gibi mekanik işlerle her zaman ilgilenirim.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

142. Başkalarının iyice karıştırdıkları problemler üzerine gitmeyi severim

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

143. Bana yarı başarıya ulaşmış, sebatkar ve yavaş ilerleyen bir kimse olarak bakılabilir.

(A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır

144. İnsanlar arkadaşlığımdan istifadeye kalkarlarsa buna gücenmem ve çabuk unuturum

(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

145. Dünyanın ekonomik ve barışa ilişkin problemlerinin çözümü için doğum kontrolünün yaygınlaştırılması gerektiğini düşünüyorum.

(A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır

146. Başkalarının engelleme ve teklifleri olmaksızın planlarımı kendim yapmayı severim.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

147. Kıskançlık duygusuna uyarak bazen davranışlarımda değişmesine göz yumarım.

(A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

148. " Amirin her zaman doğru olmayacağını, fakat daima amir gibi davranmaya hakkı olduğuna " kesinlikle inanırım.

(A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır

149. Z or bir meselenin gelmekte olduğunu düşündüğümde titrer ve terlerim.

(A) Sık sık (B) Genellikle (C) Ara sıra

150. Oyun oynarken insanların yüksek sesle fikir yürütmeleri beni rahatsız etmez.

(A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

151. Olmak istediğim şey,

- (A) Bir sanatkar
(B) Emin değilim
(C) Sosyal bir kültübtü yöneten bir sekreter

152. Aşağıdaki kelimelerden hangisi diyerlerinden farklıdır ?

- (A) Her hangi bir (B) Biraz (C) En çok

153. " Alev " " ısı " için ne ise, " gül " de " _____ " için odur.

- (A) Diken (B) Kırmızı taç yaprak (C) Güzel koku

154. Uykumda rahatsız eden çok çanlı rüyalar gördüm.

- (A) Sık sık (B) Ara sıra (C) Hemen hiçbir zaman

155. Başarılı olmak için kötü engeller olsa bile kişinin yinede sorumluluk alması gerektiğine inanıyorum.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

156. Gurubun ne yapacağımı çok iyi bildiğimde doğal olarak grubu yöneten ben olacağım için memnun oluyorum.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

157. Doğru ve uygun bir şekilde giyinmeyi, göz alıcı biçimde giyinmeye tercih ediyorum.

- (A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

158. Akşamı hoşlandığım sakin bir şey yaparak gecirmek, canlı bir partide olmaktan daha çekici geliyor.

- (A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

159. Dinlemem gerektiğini bildiğim halde başkalarının yaptıkları tavsiyelere kulak vermem.

- (A) Ara sıra (B) Nadiren (C) Hiç bir zaman

160. Bir şeye karar verirken, doğru ve yanlışın temel kurallarına daima dikkat ederim.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

161. Çalışırken bir gurup tarafından seyredilmekten pek hoşlanmam.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

162. Hemen her zaman odamı her şey yerli yerinde olacak şekilde akıllıca düzenlerim.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

163. Okulda tercih ettiğim şey,

- (A) Türkçe (B) Emin değilim (C) Matematik

164. Aslı olmadığı halde arkamdan insanlar, hakkında kötü şeyler söyleyerek bazı problemler yarattılar.

- (A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır

165. Alışkanlıklarına ve geleneklerine bağlı sıradan insanlarla konuşmak,

- (A) Çoğu kez ilginçtir ve çok şey kazandırır
(B) İkisi arası
(C) Derinlikten yoksun ve önemsiz olduğu için sıkıntı verir

166. Hoşlandığım şey,

- (A) Koşulları güç de olsa sıcak bir arkadaş gurubunda olmak
(B) İkisi arası
(C) Kişisel engellemelerden uzak olmak

167. Uluslararası iyi niyete güvenmek yerine, ulusal askeri güçleri kuvvetli tutmanın daha akıllıca bir tutum olduğunu düşünüyorum.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

168. İnsanlar beni kuvvetli, iniş ve çıkışlardan etkilenmeyen tutarlı bir kişi olarak bilirler.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

169. Kanımca, toplum eski alışkanlık ve gelenekleri bırakıp yeni adedler edinmesi yönünde düşünmeli ve yönlendirilmelidir.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

170. Mantıklı düşünmeden daha çok duygularıma güvendiğimden, görüşlerim belirsiz şekilde sık sık değişikliğe uğruyor.

- (A) Doğru (B) Bir ölçüde (C) Yanlış

171. Daha iyi öğrendiğim yol,

- (A) İyi yazılmış bir kitabı okumak
(B) İkiisi arası
(C) Gurup tartışmalarına katılarak

172. Kendime acıma hissimin önüne geçmemin zor olduğu zamanlar olur.

- (A) Sık sık (B) Ara sıra (C) Asla

173. Tartışmalarda fikir ileri sürmeden önce söyleyeceğim şeyin doğru olduğundan emin oluncaya kadar beklemeyi severim.

- (A) Daima (B) Genellikle (C) Eğer pratikse

174. Önemsiz olduklarını fark etsem bile bazen küçük şeyler beni aşan ölçüde sınırlendirir.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

175. O anın heyecanı ile sonradan pişman olacağım şeyler söylemem.

- (A) Doğru (B) Emin değilim (C) Yanlış

176. Yardım için başlatılan bir kampanyaya katılmam istendiğinde,

- (A) Kabul ederim
(B) Emin değilim
(C) Uygun bir dille çok meşgul olduğumu söylerim

177. Aşağıdaki kelimelerden hangisi diğerlerinden farklıdır ?

- (A) Geniş (B) Zikzaklı (C) Düz

178. " Yakın gelecek " " hiç bir zaman " için ne ise, " yakın " da " _____ " için odur.

- (A) Hiç bir yer (B) Uzak (C) En yakın

179. Yabancı bir yerde olduğum zaman kuzey, güney, doğu ve batı gibi yönleri bulmada güçlü bir duyguya sahibim.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

180. Hemen her problem için bazı fikirler üreten bir " fikir adamı " olarak bilinirim.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

181. Daha iyi olduğum şey,

- (A) Meydan okumalara karşı soğuk kanlı olmak
(B) Emin değilim
(C) Başkalarının isteklerine hoşgörüllü olmak

182. Hevesli ve istekli bir kimse olarak bilinirim.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

183. Bazı tehlikeleri bile olsa değişiklik, çeşitlilik ve seyahat olanağı veren işleri severim.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

184. Mümkün olduğu kadar her şeyi yanlışsız yapmada ısrar eden, oldukça ciddi bir kimseyim.

- (A) Doğru (B) Kısmen (C) Yanlış

185. Bilinçli, titiz ve kusursuz beceri gerektiren işler yapmaktan hoşlanırım.

- (A) Evet (B) Kısmen (C) Hayır

186. Devamlı meşgul olan enerji dolu bir kişiyim.

- (A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır

187. Bu testte gereğince cevaplandıramadığım veya atladığım bir soru olmadığından eminim.

- (A) Evet (B) Emin değilim (C) Hayır